

ØF-notat nr. 03/2011

Notat Fjellregionen

- Regionalt framsyn Hedmark

av

Gro Sandkjær Hanssen

Ulla Higdem

Jan Erling Klausen

Asgeir Skålholt



Østlandsforskning

Østlandsforskning er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984 med fylkeskommunene og høgstulestyrene/de regionale høgstulesentra i fylkene Oppland, Hedmark og Buskerud som stiftere i samarbeid med Kommunaldepartementet.

Østlandsforskning er lokalisert i høgstulemiljøet på Lillehammer og har i tillegg kontorer i Hamar. Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling.

Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

- Næringsliv og regional utvikling
- Velferd, organisasjon og kommunikasjon

Østlandsforskning's viktigste oppdragsgivere er departement, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

Østlandsforskning har samarbeidsavtaler med Høgstulen i Lillehammer, Høgstulen i Hedmark og Norsk institutt for naturforskning. Denne kunnskapsressursen utnyttes til beste for alle parter.

ØF-notat nr. 03/2011

Notat Fjellregionen

- regionalt framsyn, Hedmark

av

**Gro Sandkjær Hanssen
Ulla Hidgem
Jan Erling Klausen
Asgeir Skålholt**



Tittel: Notat Fjellregionen - Regionalt framsyn Hedmark

Forfatter: Gro Sandkjær Hanssen, Ulla Hidgem, Jan Erling Klausen, Asgeir Skålholt

ØF-notat nr.: 03/2011

ISSN nr.: 0808-4653

Prosjektnummer: 1019 / 1020

Prosjektnavn: Regionalt framsyn Hedmark

Oppdragsgiver: Forskningsrådet/ Hedmark Fylkeskommune

Prosjektleder: Asgeir Skålholt

Referat: Dette er det regionale notatet for Fjellregionen i prosjektet Regionalt framsyn Hedmark. Regionalt framsyn er en større prosess i Hedmark og har som mål å skaffe kunnskap om framtidens utfordring og utviklingsmuligheter i fylket. I den sammenheng gjorde vi en analyse av befolkning og næringsstruktur i hver region. Dataene derfra presenteres her. I tillegg blir det presentert resultat fra en intervjuundersøkelse og en spørreundersøkelse som ble gjort i regionene. Dette resultatet ble presentert for deltakerne på det regionale verkstedet som skulle diskutere disse funnene samt drøfte andre utfordringer man kunne stå overfor i regionen. Siste del av notatet er et referat av det regionale framsynsverkstedet.

Emneord: Regionalt framsyn, regional utvikling, fjellregionen, Tynset, Rørø, Alvdal, Os, Rendalen, Tolga

Dato: Februar 2011

Antall sider: 102

Pris: Kr 160,-

Utgiver: Østlandsforskning
Postboks 223
2601 Lillehammer

Telefon 61 26 57 00
Telefax 61 25 41 65
e-mail: post@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplarframstilling uten avtale og strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

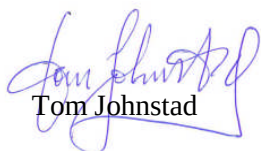
Forord

Dette er det regionale notatet for Fjellregionen i prosjektet Regionalt framsyn Hedmark. Regionalt framsyn Hedmark er en større prosess i Hedmark og har som mål å skaffe kunnskap om framtidens utfordring og utviklingsmuligheter i fylket. I den sammenheng gjorde vi en analyse av befolkning og næringsstruktur i hver region. Dataene derfra presenteres her. I tillegg blir det presentert resultat fra en intervjuundersøkelse og en spørreundersøkelse som ble gjort i regionene. Dette resultatet ble presentert for deltakerne på det regionale verkstedet som skulle diskutere disse funnene samt drøfte andre utfordringer man kunne stå overfor i regionen. Kapittel sju ble skrevet etter dette verkstedet og er inkludert her.

Arbeidet er en del av VRI-Innlandet og er blitt gjennomført av Østlandsforskning og Norsk institutt for by- og regionforskning i tett samarbeid med Strategisk Stab Hedmark fylkeskommune. Forsker Kjell Overvåg har gjennomført de statistiske analysene av fritidshus og forsker Per Kristian Alnes har gjort deler av bakgrunnsanalysene i kapittel fire. Forskerne Ove Langeland og Tom Johnstad, samt student Hildegunn Rovik ved Høgskolen i Oslo bidro i prosessarbeidet i fjellregionen, forfatterne er likevel ansvarlig for det endelige resultatet slik det framstilles her.

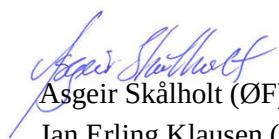
Vi takker Hedmark fylkeskommune, regionrådet i Fjellregionen, samt alle deltakere på verksted og i våre undersøkelser.

Lillehammer, desember 2010



Tom Johnstad

forskningsleder



Asgeir Skålholt (ØF)

Jan Erling Klausen (NIBR)

prosjektleder

Innhold

1	INNLEDNING	7
1.1	Om framsyn.....	7
1.2	Fjellregionen, innledning	8
2	BEFOLKING	11
3	LEVEKÅR	21
3.1	Syssetsetting.....	21
3.2	Økonomi.....	26
3.3	Utdanning.....	27
4	NÆRINGSLIV	29
4.1	Skift-andelanalyse	29
4.2	Vekst eller nedgang?	33
4.3	Pendling.....	36
4.4	Fritidsboliger	36
5	SPØRREUNDERSØKELSEN: Framtidas Fjellregion	41
5.1	Innledning	41
5.2	Hva vurderes som de største utfordringene for den framtidige utviklingen i Fjellregionen?.....	43
5.3	Hva må til for å løse utfordringene i Fjellregionen?	51
5.4	Framtidas Fjellregion	56
5.5	Framtidas næringer i Fjellregionen	60
5.6	Oppsummering	62
6	INTERVJUENE - Hvordan intervjuede aktører ser for seg Fjellregionens framtid	65
6.1	Innledning	65
6.2	Tidsperspektiver i planleggingen.	65
6.3	Viktige rammebetingelser	66
6.4	Utfordringer - hva kan gjøres?	67
6.5	Regionens fremtid– eksisterer Fjellregionen og Hedmark i 2040?	68

6.6	Geografisk tilknytning.....	69
7	VERKSTEDET – resultater fra Fjellregionen	71
7.1	Resultater fra framsynsverkstedet	73
7.2	Nye utfordringer:.....	73
7.3	Utslag av utfordringene	75
7.4	Oppgave 3, visjoner.....	82
7.5	Avslutning	85
	Referanser	87

1 INNLEDNING

Dette notatet er en del av grunnlagsanalysen for regionalt framsyn samt et referat av framsynsverkstedet i Fjellregionen. Regionalt framsyn er en bred prosess ledet av Hedmark fylkeskommune som har som mål å få inn bredest mulig kunnskap og meninger som de kan bygge opp sin regionale planstrategi rundt. Det er også en intensjon at data som samles inn skal kunne brukes av kommunene. Dette notatet fokuserer på Fjellregionen og kapittel 1-6 har vært underlag for framtidsverkstedet i Fjellregionen og verkstedet på fylkesnivå.¹ Kap 7 er oppsummering av resultatet fra verkstedet i Fjellregionen. I tillegg til dette notatet blir det også publisert en hovedrapport som går mer inn i grunnlaget for prosessen, metodikken og som gjør en grundigere analyse av funnene på et mer overordnet nivå.

1.1 Om framsyn

Framsyn er en fornorskning av det engelske begrepet «foresight». Dette er en måte å drive handlingsrettede, deltagelsesbaserte og framskuende prosesser på, som etter hvert har oppnådd økt popularitet i mange land, både i bedrifter og i det offentlige. Kort fortalt gjennomføres framsyn ved at man organiserer et prosessforløp som gjerne varer fra et halvt år til to-tre år. I denne prosessen henter man inn mange forskjellige typer kunnskap som kan si noe om framtiden, og drøfter denne ved hjelp av ulike teknikker. Politikere og tjenestemenn, folk fra næringslivet og sivilsamfunnet, spesialiserte eksperter og vanlige legfolk kan alle bidra med ulike typer kunnskap, og vil ha hver sine perspektiver på hva framtiden kan bringe og hvordan samfunnet kan håndtere de utfordringer og muligheter vi vil stå over for.

Det er flere grunner til at man organiserer slike prosesser, men den viktigste er å øke handlingsevnen her og nå. Det er vanskelig å forutse fremtiden særlig sikkert, men ved å se på de viktigste mulighetene og utfordringene man tror vil komme fremover kan man i alle fall ta beslutninger på et mest mulig velinformert grunnlag. Man kan se for seg ulike mulige utviklingsbaner – scenarier – og vurdere hvilke tiltak man bør sette i verk for å oppnå de mest ønskelige, basert på en felles visjon. Men kanskje like viktig er det at framsynsprosessen i seg selv skal styrke evnen til felles handling i en region, en klynge eller i andre sammenhenger hvor framsyn brukes. Prosessen gir en mulighet for å invitere inn mange aktører som har noe å bidra med i den strate-

¹ Les meir om regionalt framsyn på <http://www.hedmark.org/article.aspx?m=5177>

giske samtalen, og dermed får man muligheter til å bli bedre kjent og kanskje få en bedre evne til å samarbeide i framtiden.

Målet er både å få kvalitetssikret dokumentasjon for utviklingstrekk og trender i hedmarkssamfunnet, samt gode muligheter til nettverksbygging overfor andre utviklingsaktører så vel i Hedmark som i geografiske omgivelser (Oppland, Øvre Romerike, Värmland og Dalarna). For det internasjonale arbeidet som drives fra flere miljøer i Hedmark vil den dokumentasjon som produseres ha nytteverdi. Fra fylkeskommunens side har man lagt særlig vekt på at kommunene skal involveres i prosessene, slik at de kan få nytte av dokumentasjon, nettverksbygging og prosesser som kan støtte opp under arbeidet med å utvikle egne kommunale planstrategier.

Resultatet av denne prosessen blir et notat fra hver region (hvor dette notatet er et av dem) i tillegg til en syntetiserende rapport for fylket som helhet. Dette skal brukes direkte inn som grunnlagsdokument for skrivingen av regional planstrategi, og kan også brukes i arbeidet med kommunal planstrategi for hver enkelt kommune.

1.2 Fjellregionen, innledning

Fjellregionen består av sju kommuner nord i Østerdalen: Rendalen, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Os i Hedmark og Røros i Sør-Trøndelag.

Røros hadde per første januar 2010, 5576 innbyggere og er med det regionens mest folkerike kommune. Tynset, som er nest størst, hadde 5490. De andre kommunene ligger mellom 1600 og 2500 innbyggere. De er med andre ord relativt små kommuner i folketall, også etter norsk målestokk. Regionen samlet har hatt en negativ utvikling i folketall på omtrent fem prosent siden 1980. Regionen har ca 21 000 innbyggere, og er med det på størrelse med for eksempel Nord-Gudbrandsdal, men atskillig mindre i folketall enn andre regioner i Hedmark. Disse 20 878 menneskene er fordelt på 11 400 km² (større enn Rogaland). Dette gir en befolkningstetthet på 1,8 personer per km², langt under landssnittet på 15 og fylkessnittet i Hedmark på 7. Tynset og Røros er de to desidert største tettstedene med henholdsvis 2 400 og 3 600 innbyggere. Ved siden av disse to er det seks andre tettsteder i regionen.

Tabell 1 Noen nøkkeltall, Fjellregionen

	Befolkning	Areal i km ²	Folketetthet	Bosatt i tettsted	Urbaniseringsgr.
Rendalen	1 998	3 180	0,6	574	28,7
Tolga	1 671	1 123	1,5	588	35,2
Tynset	5 490	1 880	2,9	2 427	44,2
Alvdal	2 441	943	2,6	670	27,4
Folldal	1 669	1 278	1,3	558	33,4
Os (Hedm.)	2 033	1 040	2,0	617	30,3
Røros	5 576	1 956	2,9	3 640	65,3
Fjellregionen	20 878	11 399	1,8	9074	43,5
Hedmark	190 709	27 400	7,0	105 222	55,2
Norge	4 858 199	323 782	15,0	3780068	77,8

Kilde: Østlandsforskning/SSB, 2009

Regionen er svært spredt befolka. Rendalen har bare 0,6 personer per km², noe som er lavest i fylket. Relativt få bor i tettsteder. Regionen har en samlet urbaniseringsgrad på 43,5 prosent.² Fylkessnittet er på 55, 2 prosent og landssnittet på 77,8 prosent.

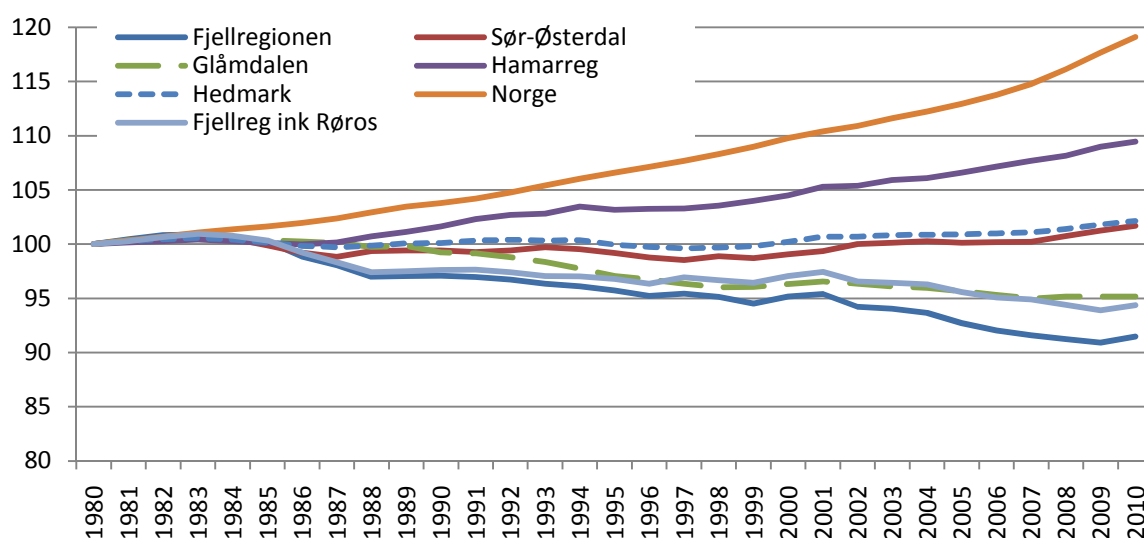
Vi har her kort plassert Fjellregionen i demografien og geografien. Vi skal i det videre se nærmere på befolkningsutvikling. Både historisk og i framtid.

² Urbaniseringsgrad regnes ut etter prosent som bor i tettsted. Det vil si at innbyggere i Bergset tettsted i Rendalen med 256 innbyggere, regnes som urbane i denne sammenheng.

2 BEFOLKING

I det følgende skal vi se på utviklingen i regionen siden 1980 og fram mot 2030. I arbeidet med Regionalt framsyn forsøker vi i utgangspunktet å se fram mot 2040. Det er derfor naturlig å se tilbake like langt som vi ser framover. Grunnen til at vi ser kun til 2030 og ikke 2040 er at vi ikke har gode befolkningsframskrivninger på kommunenivå lenger fram enn til 2030.

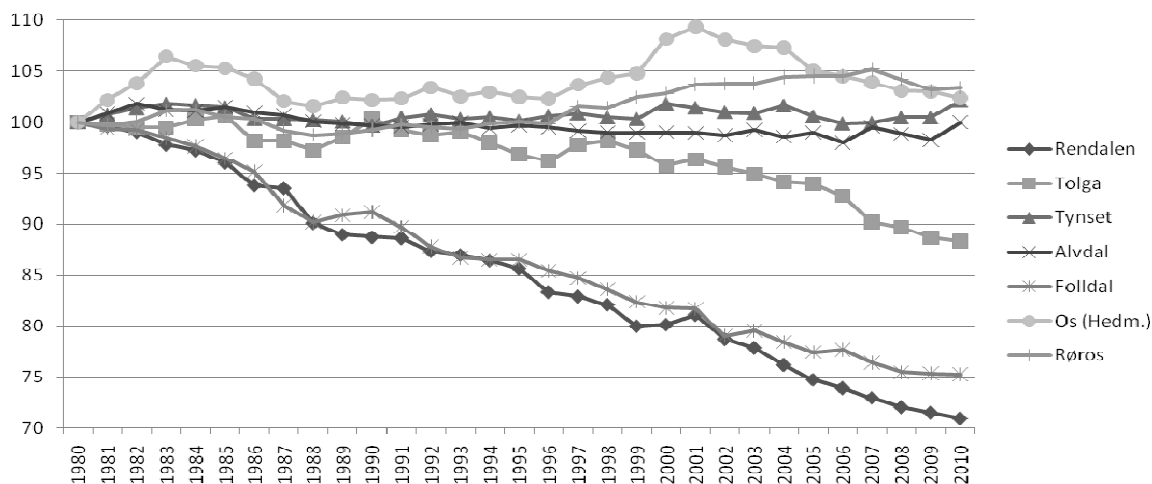
Befolkningen i regionen var per 1. januar 2010 på 20 878. Dette er en liten nedgang relativt til situasjonen i 1980, men på beskjedne 5 prosent. Noe som gir en svært lav årlig nedgang.



Figur 2 Indeksert befolkningsendring i utvalgte regioner siden 1980, SSB/ØF

Kilde: Østlandsforskning/SSB

På samme tid som Fjellregionen har hatt en nedgang på fem prosent, har Norge hatt en befolkningsutvikling på tjue prosent. Det vil si at man relativt sett har tapt kampen om innbyggerne i regionen. Vi har her tatt med Fjellregionen også uten Røros, hvis vi utelater Røros ser vi at utviklingen har vært dårligere. Fjellregionen ekskludert Røros hadde en negativ befolkningsutvikling på nesten ni prosent. I neste figur ser man hvordan utviklingen har vært på kommunenivå.

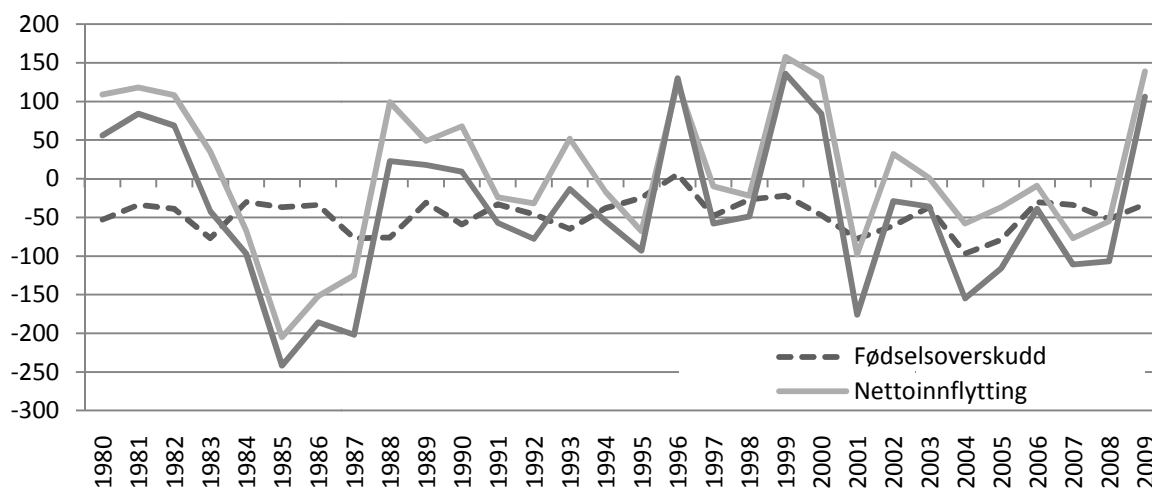


Figur 3 Indeksert vekst siden 1980, kommuner i Fjellregionen SSB/ØF

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Figuren over er noe vanskelig å lese, men vi ser at det ingen kommuner har hatt særlig vekst de siste 30 år. Rørros, Tynset, Alvdal og Os har hatt en tilnærmet akkumulert nullvekst. Rendalen og Folldal har hatt en svært negativ utvikling, Tolga litt mindre negativ utvikling.

Endringer i den demografiske utviklingen (folketilveksten) bestemmes av to faktorer. Nettoflytting, som er differansen på tilflytting og fraflytting, og fødselsoverskudd, som er antall fødte minus antall døde. Vi skal derfor se på hvordan dette har utviklet seg i regionen siden 1980.



Figur 4 Fødselsoverskudd, nettoinnflytting og tilvekst, Fjellregionen

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Fødselsunderskuddet har ligget rundt minus 50 hele perioden. Dette er ikke et stort relativt tap hvert år, men akkumulert blir det ganske mye. Utviklingen i nettoflytting har variert svært mye, gjennomsnittlig har det vært en tilflytting til regionen på 5 stykker siden 1980. Det viktig å merke seg at folketilveksten i stor grad bestemmes av nettoflytting. Det negative fødselsoverskuddet trekker helt klart ned, men det er flytting som gir utslagene. De store variasjonene i

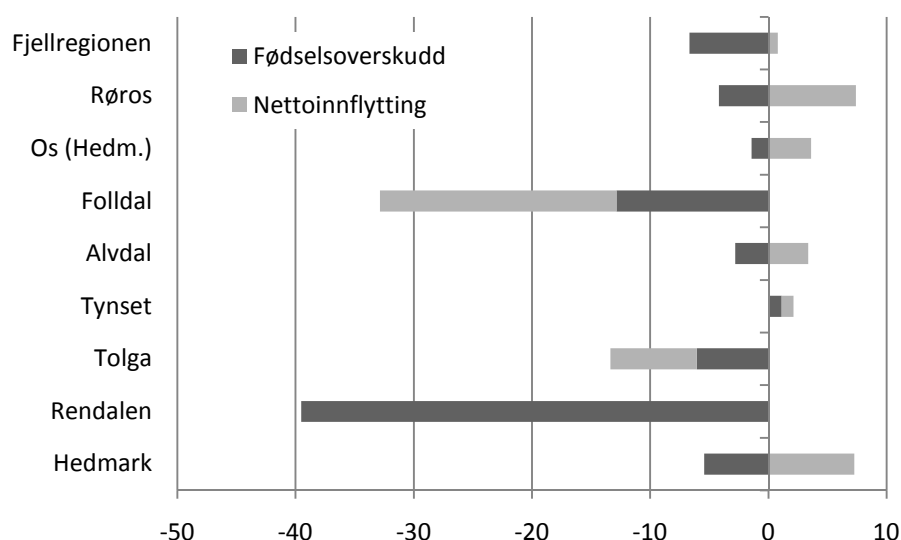
spesielt flytting, gjør at det kan være interessant å se på bruttotallene, ikke bare nettotallene som vi gjør her.

Tabell 2 Befolkning - nettotall

Fjellregionen	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Fødte	249	254	205	220	227	182	183	221	186	218	236
Døde	271	301	283	281	264	279	262	251	220	270	269
Fødte-Døde	-22	-47	-78	-61	-37	-97	-79	-30	-34	-52	-33
Innflyttinger	1025	1045	798	840	886	786	788	786	773	765	913
Utflyttinger	867	914	896	808	885	844	825	795	850	820	775
Nettoflytting	158	131	-98	32	1	-58	-37	-9	-77	-55	138

Som vi ser er det et svært stort antall inn og utflyttinger. Disse tallene har vært rimelig stabile over tid. Det som er interessant er at de følger hverandre rimelig godt. Flytter det mange ut, kommer det gjerne mange inn også. Slik som i 2000. Dette var et år med svært mange utflyttere, men samtidig var innflyttingen ekstra stor. Med bakgrunn i disse tallene kan det være interessant å se at grunnen til at 2009 kom ut som et så godt år, var både at utflyttingen gikk noe ned og innflyttingen noe opp.

La oss se på den samla utviklingen siden 1980 for kommunene og regionen.



Figur 5 Akkumulert fødselsoverskudd og nettoinnflytting siden 1980 til og med 2009, i prosent, Fjellregionen

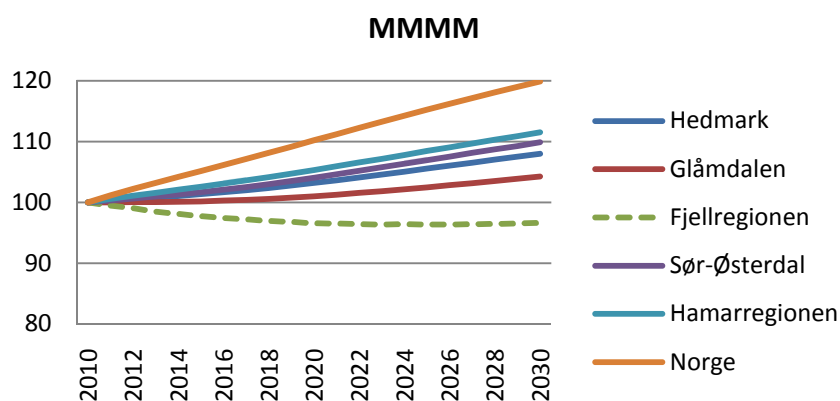
Kilde: Østlandsforskning/SSB

Som fylket ellers, ser vi at regionen har et akkumulert fødselsunderskudd. Regionen har faktisk hatt et en liten relativ positiv nettotilflytting i perioden, men ikke nok til å kompensere for den negative forholdet mellom antall døde og fødte. Hadde nettoinnflyttingen vært null (det vil si at like mange hadde flytta inn som hadde flytta ut av regionen) ville en ha hatt en befolkningsnedgang på nesten syv prosent i stedet for de drøye fem man faktisk fikk. Røros er den kommu-

nen som i størst grad drar opp med sin nettoinnflytting. Uten Røros ville regionen i sum hatt negativ tilflytting for perioden. Rendalen er på mange måter et litt særtilfelle her. De har svært stort akkumulert fødselsunderskudd, men har samtidig flyttebalanse. Folldal og til dels Tolga utmerker seg som de kommunene som har hatt både fødselsunderskudd og fraflytting

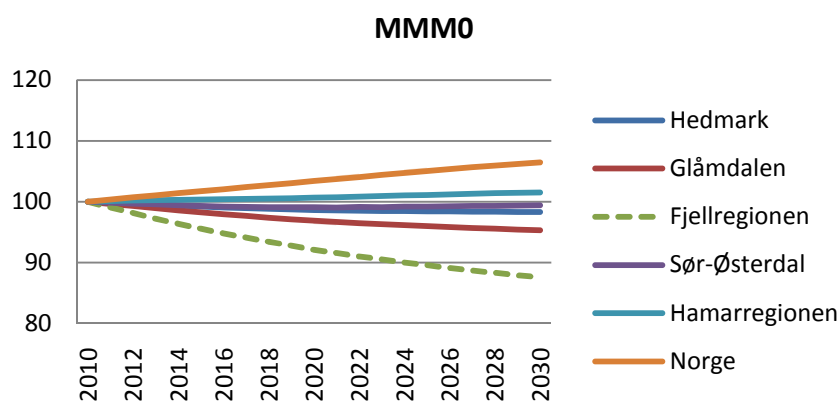
Vi har her sett nærmere på de historiske data rundt folketallsendringene i regionen. I det følgende skal vi se på framskrivninger. Først skal vi se på folketallsutvikling generelt, før vi går videre og ser på alderssammensetningen. Framskrivningene til SSB baserer seg kun på det vi allerede vet om befolkningssammensetning – alle utviklingstrender som beskrives i framskrivingene beskriver bare matematiske videreføringer av det vi allerede erfarer. Dette betyr at vi kan regne med å treffe ganske bra når det gjelder hvor mange som fødes og dør på kort sikt. Men siden inn-/utflytting fra andre kommuner i Norge, og ikke minst innvandring fra utlandet er så usikkert, er det knyttet en stor usikkerhet til framskrivingene vi presenterer her. Dette gjør at man ikke får med seg skift og endringer som helt sikkert vil komme, også i framtida. Et slikt eksempel på en brå endring i forutsetningene for befolkningsvekst, har vi sett de siste årene. Vi har hatt en svært sterk innvandring fra utlandet som har gjort at vi har fått en historisk stor befolkningsvekst. Det vil helt sikkert komme nye slike brå endringer i forutsetningene for framskrivingen av folketallet. Det eneste vi vet helt sikkert er med andre ord at vi kommer til å bomme. Likevel kan det være nyttig å vise noen mulige framtidsbilder for befolkning.

En måte å ta med seg disse usikkerhetene presentert over er å presentere forskjellige scenarier. Vi skal derfor vise tre forskjellige framskrivninger. Første alternativ er MMMM, det vil si at vi regner med middels fruktbarhet, middels levealder, middels innenlands flytting (mobilitet) og middels nettoinnvandring. Andre alternativ er MMM0. Der ser vi bort fra innvandring. Det tredje er MM00, der vi ser bort fra innenlands flytting og innvandring.



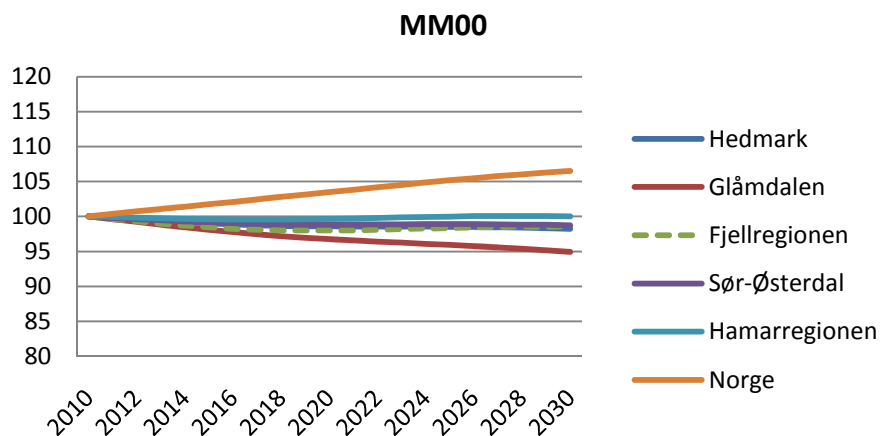
Figur 6 Befolkningsframskriving – versjon MMMM

Kilde: Østlandsforskning/SSB



Figur 7 Befolkningsframskriving – versjon MMM0

Kilde: Østlandsforskning/SSB

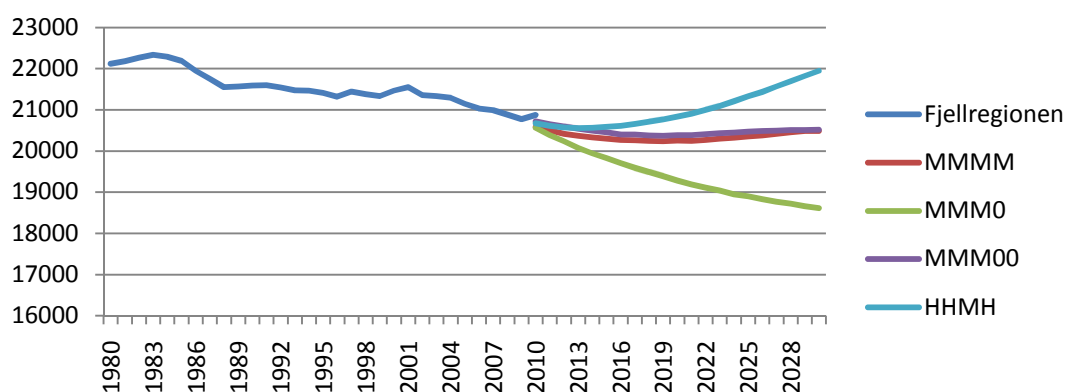


Figur 8 Befolkningsframskriving – MM00

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Den mulige befolkningsveksten i Norge er som dere ser sterkt avhengig av innvandring. Uten innvandring kan vi kun vente en befolkningsvekst de neste tjue årene på 6 prosent. Dette utgjør en svært lav årlig vekst. Vi ser at Fjellregionen gjør det svært mye dårligere i en situasjon der vi ikke ville fått innvandring. De gjør det derimot bedre i en situasjon der det ikke er innenlands flytting og innvandring. Det vil si at man regner med at folketilveksten i den regionen vil være drevet av utenlandsk innvandring, ikke innenlandsk flytting.

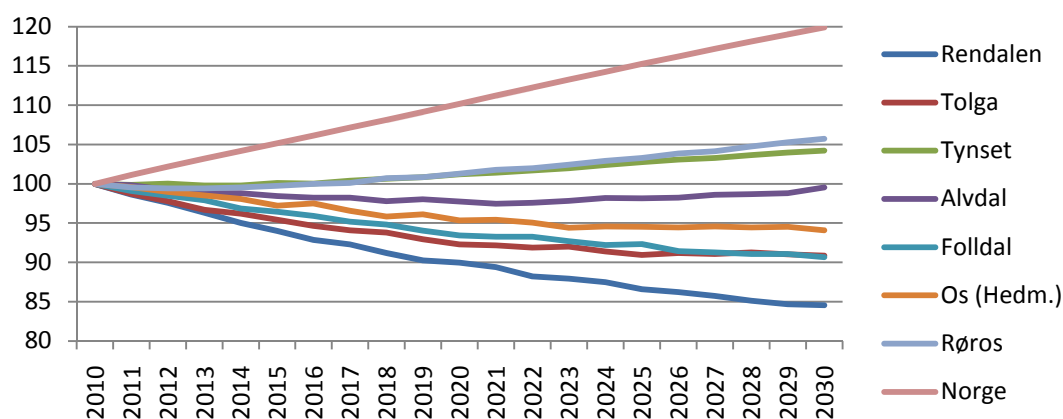
Røros er ikke inkludert i analysen over, men kommunen utgjør ikke så stor forskjell. Fjellregionen i sum slår likevel litt spesielt ut her. Disse framskrivingene er som sagt bare fortsettelser av allerede eksisterende trender. Siden det har vært en trend med utflytting av regionen før, videreføres det i framskrivingene. Dette gjør at det man i alternativet der man ikke har tatt med innenlandsk flytting (MM00) får en mindre negativ utvikling enn i alternativet der man har tatt med innenlandsk flytting (de to første). Innvandring er det som utgjør forskjellen mellom vekst og nedgang for de fleste regionene. Men ikke for Fjellregionen. Her er faktisk utviklingen mer negativ i scenariet der man inkluderer innvandring enn der man ikke inkluderer innvandring. Man regner med andre ord ikke med særlige tilflytting av innvandrere i regionen. Dette siste funnet vises enda bedre i følgende figur.



Figur 9 Framskriving og historisk tilbakeblikk, tre alternativer

Interessant nok ser man at framskrivingen for 2010, som var basert på tallene fra 2009, viste seg å være for negative i forhold til det som faktisk skjedde i 2010. Den lille glippen mellom framskrivingen og faktiske tall i 2010 viser dette. Dette viser at man må behandle framskrivinger med varsomhet. På kort sikt har i alle fall regionen gjort framskrivingene til skamme. Kanskje får vi heller en utvikling som den kalt HHMH, det er en utvikling der man har høy fertilitet, høy levealder, middels innenlandsk flytting og høy grad av innvandring.

Vi inkluderer en kort oversikt over utvikling på kommunenivå også. Det er likevel grunn til å advare (ekstra) mot tolkningen av framskrivinger på så små enheter.



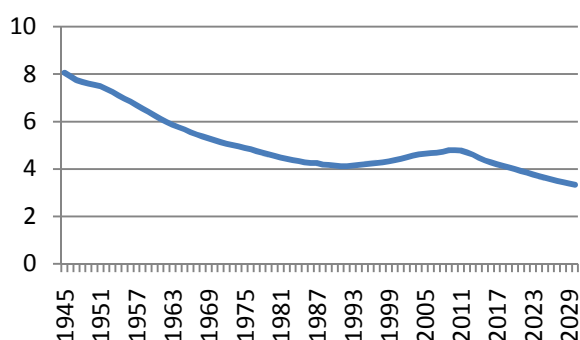
Figur 10 Framskriving MMMM, kommuner i Fjellregionen

Grafen over er vanskelig å lese (i alle fall hvis leseren har skrevet ut dokumentet i svart hvitt; linjene er fra topp til bunn: Norge, Røros, Tynset, Alvdal, Os, Tolga, Folldal og Rendalen). I perioden antar man at Norge vil ha en befolkningsvekst på over 20 prosent. Tynset og Røros er de to eneste kommunene man antar vil få befolkningsvekst (men bare på 5 prosent over tjue år, noe som er svært lite). Rendalen antas å få sterkest negativ utvikling, som i de tretti foregående årene.

Vi har i det foregående kort gjort rede for noen utviklinger for befolkningen i Fjellregionen, slik framskrivingene til SSB viser det. Det er likevel ikke klart hvordan dette vil påvirke realøkonomien i regionen. Selv om det er mye som tyder på at det er viktig å ha en stor del av befolkningen i arbeidsdyktig alder for å skape vekst, er det likevel ikke sikkert at sammenhengen er helt åpenbar. Økt produktivitet og økt sysselsetting kan føre til at effekten av en mindre (relativ) arbeidsbefolkning blir borte. Vi har likevel såpass stor arbeidsdeltakelse i Norge at det ikke er gitt at vi kan vente en videre økning i arbeidsdeltakelsen. Noen studier tyder tvert i mot på at vi vil ønske å jobbe mindre i tiden som kommer.

Effekten av en mindre arbeidsbefolkning er ikke klar. Men noe kan vi si med høy sannsynlighet. For det første, det er klart at andelen eldre vil øke veldig i tiden som kommer. For det andre, er det klart at helsetjenester er en tjeneste som i liten grad har vist seg å ha potensial for økt produktivitet. Dette betyr ikke at det også blir slik i framtiden, men det er høyst usikkert om vi kan regne med en stor produktivitetsgevinst i helse- og omsorgstjenestene. Det er derfor svært sannsynlig at andelen eldre vil påvirke næringsstrukturen i en region, siden det er forventet at mange vil måtte jobbe innenfor helse- og omsorgsykker (EPC 2006 og Bongaarts 2004). I et scenarie-prosjekt for Innlandet (Selstad og Hagen 2007), ble det regnet ut at man ville trenge ca 5000 nye arbeidsplasser innen helse- og omsorg gitt dagens standarder fram mot 2030. Den totale veksten i antall sysselsatte i Innlandet var i samme tid regnet til å være ca 3500. Det vil si at alt, og vel så det, av veksten i sysselsetting må komme innen helse- og omsorg.

For å se nærmere på andelen eldre relativt til befolkningen ellers finnes det en rekke mål. Vi vil her forholde oss til de mål som tidligere er blitt brukt av Østlandsforskning.³ Det finnes flere definisjoner av arbeidsstyrken, i EU defineres arbeidsstyrken til å være de mellom 15 og 65 år. Dette finner vi ikke hensiktsmessig her. I Norge er videregående skole i dag tilnærmet en del av grunnopplæringen. De aller fleste starter på videregående skole (selv om mange faller fra), det er derfor lite trolig at vi kan regne med at de under 20 år i stor grad vil være en del av arbeidsstyrken. Alderspensjonsalderen i Norge er teoretisk 70 år, i praksis er den ca 65. De siste pensjonsreformer vil høyst trolig føre til at alderspensjonsalderen øker noe, vi kan derfor regne med at arbeidsstyrken er grovt regnet de mellom 20 og 67 år. Ved å regne ut hvor mange det er i denne aldersgruppen, relativt til de over 67, får vi derfor et mål på aldersavhengighet.

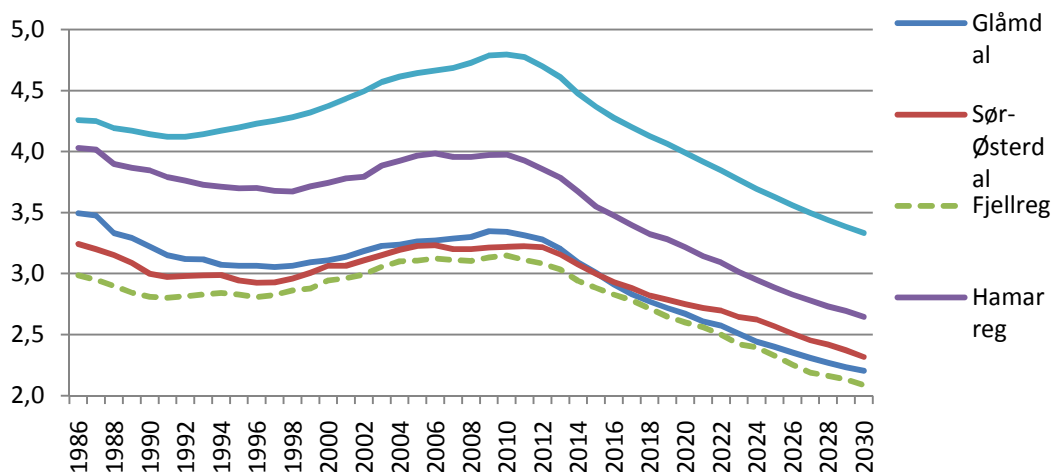


Figur 11 Utvikling i forholdet mellom de over 67 og de mellom 20-66, 1945-2030, Norge, SSB (framskriving fra 2010)

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Hvis vi ser historisk på dette målet i Norge, ser vi at det i 1945 var på åtte. Det vil si at det var åtte stykker i alderen 20-66 for hver person som var over 67. Dette tallet gikk sakte ned etter krigen, før det nådde et foreløpig bunnpunkt i 1991. Etter det steg forholdstallet noe igjen fram til i år (2010), før det igjen vil synke videre mot 2030, hvor vår framskriving slutter og forholdstallet er på ca 3,5. Om vi ser på utviklingen på regionnivå i Hedmark, ser vi at vi finner denne utviklingen også der, forskjellen er at utviklingen i Hedmark jevnt over ligger under, og noe før, utviklingen ellers i landet.

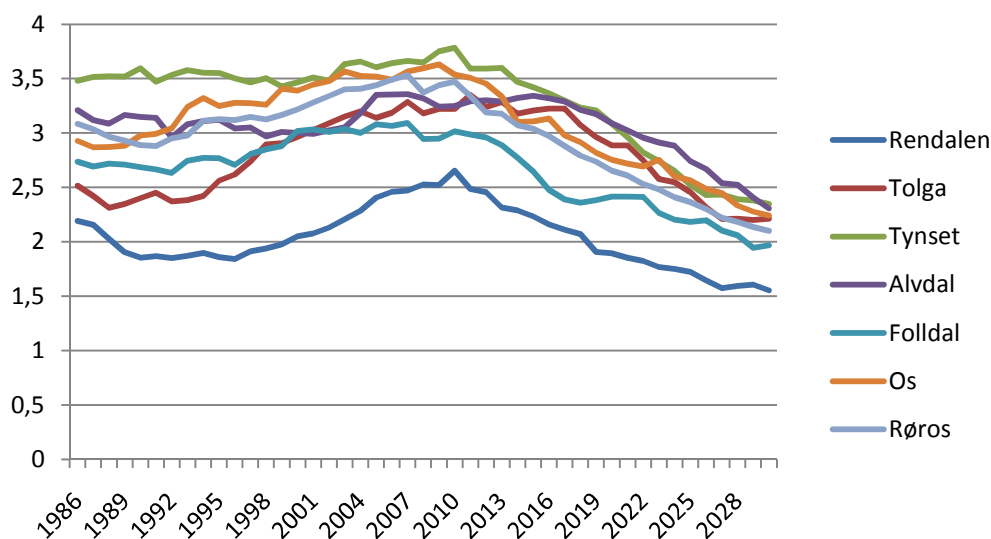
³ ØF-rapport 06/2009 og ØF-rapport 02/2010



Figur 12 Utvikling i forholdet mellom de over 67 og de mellom 20-66, 1986-2030, regioner i Hedmark, SSB

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Fjellregionen har hatt omtrent samme utvikling i dette forholdstallet siden 1986 som landet ellers. Men det er store kommunale forskjeller, la oss derfor se på kommunen i regionen.



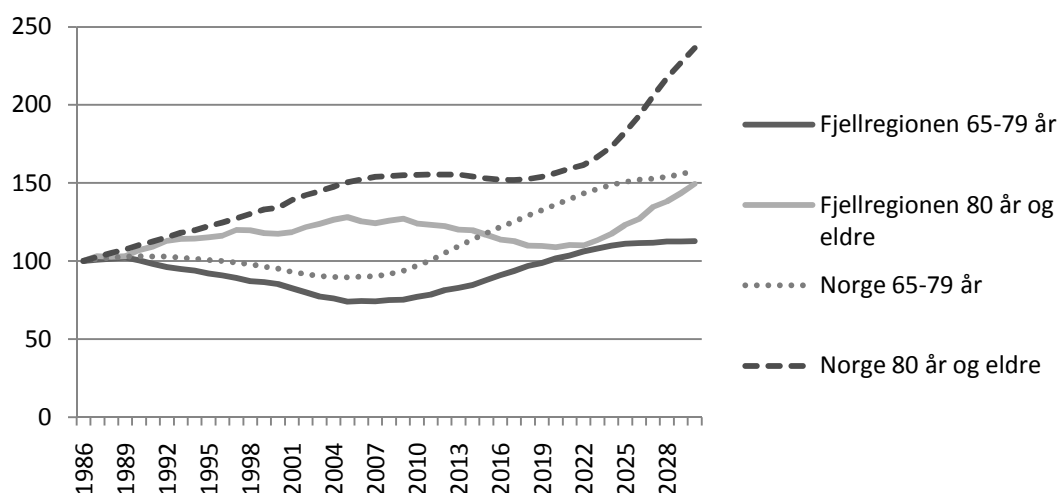
Figur 13 Utvikling i forholdet mellom de over 67 og de mellom 20-66, 1986-2030, kommuner i Fjellregionen

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Figuren over er vanskelig å lese, men forklaringen her hjelper forhåpentligvis på. Siden 1986 og fram til i dag (2010, før framskrivingene begynner) har de fleste av kommunene vist en konsoliderende tendens. Tolga, Tynset, Røros, Alvdal og Os samler seg mellom 3 og 3,5 i alderen 20-66 for hver person over 67. Tynset ligger høyest med 3,8 i 2010. Vi ser at i de tre foregående årene har de aller fleste kommunene opplevd en foreløpig topp i dette tallet, og at utviklingen er nedadgående de neste år. Rendalen ligger jevn over "et halvt menneske" færre i alderen 20-66 relativt til de over 67, men forskjellene minker noe framover. I 2030 estimerer man likevel at

det bare vil være 1,5 person i Rendalen mellom 20-66 for hver person som er over 67. Dette er desidert lavest i fylket.

I mange analyser av aldersavhengighet, legges det vekt på at eldre i framtiden i større grad vil ta del i arbeidslivet og i mindre grad vil være avhengig av pleie. En midlertidig økning i de over 67 trenger ikke være et problem. Det kan derfor være interessant å se nærmere på sammensetningen av eldrebefolkningen. Spesielt har man vært opptatt av de over 80, siden man kan anta at man da i større grad trenger pleie.



Figur 14 Utvikling i antallet unge eldre og gamle eldre, indeksert til 100 i 1986, 1986-2030

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Det er ikke klart hvilket mål som er best å bruke for å vise utviklingen i de gamle eldre. Grafen over tar utgangspunkt i situasjonen i 1986 og viser prosentvis endring siden da. Relativt til situasjonen i 1986 vil Norge ha en større vekst i både unge eldre og gamle eldre enn Fjellregionen. Men som vist over er likevel den relative betydningen større i Fjellregionen.

3 LEVEKÅR

Det er ingen offisiell definisjon rundt hva som skal inkluderes i en analyse av levekår. I følge NOU 2001:22 kan levekår defineres som følgende: *Helse og tilgang på medisinsk behandling *Sysselsetting og arbeidsvilkår *Økonomiske ressurser og forbruksvilkår *Kompetanse og utdanningsmuligheter *Familie og sosiale relasjoner *Boligforhold og tilgang på tjenester i nærmiljøet *Rekreasjon og kultur *Sikkerhet for liv og eiendom *Politiske ressurser og demokratiske rettigheter

For disse har vi valgt ut noen indikatorer vi ser nærmere på. Disse indikatorene er bestemt ut fra denne listen, men også ut fra hvilke data det er mulig å finne på kommunenivå. Data er delvis allmenn tilgjengelig data fra SSB og NAV og delvis spesialkjøringer.

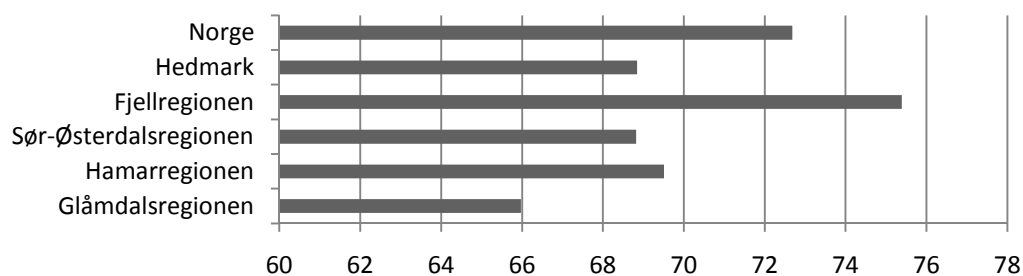
- Sysselsetting
 - o Herunder uføregrad, sjukemeldinger, sysselsettingsgrad og arbeidsledighet
- Økonomiske ressurser
 - o Herunder arbeidsinntekt
- Kompetanse og utdanning
 - o Herunder utdanningsnivå

Det er valgt ikke å se nærmere på levekårsindikatorer som helse og forventet levealder. Dette fordi det er stor grunn til å spørre seg om kommunenivået er riktig nivå for en slik analyse, hvis en skal gjøre en slik analyse kreves det et større og grundigere arbeid enn det vi har mulighet til å gjøre her.

Fjellregionen har over lang tid gjort det relativt bra på generelle levekårsindikatorer, vi skal her ikke se på grunner til dette – det er klart at det er et helt sett med forklaringsvariabler som sammen kan forklare dette og dette er ikke plassen for å gjøre en slik fullstendig analyse. Det var likevel tema for diskusjonene vi referer til i kapittel sju.

3.1 Sysselsetting

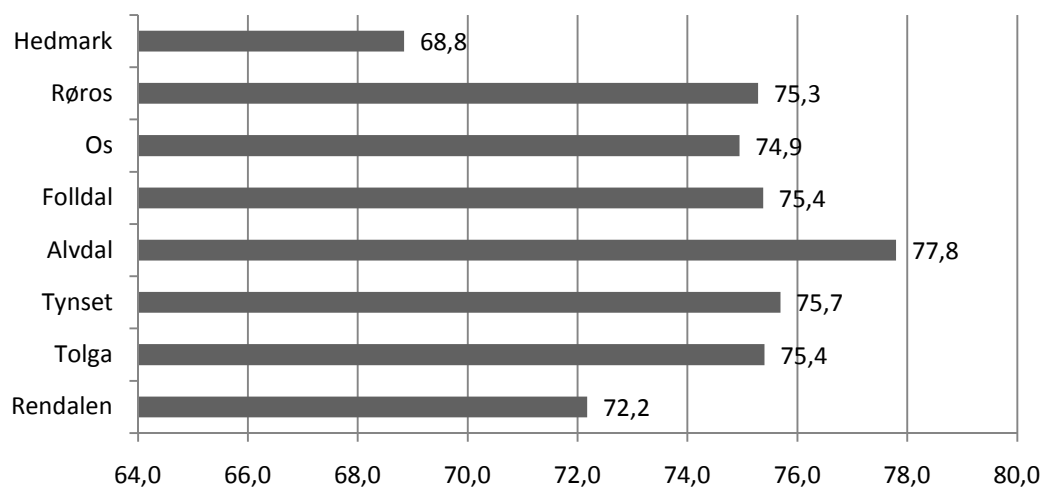
Vi kan først se på sysselsettingsgrad. Vi bruker her sysselsettingsgrad som antall sysselsatte mellom 15-74 relativt til befolkningen i samme gruppe. Vi ser først på regionene i fylket.



Figur 15 Sysselsettingsgrad, prosent av totalbefolkning 15-74 år, 2008

Kilde: SSB/Østlandsforskning

Fjellregionen har en veldig høy sysselsetting – også sett opp mot landssnittet. Hvis vi ser nærmere på kommunene i regionen får vi følgende oversikt:

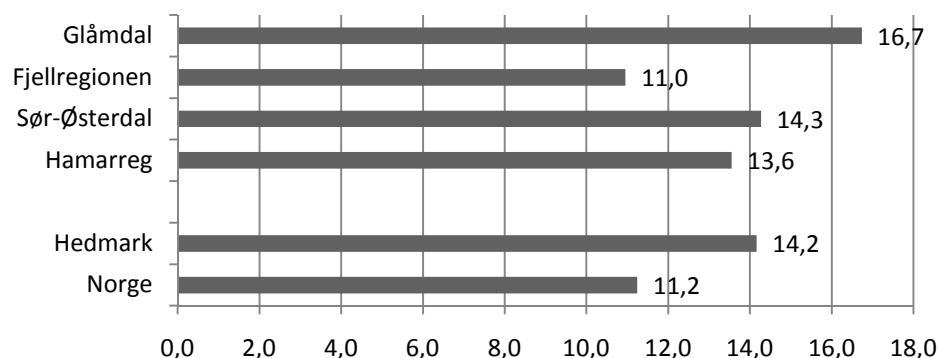


Figur 16 Sysselsettingsgrad kommuner, prosent av totalbefolkning 15-74 år, 2008

Kilde: SSB/Østlandsforskning

Det standardiserte målet for sysselsetting inkluderer befolkningen helt til man er 74 år. Det vil si at kommuner med mange eldre, slik som Rendalen, vil slå litt dårligere ut. Dette kan forklare noe av forskjellen mellom kommunene, men ikke hele. Det er likevel verdt å merke seg at også Rendalen har bedre sysselsetting enn fylkesnivået og ligger omtrent akkurat på landssnittet. Situasjonen i kommunen som kommer dårligst ut, er med andre ord ganske bra.

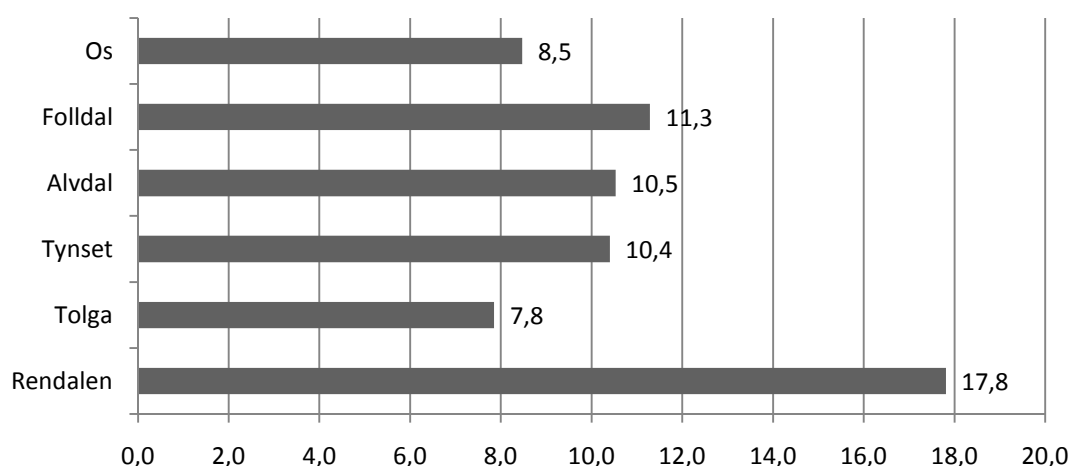
Vi skal videre se nærmere på uføregraden. Målet vi bruker her er basert på antallet uføre relativt til totalbefolkning mellom 18 og 67 år.



Figur 17 Andel uføre relativt til befolkningen mellom 18-67 regioner i Hedmark, 2009

Kilde: Østlandsforskning/Nav

Fjellregionen har svært mye lavere uføregrad enn resten av Hedmark, men ikke så mye bedre enn landssnittet. Slik sett er Fjellregionen utypisk i Hedmark-sammenheng, men typisk i nasjonal sammenheng.⁴ Hvis vi ser nærmere på kommunene får vi følgende figur.



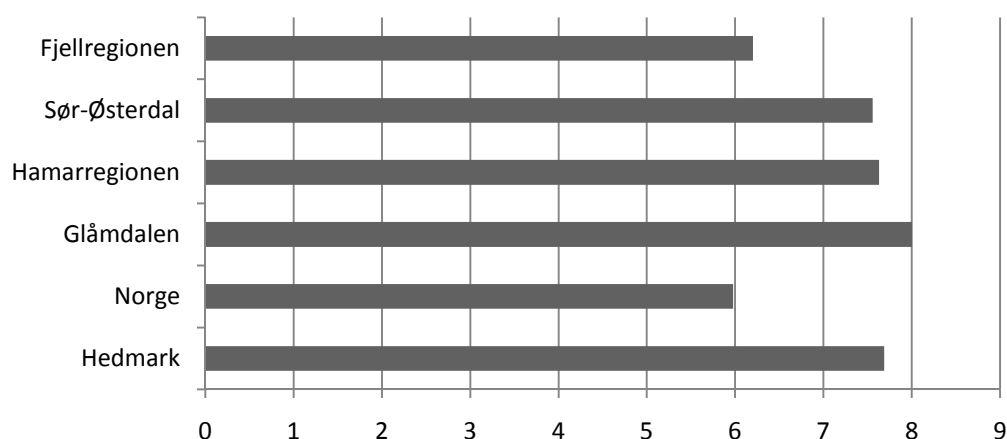
Figur 18 Andel uføre relativt til befolkningen mellom 18-67 kommuner i Fjellregionen, 2009

Kilde: Østlandsforskning/Nav/SSB

De fleste kommunene ligger relativt lavt i denne oversikten. Spesielt Tolga og Os, som har svært lav uføregrad. Grunnen til at Rendalen hadde lavere sysselsettingsgrad, forklares mye ut fra den høgere uføregraden.

Antallet sykemeldte er en annen faktor vi kan se nærmere på. Det er store forskjeller i kjønnene når det kommer til sykemeldinger (og for så vidt på uføre, men her er forskjellene noe mindre). Vi vil derfor vise til SALDO Hedmark 2010 for en gjennomgang av kjønnsforskjeller. Her vil vi kun se på det store bilde.

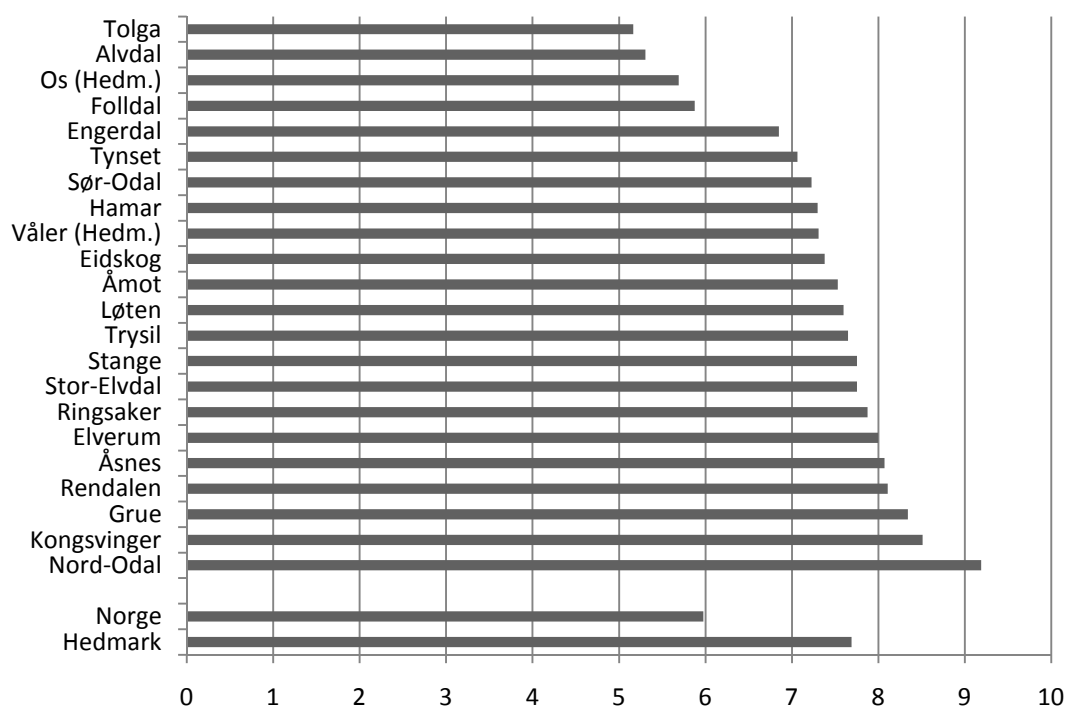
⁴ Vi har dessverre ikke fått uføretall for Røros, siden vi bare har disse for Hedmark fylke på kommunenivå.



Figur 19 Legemeldt sykefravær, prosent av arbeidstagere 16-69 år, 3.kvartal 2009

Kilde: Østlandsforskning/Nav

Det er små forskjeller mellom regionene, men Fjellregionen ligger noe over snittet landet ellers, men samtidig godt under snittet til Hedmark.. Det er først på kommunenivå vi ser de store forskjellene. Vi inkluderer en fylkesoversikt slik at leseren kan sammenligne.

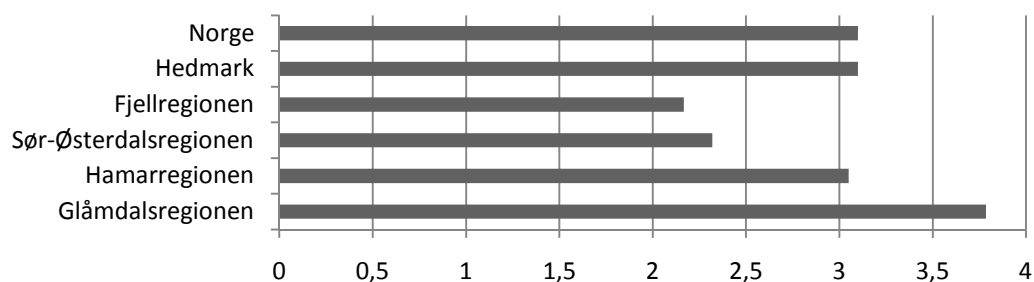


Figur 20 Legemeldt sykefravær, prosent av arbeidstagere 16-69 år, 3.kvartal 2009, kommuner i Hedmark

Kilde: Østlandsforskning/Nav

Kommunene i regionen ligger jevnt over lavt, men er ikke så veldig langt unna landssnittet. Rendalen skiller seg igjen ut fra de andre kommunene.

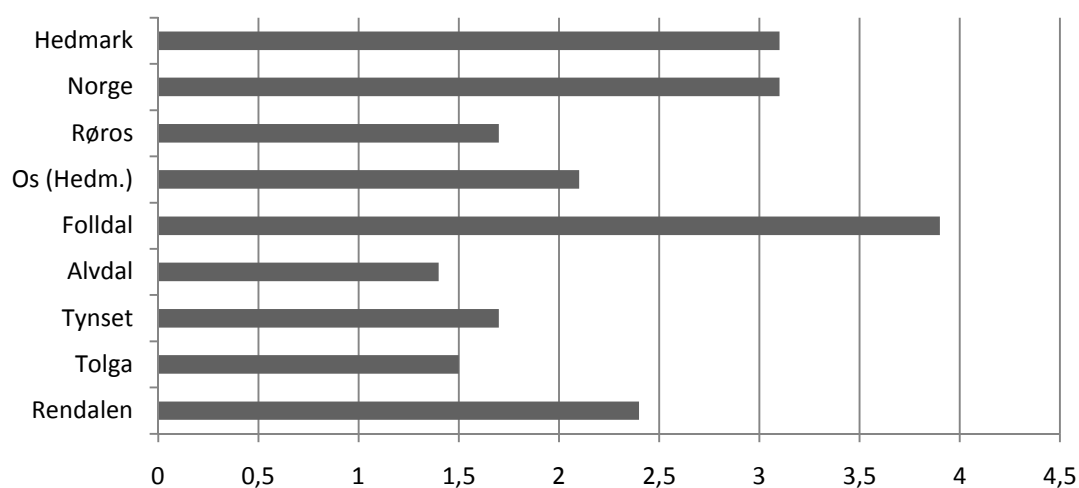
Også når det gjelder andelen arbeidsledige ligger regionen lavt.



Figur 21 Registrerte arbeidsledige ved utgangen av måneden, uvekta snitt basert på kommuner, mars 2010

Kilde: SSB/Østlandsforskning

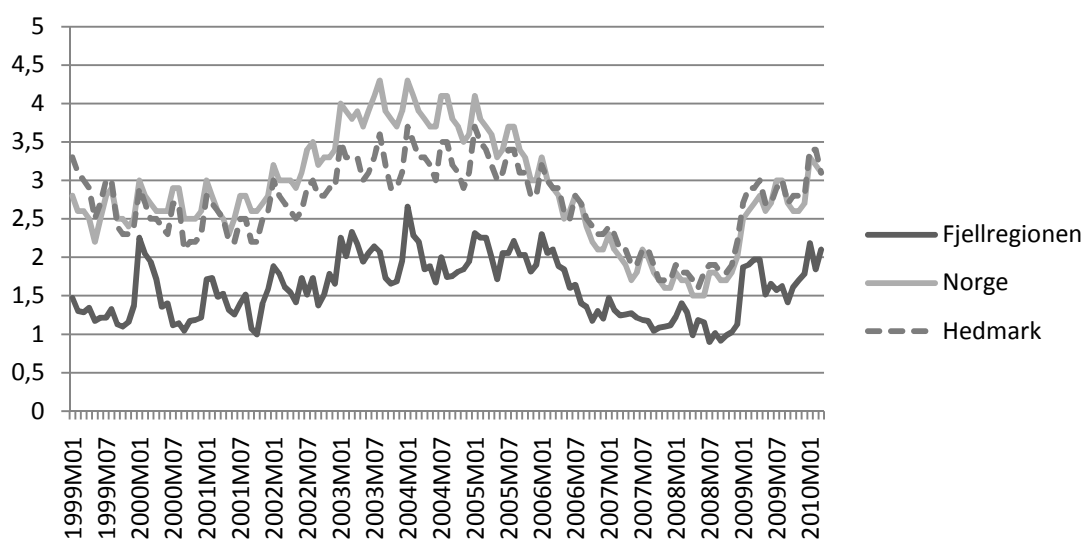
Lav arbeidsledighet kan til og med å være en utfordring – det skal vi komme tilbake til i kapittel sju. Det er store forskjeller når det gjelder kommunene i regionen. Folldal hadde relativt sett mye høyere arbeidsledighet ved måletidspunktet.



Figur 22 Registrerte arbeidsledige ved utgangen av måneden, mars 2010

Kilde: SSB/Østlandsforskning

Grafen over viser kun situasjonen for en måned. Vi vet at arbeidsledigheten kan variere mye på kommunenivå. La oss derfor se litt på den historiske utviklingen de siste ti årene.

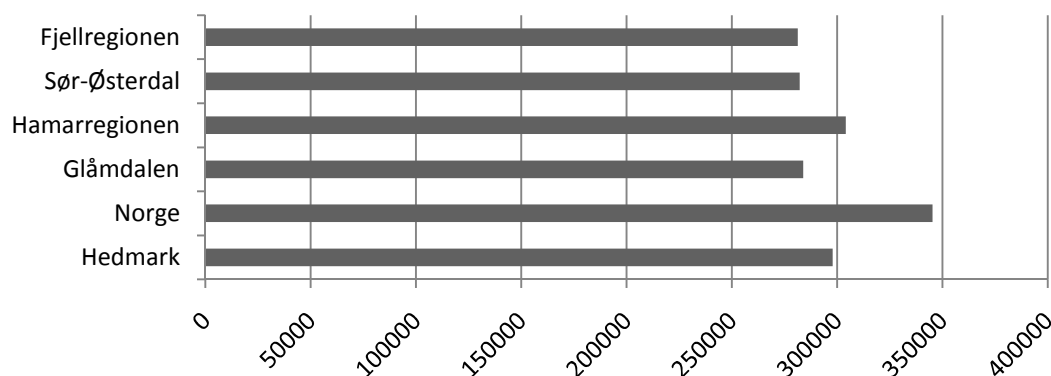


Figur 23 Registrerte arbeidsledige ved utgangen av måneden, uvekta snitt for Fjellregionen basert på kommunene
 Kilde: SSB/Østlandsforskning

Ser vi på utviklingen i registrerte arbeidsledige siden 1999, ser vi at regionen har hatt en utvikling der man har ligget godt under lands- og fylkessnitt. Etter finanskrisen fikk regionen en oppgang i arbeidsledighet, men ikke større enn landet og fylket ellers – og arbeidsledigheten er fortsatt svært lav i regionen (og landet ellers).

3.2 Økonomi

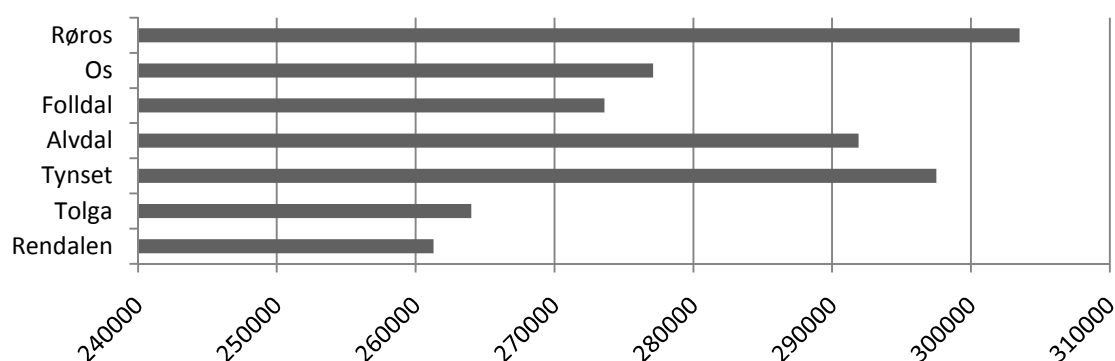
I det følgende skal vi bruke bruttoinntekt som mål. Det vil enkelt si at vi inkluderer pensjoner og kapitalinntekter i tillegg til lønnsinntekter.



Figur 24 Bruttoinntekt, regioner Hedmark, uvekta snitt basert på kommune, 2008
 Kilde: Østlandsforskning/SSB

Fjellregionen som region har noe lavere bruttoinntekt enn fylket, og betydelige lavere bruttoinntekt enn landssnittet. Dette henger trolig sammen med det relativt store innslaget av primærnæringene og at vi vet at kapitalinntektene er mye større i byene. Det henger med andre ord ikke bare sammen med det generelle lønnsnivået.

Hvis vi ser nærmere på kommunene i regionen får vi følgende oversikt.



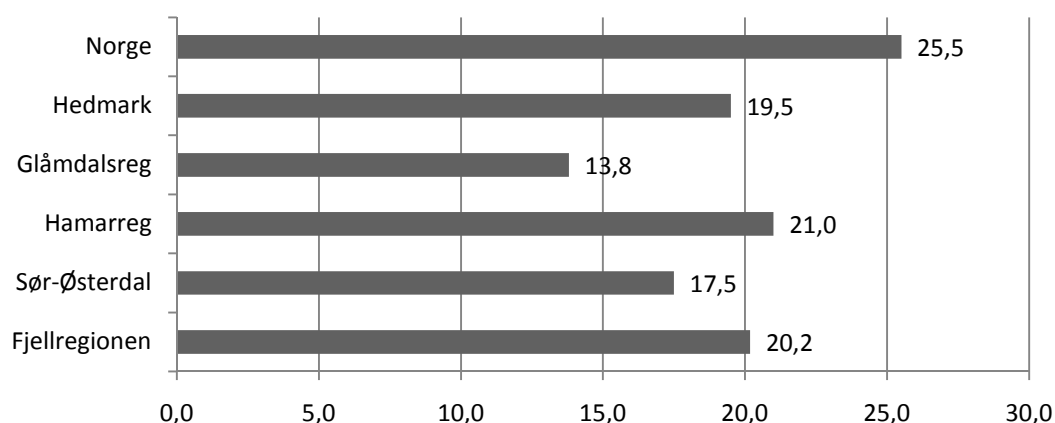
Figur 25 Bruttoinntekt, Fjellregionen, 2008

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Som vi ser er det noen forskjeller. Røros har relativ høy gjennomsnittsinntekt, mens Tolga og Rendalen kommer relativt lavt. Som nevnt over, kommer forskjellene dels av de lave inntektene i landbruket: det er derfor naturlig at de mer urbane kommunene kommer “best” ut.

3.3 Utdanning

Vi skal nå se kort på utdanningsnivået i regionen. Å se på utdanningsnivået i en region har av mange regionale aktører blitt problematisert. En bør heller vise fram *studietilbøyelighet* hos befolkningen. Studietilbøyeligheten i befolkningen varierer ikke mye, folk overalt (i Norge) ser ut til å ta omtrent like mye utdanning. Det er også problematisk og kun fokusere på høyere utdanning som mål på regional utvikling. Befolkningen som ikke har høyere utdanning er selvsagt like viktige for å få regional utvikling. Senere fokus på kompetanse og kunnskapsnæringer har likevel ført med seg et økt fokus på utdanning – og vi kommer ikke unna at grad av høyere utdanning *også* er et viktig mål en må ha med seg.

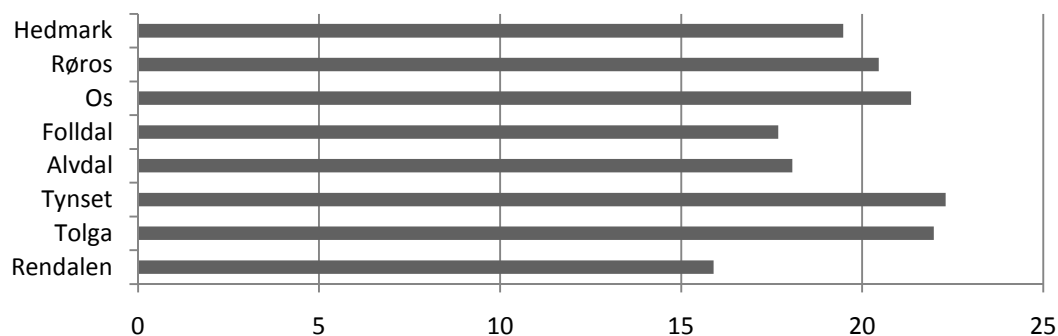


Figur 26 Andel høyere utdanning, prosent av befolkning over 16, 2008, regioner i Hedmark

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Målet er basert på befolkningen over 16, det vil si at regioner med svært mange eldre vil få noe dårligere utdanningssnitt (siden de i liten grad har høyere utdanning).⁵ Regioner med svært mange mellom 16 og 20 vil også kunne få noe lavere snitt, men dette er neglisjerbart. Omtrent 25 prosent av Norges befolkning over 16 har høyere utdanning etter dette målet. I Hedmark har omtrent 20 prosent av befolkningen høyere utdanning. Fjellregionen har lavere utdanningsgrad enn landet i snitt, men ligger noe over fylkessnittet.

Hvis vi ser på kommunen i Fjellregionen for seg, får vi følgende oversikt.



Figur 27 Andel høyere utdanning, prosent av befolkning over 16, 2008, Fjellregionen

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Forskjellene er ikke veldig store, Tynset er høyest, men Tolga, Os og Røros har omtrent samme snitt. Rendal, Alvdal og Folldal ligger lavest etter dette målet.

⁵ Høyere utdanning er definert fram til 1998 som de som minst hadde fire år høyere utdanning fra universitet og høyskolesystemet. Etter 1999 er det definert som alle som har fullført 120 studiepoeng eller mer i universitets- og høyskolesystemet.

4 NÆRINGSLEV

I denne delen av analysen skal vi se nærmere på tre mål. Først skal vi se på næringsstrukturen i regionen, og sammenligne den med landssnittet. Dette gjør vi med en skift-andelanalyse. I den sammenheng skal vi også vise en sammenstilling av befolkningsutvikling og sysselsettingsutvikling, for å få et innblikk hvordan disse to avgjørende faktorene forholder seg til hverandre. I tillegg til næringsstrukturanalysen skal vi se veldig kort på pendling. Til slutt skal vi se på fritidsboliger. Dette er en viktig næring i regionen, og vi skal kort gjøre en analyse på antall fritidsboliger.

4.1 Skift-andelanalyse

I en skift-andelanalyse gjøres det en analyse av om regionen henger med i den nasjonale veksten. Vi holder da rede på veksttilbøyeligheten i alle næringer på nasjonalt nivå, og ser om den regionale utviklingen er bedre eller dårligere. Metoden innebærer å stille opp den nasjonale utviklingen som en målestokk for den regionale utviklingen. Vi snakker om to typer forventet utvikling: den ene basert på næringsutvikling totalt og den andre på den spesifikke nærings sammensetningen.

Tabell 3 og 4 viser utviklingen for henholdsvis Norge og Fjellregionen for perioden 2001-2008. Vi ser av tabell 4 at det i Fjellregionen er forventet (A) en total vekst på 1308 arbeidsplasser ut fra den nasjonale tendensen, men den faktiske jobbveksten (V) i perioden stoppet på 847 nye arbeidsplasser. Fjellregionen har dermed et negativt regionalt skift (RS), som er differansen mellom den faktiske og forventete utviklingen. Det er her 461 arbeidsplasser i minus. Dette er arbeidsplasser regionen bl.a. har tapt fordi Fjellregionen har for mange sysselsatte i næringer i tilbakegang og ikke nok næringer i framgang. Kolonnen LQ08 står for lokaliseringskvotient 2008. Hvis LQ er 1 vil det si at det relativt sett er like mange som jobber i denne næringen som det gjør på landsplan. For næringen "jordbruk, jakt og viltstell" er LQ på 5,98, det vil si at denne næringen er overrepresentert i regionen med nesten 500 prosent (eller med en faktor på 5,98). Det er altså nesten seks ganger så mange som jobber innen denne næringen i regionen, relativt til landssnittet.

Vi kan gå litt grundigere inn på dette ved å se på næringsstrukturens betydning for utviklingen (tabell 5). Differansen mellom forventet arbeidsplassvekst ut fra nærings sammensetning (AN) og totalt forventet arbeidsplassvekst (A) er minus 421 arbeidsplasser. Næringsstrukturen har

altså bidratt til svakere vekst enn landsgjennomsnittet, men den forklarer ikke alt av den totalt svakere veksten. En annen årsak er være svekket konkurranseevne. Den summerte effekten av næringene (AN) utgjør 888 arbeidsplasser. Dette er en beregnet verdi for forventet sysselsetningsvekst ut fra næringssammensettingen og den er 41 arbeidsplasser høyere enn faktisk endring.

Vi kan sammenfatte dette slik: Regionen fikk en vekst (V) på 847 arbeidsplasser og lå dermed under sin forventete utvikling (A). Til det manglet det 461 arbeidsplasser. Dette kalles et regionalt skift (RS). Det negative skiftet skyldes uheldig næringsstruktur (AN – A) som ga 421 i minus. Øvrige faktorer forsterket denne beregnede nedgangen med 41 arbeidsplasser i minus. Disse øvrige faktorer kan kalles konkurranseevnen til regionen.

Det er viktig å minne om at dette er beregnede tap eller gevinster. Når det kommer til stykket er det den faktiske vekst eller nedgang som teller. Det er derfor verdt å merke seg som et positivt trekk at regionen har sysselsetningsvekst. Det skift-andel-analysen viser i tillegg er hva som gir vekst og hva som gir nedgang.

Tabell 3 Norges utvikling i sysselsetting 2001-2008, SSB, tilrettelagt av ØF

Norges utvikling sysselsetting 2001 - 2008					
Sysselsatte personer etter arbeidssted Norge					
Næringer	2001	2008	2001-2008	Endr. faktor	Andel 08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	60965	55370	-5595	-0,092	0,022
02 Skogbruk	5757	6646	889	0,154	0,003
05 Fiske og fangst	17799	15953	-1846	-0,104	0,006
10 Bryting av kull, utvinning av torv	270	403	133	0,493	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	29342	38765	9423	0,321	0,015
12 Bryting av uranum- og thoriummalm	0	0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	371	483	112	0,302	0,000
14 Bergverksdrift ellers	3500	3682	182	0,052	0,001
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	56422	50147	-6275	-0,111	0,020
16 Tobakksindustri	485	24	-461	-0,951	0,000
17 Tekstilindustri	5141	3913	-1228	-0,239	0,002
18 Bekledningsindustri	1657	1731	74	0,045	0,001
19 Lær- og lærvareindustri	520	228	-292	-0,562	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	15926	15365	-561	-0,035	0,006
21 Treforedling	9119	5916	-3203	-0,351	0,002
22 Forlag og grafisk industri	32929	26524	-6405	-0,195	0,011
23 Oljeraffinering	1077	1332	255	0,237	0,001
24 Kjemisk industri	16682	13632	-3050	-0,183	0,005
25 Gummivare- og plastindustri	6391	5722	-669	-0,105	0,002
26 Mineralproduktindustri	9590	11605	2015	0,210	0,005
27 Metallindustri	14661	11760	-2901	-0,198	0,005
28 Metallvareindustri	21138	23253	2115	0,100	0,009
29 Maskinvareindustri	24567	28058	3491	0,142	0,011
30 Data- og kontorutrustningsindustri	486	107	-379	-0,780	0,000
31 Elektronisk industri	8922	8692	-230	-0,026	0,003
32 Radio- og fjernsynsindustri	6416	4296	-2120	-0,330	0,002
33 Instrumentverktøindustri	6976	8843	1867	0,268	0,004
34 Motorkjøretøindustri	5812	4534	-1278	-0,220	0,002
35 Annen transportmiddelindustri	33909	38701	4792	0,141	0,015
36 Møbelindustri og annen industri	13511	10695	-2816	-0,208	0,004
37 Gjenvinning	1770	1577	-193	-0,109	0,001
40 Kraftforsyning	15776	14258	-1518	-0,096	0,006
41 Vannforsyning	1173	1659	486	0,414	0,001
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	151990	185775	33785	0,222	0,074
50 Motorkjøretøytjenester	54861	59577	4716	0,086	0,024
51 Agentur- og engroshandel	107829	113514	5685	0,053	0,045
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	174060	205168	31108	0,179	0,081
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	76564	81011	4447	0,058	0,032
60 Landtransport og rørtransport	60535	61872	1337	0,022	0,025
61 Sjøtransport	23225	23957	732	0,032	0,009
62 Lufttransport	12903	6881	-6022	-0,467	0,003
63 Tjenester tilknyttet transport	28421	35270	6849	0,241	0,014
64 Post og telekommunikasjoner	41107	36474	-4633	-0,113	0,014
65 Finansiell tjenesteyting	31853	31235	-618	-0,019	0,012
66 Forsikring og pensjonsfond	10190	10596	406	0,040	0,004
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	5517	8916	3399	0,616	0,004
70 Eiendomsdrift	23189	34092	10903	0,470	0,014
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	5679	6286	607	0,107	0,002
72 Databehandlingsvirksomhet	39002	44511	5509	0,141	0,018
73 Forskning og utviklingsarbeid	11451	13873	2422	0,212	0,005
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	155266	204011	48745	0,314	0,081
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	165569	156755	-8814	-0,053	0,062
80 Undervisning	175752	192982	17230	0,098	0,076
85 Helse- og sosialtjenester	391844	480832	88988	0,227	0,190
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	5904	8859	2955	0,501	0,004
91 Interesseorganisasjoner	22693	23583	890	0,039	0,009
92 Kulturell tjenesteyting og sport	34044	46738	12694	0,373	0,019
93 Annen personlig tjenesteyting	21620	26257	4637	0,214	0,010
95 Lønnet husarbeid	703	719	16	0,023	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	78	134	56	0,718	0,000
Uspesifisert næring	14091	11248	-2843	-0,202	0,004
sum næringer	2275000	2525000	250000	0,110	1,000

Tabell 4 Fjellregionens utvikling i sysselsetting 2001-2008, SSB tilrettelagt av ØF

Fjellregionens utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Syssettsatte personer etter arbeidssted	Fjellregionen							
			V	A	AN	V-AN		
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	1693	1672	-21		-155	134	0,131	5,978
02 Skogbruk	101	126	25		16	9	0,010	3,753
05 Fiske og fangst	3	3	0		0	0	0,000	0,037
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranum- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	10	20	10		1	9	0,002	1,075
15 Næringsmiddel- og drikkevarerindustri	480	571	91		-53	144	0,045	2,254
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	27	28	1		-6	7	0,002	1,417
18 Bekledningsindustri	6	2	-4		0	-4	0,000	0,229
19 Lær- og lærvareindustri	2	0	-2		-1	-1	0,000	0,000
20 Trelast- og trevarerindustri	332	333	1		-12	13	0,026	4,291
21 Treforedling	0	2	2		0	2	0,000	0,067
22 Forlag og grafisk industri	58	83	25		-11	36	0,007	0,620
23 Oljeraffinering	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	10	4	-6		-2	-4	0,000	0,058
25 Gummivarer- og plastindustri	56	43	-13		-6	-7	0,003	1,488
26 Mineralproduktindustri	68	21	-47		14	-61	0,002	0,358
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvarerindustri	86	107	21		9	12	0,008	0,911
29 Maskinvareindustri	63	59	-4		9	-13	0,005	0,416
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	72	0	-72		-2	-70	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	84	60	-24		-28	4	0,005	2,765
33 Instrumentverktøindustri	0	2	2		0	2	0,000	0,045
34 Motorkjøretøindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	337	273	-64		-70	6	0,021	5,054
37 Gjenvinning	70	72	2		-8	10	0,006	9,039
40 Kraftforsyning	103	102	-1		-10	9	0,008	1,416
41 Vannforsyning	3	8	5		1	4	0,001	0,955
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	845	1127	282		188	94	0,088	1,201
50 Motorkjøretøytjenester	334	378	44		29	15	0,030	1,256
51 Agentur- og engrosshandel	178	194	16		9	7	0,015	0,338
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	828	996	168		148	20	0,078	0,961
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	549	571	22		32	-10	0,045	1,395
60 Landtransport og rørtransport	373	413	40		8	32	0,032	1,322
61 Sjøtransport	21	27	6		1	5	0,002	0,223
62 Lufttransport	3	0	-3		-1	-2	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	90	117	27		22	5	0,009	0,657
64 Post og telekommunikasjoner	81	76	-5		-9	4	0,006	0,413
65 Finansiell tjenesteyting	136	122	-14		-3	-11	0,010	0,773
66 Forsikring og pensjonsfond	12	2	-10		0	-10	0,000	0,037
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	2	2		0	2	0,000	0,044
70 Eiendomsdrift	49	124	75		23	52	0,010	0,720
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	5	6	1		1	0	0,000	0,189
72 Databehandlingsvirksomhet	54	60	6		8	-2	0,005	0,267
73 Forskning og utviklingsarbeid	7	0	-7		1	-8	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	390	368	-22		122	-144	0,029	0,357
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	785	598	-187		-42	-145	0,047	0,755
80 Undervisning	938	957	19		92	-73	0,075	0,982
85 Helse- og sosialtjenester	2167	2585	418		492	-74	0,203	1,064
90 Klokke- og renovasjonsvirksomhet	51	45	-6		26	-32	0,004	1,006
91 Interesseorganisasjoner	77	65	-12		3	-15	0,005	0,546
92 Kulturell tjenesteyting og sport	125	141	16		47	-31	0,011	0,597
93 Annen personlig tjenesteyting	86	100	14		18	-4	0,008	0,754
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
Uspesifisert næring	59	89	30		-12	42	0,007	1,566
Sum næringer	11907	12754	847	1308	888	-41	1,000	1,000

En skift-andelanalyse kan vi også bruke til å sammenligne kommunene i Fjellregionen, slik vi har gjort i tabell 5 under.

Skift-andel-faktorer	Fjellregionen	Rendalen	Tolga	Tynset	Alvdal	Folldal	Os	Røros
Tilvekst (V)	847	45	-95	277	169	0	-49	331
Forv.næringsendring (A)	1308	84	78	337	110	78	91	344
Forv. i næringene (AN)	888	73	47	351	40	38	58	202
Regionalt skift (RS)	-461	-39	-173	-60	59	-78	-140	-13
Struktur (S=AN-A)	-421	-11	-30	14	-70	-40	-33	-142
Konkurranse (K=RS-S)	-41	-28	-142	-74	129	-38	-107	129

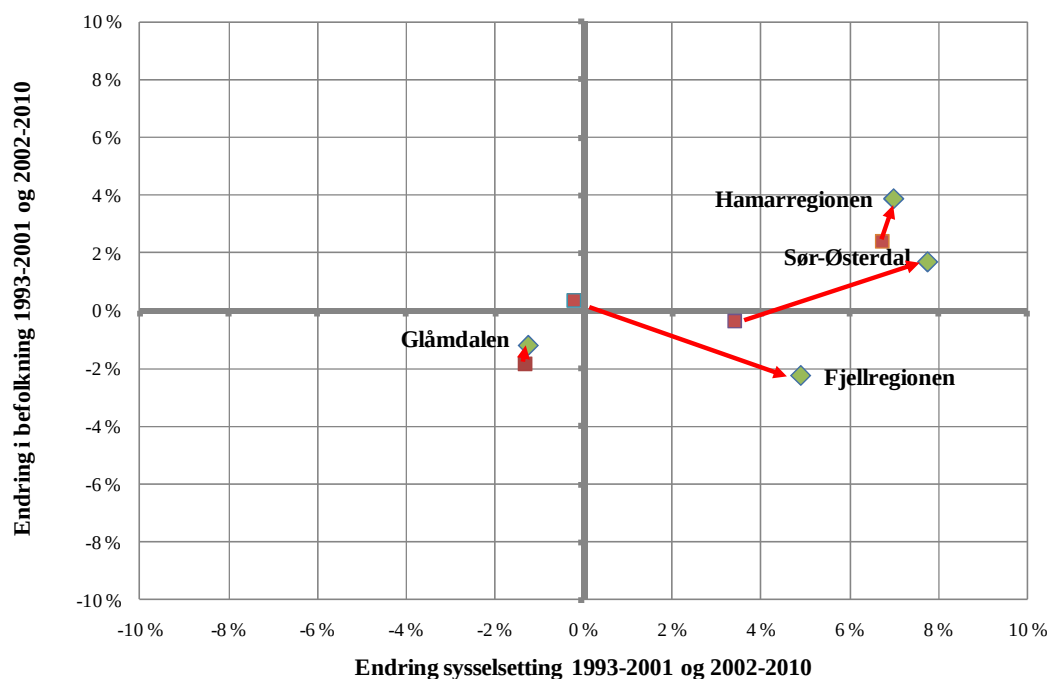
Tabell 5 Sammenndrag av skift-andel, kommuner i Fjellregionen

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Alvdal er eneste kommune som har positivt regionalt skift for perioden 2001-2008. De andre kommunene har negativt regionalt skift, det vil si at de har en overrepresentasjon av næringer i generell tilbakegang og/eller underrepresentert av næringer i generell vekst. Alvdal og Røros er de eneste kommunene med positiv konkurranse. Det vil si at de har gjort det bedre enn det en kunne forvente også ut fra næringsstrukturen i kommunen. Hver kommunes skift-andelanalyse kan ses i vedlegget.

4.2 Vekst eller nedgang?

I denne delen av analysen skal vi se nærmere på hvordan befolkning og sysselsetting utvikler seg i forhold til hverandre.

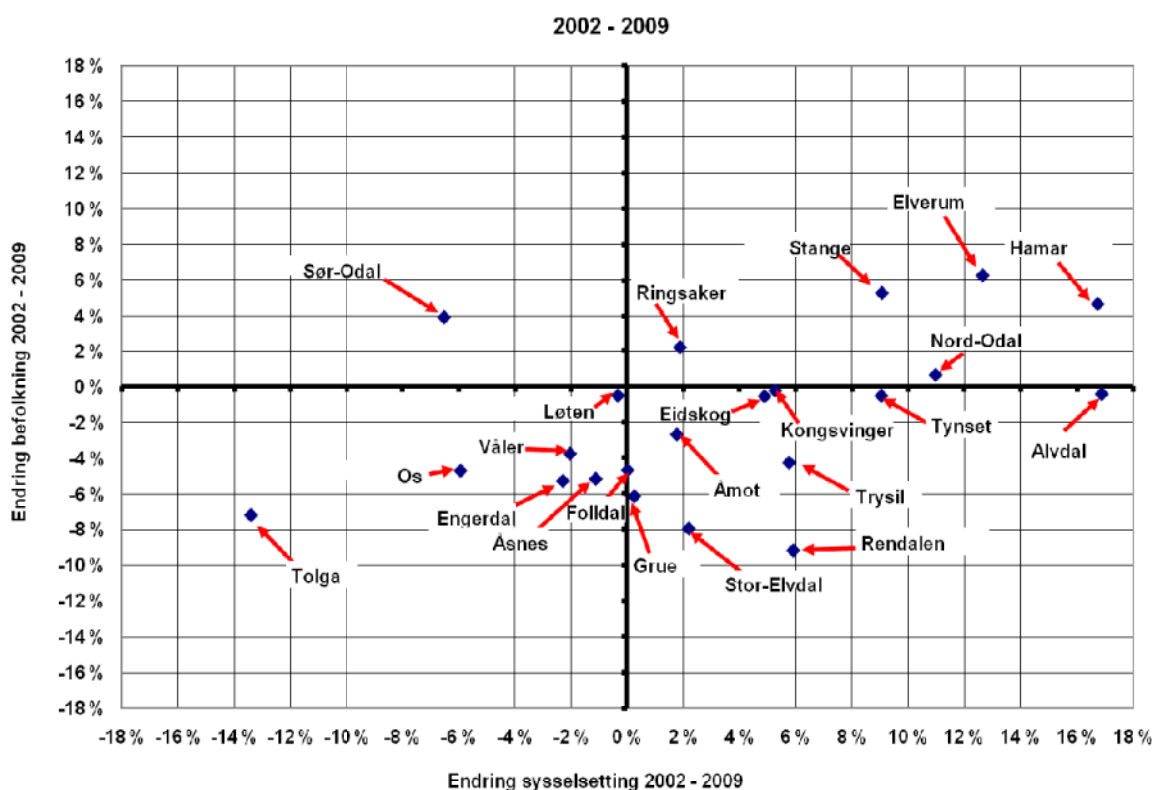


Figur 28 Befolkning og sysselsetningsplott, endring 1993-2001, 2002-2010

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Figuren over har fire felter. Befinner regionen seg i feltet nede til venstre, har man negativ befolkningsutvikling og negativ sysselsettingsendring. Feltet oppe til venstre indikerer negativ sysselsettingsutvikling, men positiv befolkningsutvikling. I økonomisk gode tider er dette en sjelden situasjon, men likevel var Fjellregionen, så vidt, inne i dette feltet i perioden 1993-2001. Feltet oppe til høyre, indikerer positiv vekst både i befolkning og i sysselsetting. Feltet nede til høyre indikerer positiv sysselsettingsvekst, men negativ befolkningsendring. I figuren over er rød firkant endringen mellom 1993-2001, mens grønn diamant er endringen 2002-2010. Pilen mellom dem indikerer retning og styrke på forskjeller i endringen fra de to periodene. Fjellregionen har en ganske stor endring i sysselsettingsveksten sin mellom de to periodene, men også en forverring av utvikling i folketall. Fjellregionen hadde i perioden i 1993-2001 negativ endring i sysselsetting og omtrent balanse i befolkningsutviklingen. For perioden 2002 og 2010 hadde de fortsatt negativ befolkningsvekst, men man opplevde nå positiv sysselsettingsutvikling. Dette må ses med bakgrunn i den sterke veksten man hadde i landet (og verden) denne perioden. Glåmdalsregionen er eneste region som ikke har nevneverdig vekst i antallet sysselsatte. Det som likevel er verdt å merke seg, er at den negative endringen i befolkning var større i perioden 2002-2010, sammenlignet med 1993-2001, Fjellregionen er eneste region i fylket som har opplevd en slik utvikling.

Vi kan i det følgende se nærmere på kommunenivå. Da nøyer vi oss med kun å se på endringen mellom 2002-2009. Den røde pilen er nå kun for å identifisere kommuner.

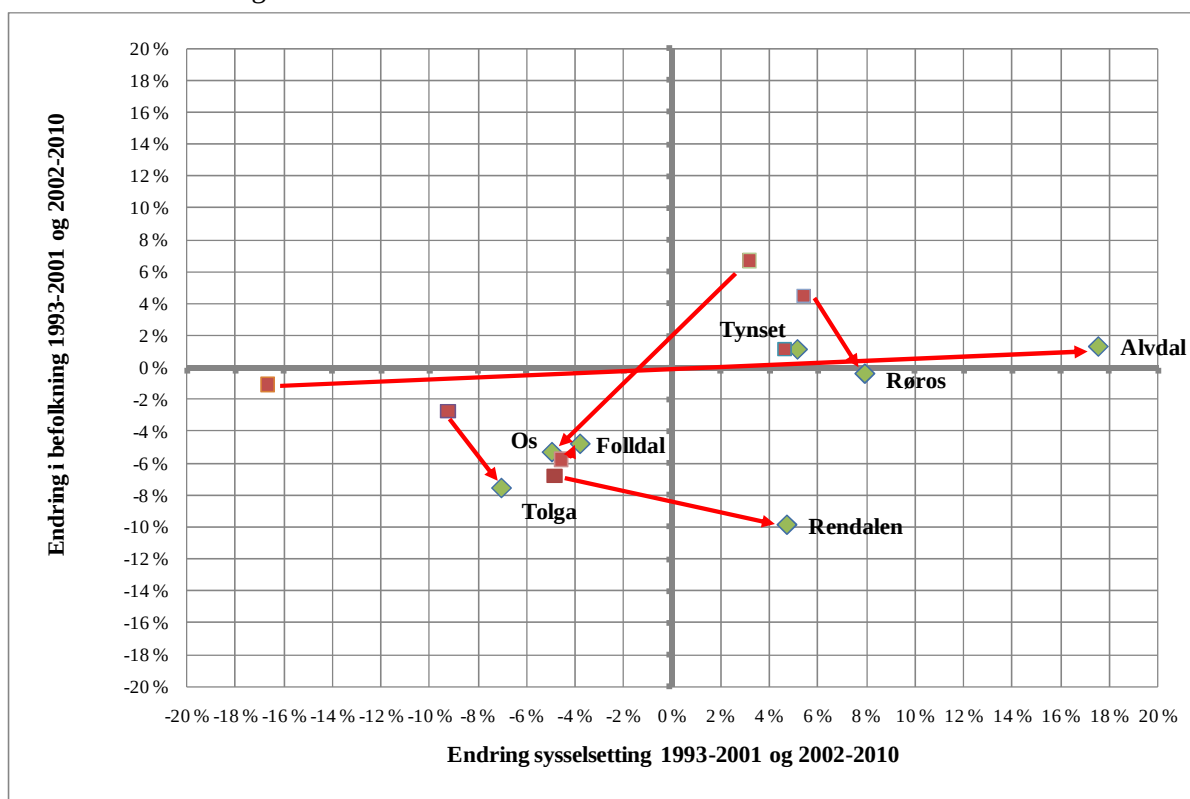


Figur 29 Endring sysselsetting og befolkning, 2002-2009, kommuner i Hedmark

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Fjellregionens kommuner har lite til felles i denne analysen. Tolga og Os er de kommunene som har hatt lavest relativ sysselsetningsvekst. De er også blant de kommunene som har hatt dårligst folketallsutvikling. Rendalen, Tynset og Alvdal har alle hatt positiv sysselsetningsutvikling (Alvdal svært positiv), men har også hatt negativ folketallsutvikling. Folldal har hatt nullvekst i sysselsetting, men en negativ folketallsutvikling. Det som er verdt å merke seg her er at Tolga, Os og nesten Folldal opplevde sysselsetningsnedgang i en periode med sterk økonomisk vekst. Vil denne situasjonen styrke seg i mer krevende økonomisk hverdag som følge av urolige verdensmarkeder?

Figuren over har ikke med Røros, vi tar derfor med en ny figur, samme som over, men nå bare med kommunene i regionen.



Figur 30 Endring, kommunenivå

Kilde: Østlandsforskning/SSB

Figuren over kan nok være litt forvirrende, men forklaringen er samme som på regionnivå over. Det som kan trekkes fram er at Alvdal har hatt en svært annerledes endring sysselsatte fra de to perioden, fra svært negativ utvikling i sysselsetting fra 1993 til 2001, til en svært positiv utvikling i perioden 2002 til 2010. Alvdals sterke sysselsetningsvekst skyldes i stor grad vekst innen næringsmiddelindustrien, bygg og anlegg og helse og omsorg. Av spesiell betydning er etableringen av Synnøve Findens meieri på Alvdal etter 2000. Meieriet utgjør 150 av 157 arbeidsplasser innen næringsmiddelindustrien i kommunen i 2010.

4.3 Pendling

Vi skal her se kort på pendlingsstrømmer i regionen. Som vi skal se på i intervjukapitlet ble kontakt med Sverige framhevet som en arena der man kunne utvikle seg videre. Vi skal derfor først se kort på pendlingsstrømmene fra Sverige. For en mer grundig analyse av pendlingsstrømmer og grensesamarbeid se "Grensindeks og Grense-SWOT" (Berger og Ørbeck 2006). De nyeste tallene vi har er fra 2007. Da pendlet det bare 49 fra Sverige til Fjellregionen, på tross av at det er en grenseregion. Sammenliknet med Glåmdalsregionen som har en innpendling på hele 583, må en si at kontakten er liten. Av de 49 var det 27 stykker som bodde i Härjedalen kommun og jobbet i Røros.

Det er grunn til å tro at de økte forskjellene i arbeidsledighet mellom Sverige og Norge har økt innpendling til regionen fra Sverige siden 2007. Det vil derfor være spennende å se utviklingen i disse tallene etter hvert som de blir tilgjengelig for analyse.

Vi skal videre se kort på nasjonale pendlingsstrømmer for regionen.

		Bosted											
		Rendalen	Tolga	Tynset	Alvdal	Folldal	Oslo reg	Røros	Hamarreg	Sør-Østerdal	Resten av lar	Oslo reg	SUM
Bosted	Rendalen	722	0	99	10	0	1	2	17	97	46	41	1035
	Tolga	0	483	247	7	1	31	25	9	8	44	37	892
	Tynset	18	52	2390	111	2	13	31	57	21	139	96	2930
	Alvdal	3	3	257	929	10	2	1	22	15	42	30	1314
	Folldal	1	0	63	44	661	1	4	14	15	74	26	903
	Oslo reg	0	39	78	6	1	621	223	4	9	47	52	1080
	Røros	0	22	31	0	0	64	2649	6	7	206	58	3043
	Hamarreg	2	1	18	7	1	1	5					
	Sør-Østerdal	45	6	38	25	3	4	17					
	Resten av lar	16	5	104	28	23	33	486					
	Oslo reg	1	2	18	4	6	4	14					
	SUM	808	613	3343	1171	708	775	3457					

Tabell 6 Pendlingsstrømmer innenfor Fjellregionen og naboregioner, 2008

Kilde: SSB og Østlandsforskning

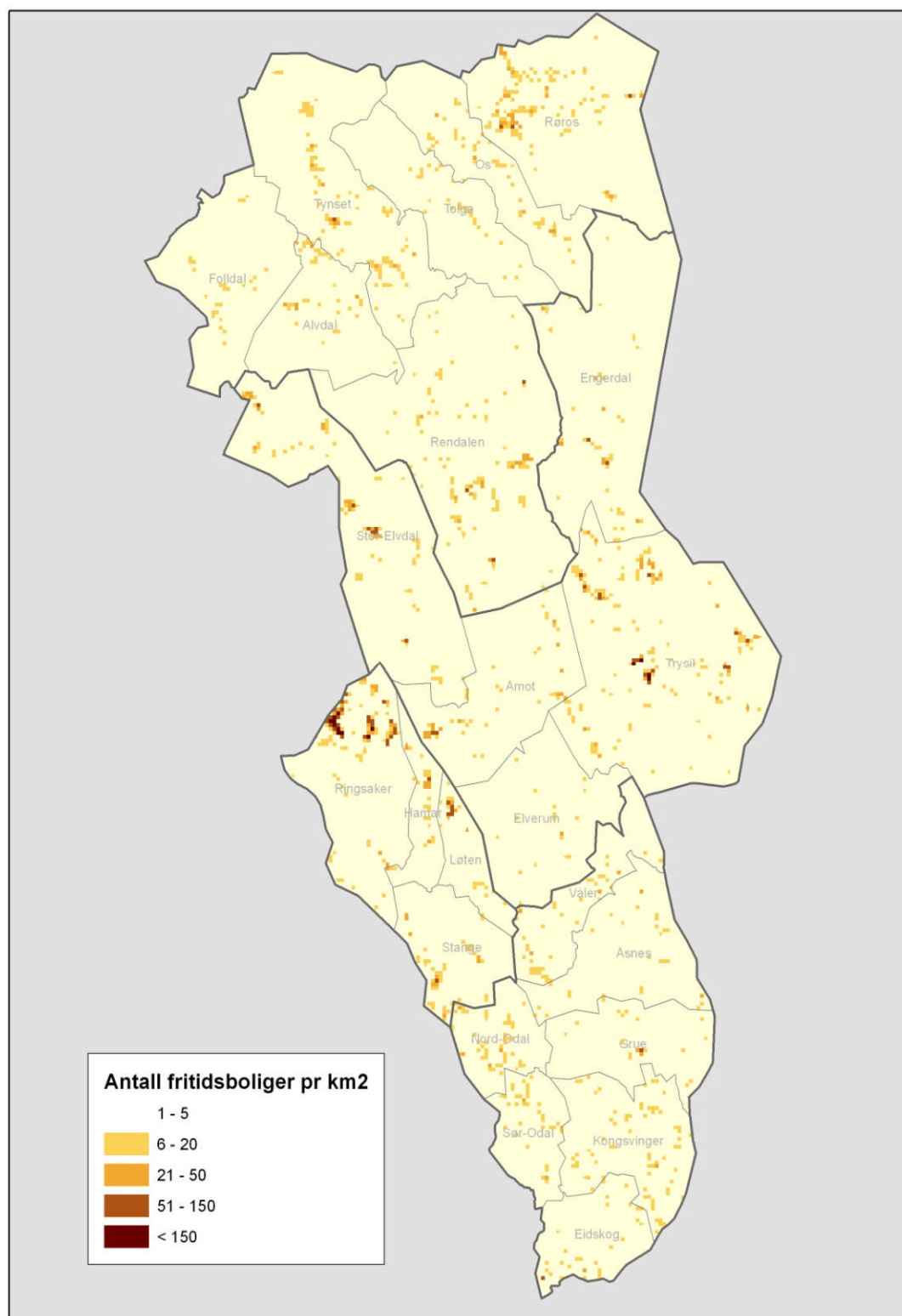
Tabellen over leses på følgende måte. Rendalen har 722 personer som både bor og jobber i egen kommune. 99 personer pendler fra Rendalen til Tynset, mens det pendler 18 personer Tynset til Rendalen.

4.4 Fritidsboliger

Fritidsboliger har vært en viktig "ny" næring for flere regioner i Hedmark. Også i Fjellregionen. Veksten i *antall* fritidsboliger pr. år har vært relativt jevn i Hedmark sett i et langsiktig perspektiv, med om lag 5-600 nye fritidsboliger pr. år de siste 30-40 årene. Den vesentligste endringen de siste 10-15 årene er imidlertid at størrelsen og standarden, og dermed også investeringene, på de fritidsboligene som bygges har økt vesentlig. Videre bygges nå de aller fleste nye fritidsboliger relativt tett i fritidsboligfelt, med full infrastruktur og med vegtilknytning, og ofte i tilknytning til annen reiselivsmessig utbygging (skiheiser, hoteller mv). Generelt er det slik at fritidsboliger med høy standard og med lett tilgang brukes mer enn fritidsboliger med lavere standard.

Denne utviklingen har ført til at fritidsboliger mange steder har blitt mer synlig fenomen, både i landskapet, politisk og sosialt.

Utbygging og bruk av fritidsboliger kan gi en rekke muligheter og utfordringer for kommunene og regionene. Utbygging av fritidsboliger er et uttrykk for at mange mennesker synes at flere av kommune i Hedmark er attraktive steder å tilbringe mye av sin ferie og fritid, og er villige til å investere til dels betydelig beløp. Økonomisk kan fritidsboliger gi betydelige inntekter både for bygg og anlegg, varehandel og reiselivsnæringen, og hvor de viktigste sysselsettingseffektene er i bygg og anlegg. Avgjørende for effektene vil imidlertid være avhengig av det lokale tilbudet. Fritidsboligeierne representerer et marked som er vesentlig mer stabilt enn andre turistmarkeder, og er på denne måten et viktig ”grunnfjell” for mange alpinanlegg, for eksempel. Blant fritidsboligeierne er det mange ressurssterke personer, og noen av dem kan være interessert i å engasjere seg lokalt i for eksempel utvikling av aktivitetstilbud, eller på andre måter sosialt og politisk. Det kan også i fremtiden bli slik at noen fritidsboligeiere ønsker å bosette seg fast i Hedmark, selv om det foreløpig skjer i veldig liten grad. Utfordringene kan også være flere, og hvor *planlegging* og *servicetilbud* er to sentrale stikkord. For mange kommuner kan det være en utfordring å takle store utbygginger med sterkt press fra investorer og grunneiere. Det kreves god kapasitet og kompetanse å få til en planlegging som ivaretar de nødvendige og langsiktige hensyn til miljø, landskap, infrastruktur, en helhetlig resortutvikling, og til eksisterende innbyggere og næringsliv. Fritidsboligene setter også krav til det kommunale servicetilbudet, blant annet beredskap (brann) og helse- og sosialtjenester (som alle brukere av fritidsboliger har krav på når de oppholder seg i kommunene). Kommunene får overført midler fra staten på grunnlag av antallet faste innbyggere, og i en slik situasjon kan dette være særlig krevende for kommuner med mange fritidsboliger i forhold til antall permanente boliger/innbyggere.



Figur 31 Antall fritidsboliger per km², 2010

Kilde: Østlandsforskning/GAB

Kartet over viser hvor ekstremt sentralisert (paradoksalt nok) fritidsboligbebyggelsen er. Det er flere konsentrasjoner i Fjellregionen, men ingen svært store konsentrasjoner som en finner i Ringsaker og i Trysil. La oss se nærmere på tallene.

Tabell 7 Antall fritidsboliger i kommunene i Hedmark, Røros og Norge. Antall pr. 2000 og 2010. Vekst fra 2000-2010. Antall fritidsboliger pr. 100 boliger

	Antall fritidsboliger			Antall fritidsboliger
	2000	2010	Vekst % ¹	pr. 100 bolig
Hamar	483	586	21 %	4
Ringsaker	5 794	6 294	9 %	43
Løten	718	1 034	44 %	31
Stange	860	836	-3 %	10
Hamarregionen	7 855	8 750	11 %	22
Kongsvinger	1 241	982	-21 %	11
Nord-Odal	874	870	0 %	34
Sør-Odal	597	579	-3 %	15
Eidskog	595	611	3 %	19
Grue	615	749	22 %	25
Åsnes	795	827	4 %	20
Våler	745	773	4 %	35
Glåmdalsregionen	5 462	5 391	1 %	19
Elverum	437	491	12 %	5
Trysil	4 888	5 899	21 %	161
Åmot	1 068	1 432	34 %	50
Engerdal	1 020	1 359	33 %	162
Stor-Elvdal	1 825	1 938	6 %	107
Sør-Østerdalen	9 238	11 119	20 %	59
Rendalen	2 120	2 495	18 %	188
Tolga	495	614	24 %	71
Tynset	1 692	1 803	7 %	63
Alvdal	775	780	1 %	64
Folldal	540	573	6 %	56
Os	943	1 027	9 %	99
Røros	2 219	3 075	39 %	109
Fjellregionen	8 784	10 367	18 %	98
Hedmark (inkl. Røros)	31 339	35 627	14 %	36
Norge	347 726	398 884	15 %	18

¹ Negativ vekst skyldes enten opprydding i GAB-registeret og/eller bruksendringer fra fritidsbolig til bolig

Kilde: GAB/Østlandsforskning

Tabellen over har noen datamessige svakheter (endring i registreringsmetode), men vi ser at Røros har hatt desidert sterkes vekst i sine hytteområder, både i relative og i absolutte tall. Røros er også den kommunen med størst hyttetetthet. Det er faktisk flere fritidsboliger enn ”vanlige” boliger i kommunen. Rendalen er den nest største hyttekommunen i absolutte tall, men har ikke

hatt samme vekst som Røros. Fritidsboligtettheten er likevel desidert høyest i Rendalen, relativt til boliger totalt. Fjellregionen, inkludert Røros, er Hedmarks nest største fritidsboligregion bak Sør-Østerdalsregionen.

5 SPØRREUNDERSØKELSEN: Framtidas Fjellregion

5.1 Innledning

I "Regional framsyn i Hedmark" ble det gjennomført spørreundersøkelser til bedrifter, lokale organisasjoner og kommuner (både politikere og administrative ledere) i de fire regionene. Hensikten var å få et bredest mulig bilde av hvordan næringsliv, organisasjonsliv og kommunene vurderer fremtidige utfordringer og muligheter for regionene.

Spørreundersøkelsen dreide seg om framtidig utvikling i den enkelte region, men spørsmålsstillingen til regionene, og de ulike respondentgruppene, var identisk. Dermed er det mulig å sammenlikne dem – på tvers av sektor og på tvers av regioner. Spørsmålene tok opp følgende forhold; hva som vurderes som de største utfordringene for den framtidige utviklingen i regionen, hva som må til for å løse disse utfordringene, om man har et optimistisk eller pessimistisk bilde av framtida i regionen, og til slutt, hvilke bransjer som blir viktigere for sysselsetting og verdiskaping fremover mot 2040.

Tabellen under gir en oversikt over spørreundersøkelsen, og viser hvor mange den ble sendt til, fordeling mellom regioner, og svarprosent.

Tabell 8 Datagrunnlaget

<i>Kategori</i>	<i>Region</i>	<i>Univers</i>	<i>Utsendt</i>	<i>Svar</i>	<i>Svarprosent</i>
Kommune (politikere og administrative ledere)	Hele Hedmark	571	544 (-109 retur)	292	62 %
	Hamarregionen	174	166 (-43)	97	79 %
	Sør-Østerdalsregionen	129	123 (-4)	53	45 %
	Glåmdalsregionen	195	193 (-53)	78	56 %
	Fjellregionen	95	95 (-9)	64	74 %
Bedrifter	Hele Hedmark	5988	1007 (-57 retur)	256	27 %
	Hamarregionen	2557	249 (-19)	51	22 %
	Sør-Østerdalsregionen	1150	251 (-17)	58	25 %
	Glåmdalsregionen	1516	252 (-13)	62	26 %
	Fjellregionen	765	255 (-8)	85	34 %
Lokale organisasjoner	Hele Hedmark	3168	541 (-30)	105	21 %
	Hamarregionen	1195	228 (-13)	32	15 %
	Sør-Østerdalsregionen	296	92 (-2)	24	27 %
	Glåmdalsregionen	914	140 (-13)	32	25 %
	Fjellregionen	763	81 (-2)	17	22 %
Total		9727	2092	653	-

Spørreskjemaet ble sendt digitalt til alle kommunestyrerepresentanter og alle administrative ledere i de totalt 22 kommunene i Hedmark, totalt ble 544 skjemaer sendt. Spørreundersøkelsen ble sendt til ca 250 bedrifter i hver region. Utvalget av bedrifter ble trukket tilfeldig fra bedrifts- og foretaksregisteret i SSB. Spørreundersøkelsen ble videre sendt til et utvalg av lokale organisasjoner fra hver region. Her trakk vi tilfeldig fra kommunenes lister over lokale organisasjoner, og antallet organisasjoner som ble trukket fra hver kommune ble bestemt av kommunestørrelse (fleest fra de største kommunene, færrest fra de minste kommunene).

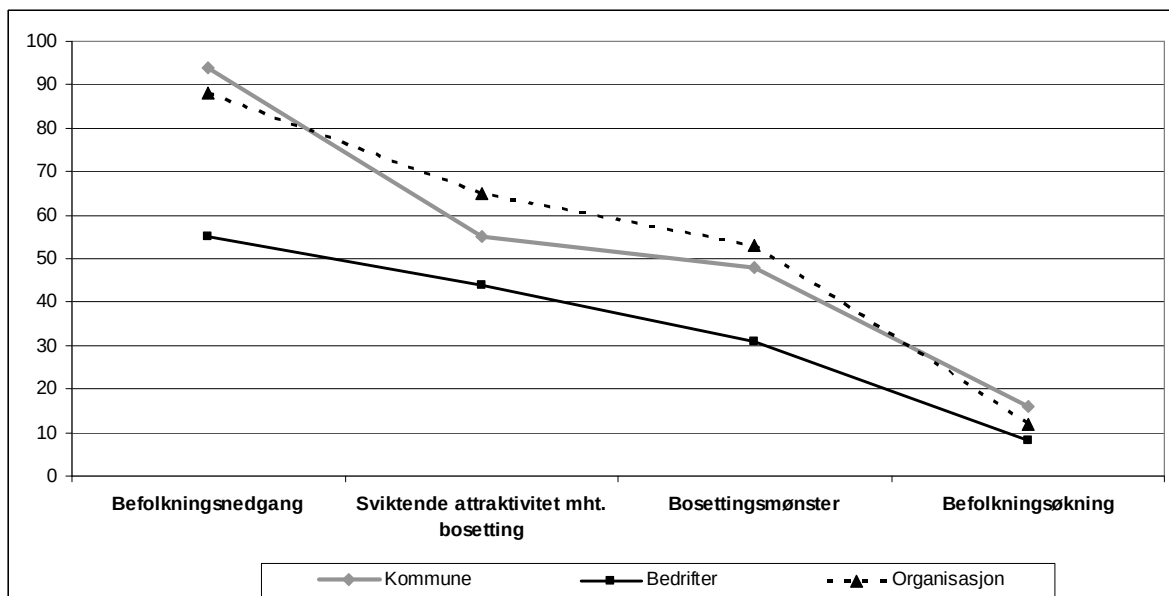
Spørreundersøkelsen for Fjellregionen ble sendt til alle kommunestyrerepresentanter og administrative ledere i kommunene i regionen, totalt 95. Surveyen ble sendt digitalt til alle disse, men surveyen nådde ikke frem til 9 stykker på grunn problemer med e-postadressene. 64 besvarte undersøkelsen, noe som gir en svarprosent på 74 % fra kommunene. Når det gjelder bedriftene var det totalt 765 bedrifter med mer enn en ansatt som var registrert i bedrifts- og foretaksregisteret. Av disse ble det trukket et representativt utvalg på 255 bedrifter, hvorav 85 besvarte undersøkelsen (8 i retur). Dette gir en svarprosent på 34 %, noe som gir Fjellregionen den høyeste svarprosenten fra bedrifter av de fire regionene i Hedmark. Det er generelt mye vanskeligere å oppnå en høy svarprosent til bedrifter enn til offentlige aktører, noe også andre undersøkelser viser (se feks Falleth, Hanssen og Saglie 2008). Selv om denne svarprosenten er vesentlig lavere enn kommuneundersøkelsen, så er den på nivå med det som er vanlig i undersøkelser til bedrifter. Når det gjelder lokale organisasjoner i Fjellregionen ble det hentet inn oversikter fra

kommunene over organisasjonslivet. Totalt sett ble det oppgitt å eksistere 763 aktive organisasjoner i Fjellregionen. Av disse trakk vi et stratifisert, representativt utvalg på 81, basert på folketallet i de enkelte kommunene. Av disse 81 organisasjonene var det 17 som besvarte undersøkelsen (minus to retur), noe som gir en svarprosent på 22 prosent. Som for bedrifter, så viser også andre undersøkelser at det er vanskeligere å få en høy svarprosent fra slike grupper enn fra representanter fra offentlige aktører.

I presentasjonen av spørreundersøkelsen i Fjellregionen vil vi kun skille mellom de ulike respondentgruppene, ikke mellom kommuner. Grunnen til det er at vi kan risikere at det er få respondenter fra hver kommune, noe som kan gi skjeve resultater. Når det gjelder respondentgruppene kommuner, bedrifter, organisasjoner så er det såpass mange respondenter i hver kategori at risikoen ikke er like stor. Likevel kan det være en fare for betydelige feilmarginer når svarprosenten er såpass lav som den er for bedrifter og organisasjoner.

5.2 Hva vurderes som de største utfordringene for den framtidige utviklingen i Fjellregionen?

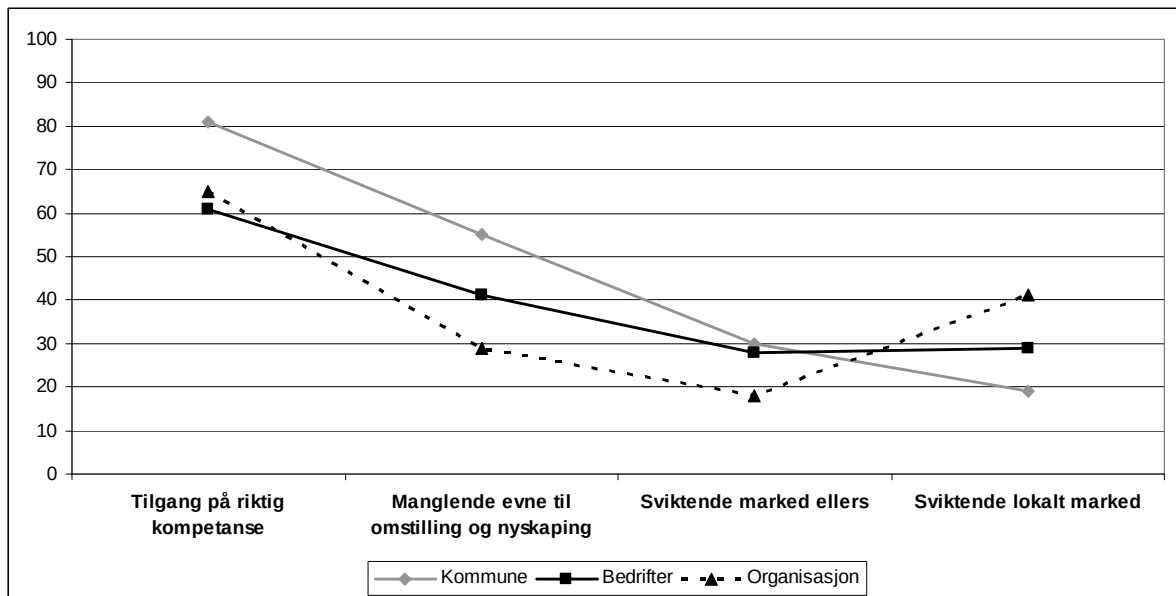
Hvilke utfordringer trekker aktører i Fjellregionen fram som de største utfordringene for den framtidige utviklingen i regionen? I spørreundersøkelsen til kommunene, bedriftene og lokale organisasjoner ble de konfrontert med femten ulike utfordringer, og bedt om å vurdere disse. Vi presenterer først ulike knipper av utfordringer, før vi ser på rangering av hva som oppleves som de største utfordringene. I figuren under ser vi hvordan bedrifter, kommuner og organisasjoner vurderer utfordringer relatert til *befolkning*.



Figur 32 Utfordringer relatert til befolkning. Prosentandel som oppgir "Stor utfordring" (N=64/85/17)

Som vi ser av figuren vurderes befolkningsnedgang som en stor utfordring hos de fleste av kommunene, noe hele 94 prosent av respondentene fra kommune og 88 prosent fra organisasjonene oppgir. Mer overraskende er det at bedrifter ikke er like bekymret for befolkningsnedgang som kommunene er, bare 45 prosent oppgir at befolkningsnedgang er en stor utfordring for regionen. Den samme tendensen finner vi også i de tre andre regionene, at kommunene er langt mer bekymret over befolkningsnedgang enn det næringslivet er. Sviktende attraktivitet med hensyn til bosetting anses også som en stor utfordring, og her er kommuner, bedrifter og organisasjoner mer samstemte (henholdsvis 55 og 44 og 65 prosent). Som vi også finner i de andre regionene, så vurderes ikke bosettingsmønsteret som en stor utfordring av et stort flertall. Rundt halvparten av organisasjonene, under halvparten av respondentene fra kommunene, og bare en tredjedel fra bedriftene oppgir dette. Dette er et noe overraskende funn, i og med at sentralisering og avfolkning av distriktene ofte presenteres som en utfordring Hedmark står overfor i media. Som forventet er det få som opplever befolkningsøkning som en utfordring i regionen.

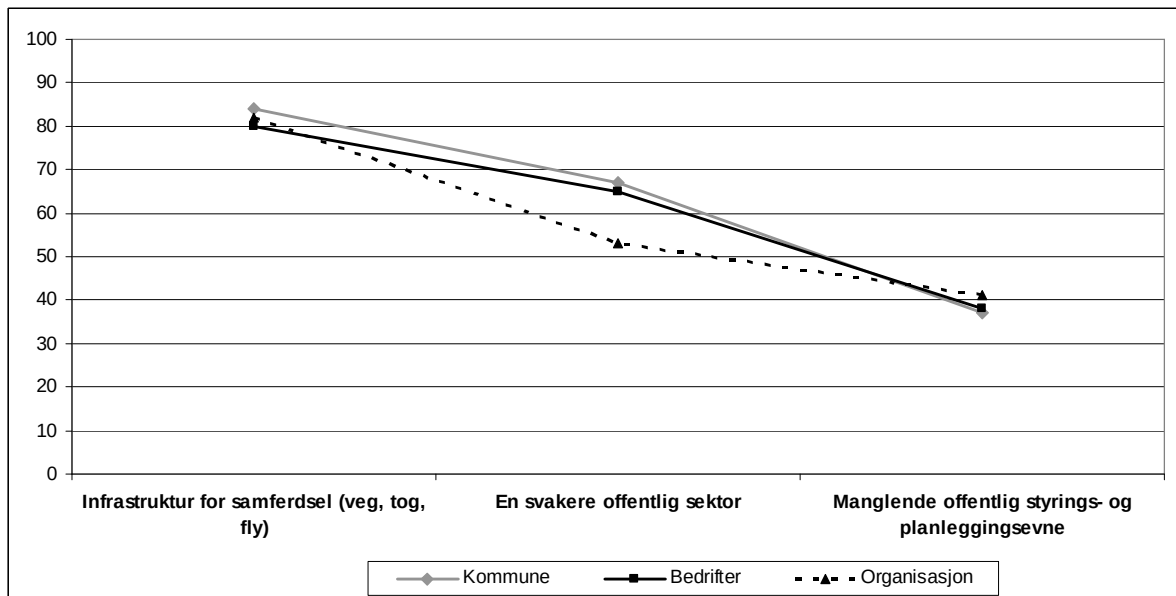
I spørreundersøkelsene ble det også presentert utfordringer relatert til *markedet*, og funnene presenteres i figuren under.



Figur 33 Utfordringer relatert til markedet. Prosentandel som oppgir "Stor utfordring" (N=64/85/17)

Figuren viser at det er tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse som vurderes som den viktigste utfordringen for regionen. Hele 81 prosent av kommunene oppgir at dette er en stor utfordring fremover. Noe mer overraskende er det at bare 61 prosent av bedriftene og 65 prosent av organisasjonene oppgir det samme. Også manglende evne til omstilling og nyskaping vurderes som en stor utfordring av et flertall av kommunerespondentene, 55 prosent, mens 44 prosent fra bedriftene og under en tredjedel av organisasjonene oppgir det samme. Sviktende marked og etterspørsel lokalt, nasjonalt og internasjonalt oppleves derimot ikke som en stor utfordring av flertallet av kommunene. Kun mellom 20-30 prosent oppgir at dette er en stor utfordring for regionen framover.

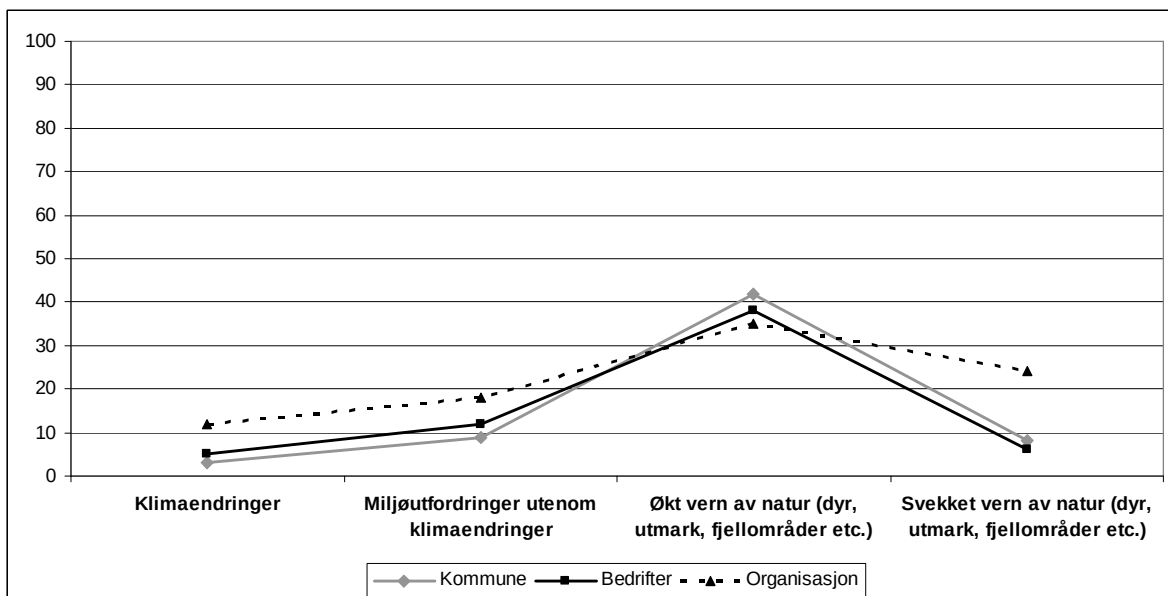
Det ble også spurt om utfordringer knyttet til offentlig styringsevne, offentlig tilstedeværelse (lokalisering) og infrastruktur, og i figuren nedenfor presenteres resultatet.



Figur 34 Utfordringer relatert til offentlig styring, tilstedeværelse og infrastruktur. Prosentandel som oppgir "Stor utfordring" (N=64/85/17)

Som figuren viser så vurderer et stort flertall av kommunene (84 prosent), organisasjonene (82) og bedriftene (80 prosent) *infrastruktur for samferdsel (veg, tog, fly)* som å være en stor utfordring for utviklingen i regionen fremover, noe som samsvarer med inntrykket vi fikk i intervjuene (se neste kapittel). Kommunene og bedriftene er også samstemte i at *en svakere offentlig sektor*, i spørreskjemaet eksemplifisert med nedbygging av forsvar, omlokalisering av sykehus, svekket helse- og omsorgstilbud i kommunene, representerer en stor utfordring for regionen. 67 prosent av kommunerespondentene oppgir dette, og 65 prosent av respondentene fra bedriftene gjør det samme – mens litt færre av organisasjonene oppgir det samme. Ikke like mange opplever *manglende offentlig styrings- og planleggingsevne* som en stor utfordring, og her er respondentgruppene relativt samstemte (på rundt 40 prosent).

Vurderes klima og miljø som store utfordringer av kommunene, organisasjonene og næringslivet i Fjellregionen? Figuren nedenfor presenterer funnene fra fire spørsmål som er relatert til klima og miljø.



Figur 35 Utfordringer relatert til klima og miljø. Prosentandel som oppgir "Stor utfordring" (N=64/85/17)

Som figuren viser er det et svært lite mindretall som opplever at klima og miljøutfordringer representerer store utfordringer for den framtidige utviklingen i regionen. Bare 3 prosent av kommunene, 5 prosent av bedriftene og 12 prosent av organisasjonene opplever at klimaendringer representerer store utfordringer, mens litt flere (henholdsvis 9, 12 og 18 prosent) oppgir dette for andre miljøutfordringer. Det er en interessant observasjon at bedriftene er mer bekymret for klima- og miljøutfordringer enn det de offentlige aktørene fra kommunene er, men siden svarprosenten for bedriftene er relativt lav – ligger denne variasjonen innenfor feilmarginen. Det som oppleves som størst utfordring for både kommunene og bedriftene er imidlertid økt vern av natur, i spørreskjemaet eksemplifisert som økt vern av dyr, utmark, fjellområder og liknende. 42 prosent av kommunene opplever dette som en utfordring for framtidig utvikling av regionen, mens 38 prosent av bedriftene og 35 prosent av organisasjonene gjør det samme. Svekket vern av natur oppleves som en mindre utfordring. Det samme bildet ser vi i alle de andre regionene i Hedmark, at klima- og miljøutfordringer oppleves som mindre utfordringer for framtidig utvikling for regionene enn det økt vern av natur gjør.

I spørreskjemaet var det også gitt plass til å oppgi utfordringer som ikke var nevnt i skjemaet.

Bedriftene i Fjellregionen nevnte følgende tillegg utfordringer:

- Tilgang på kapital og investeringer i eksisterende næringsliv
- Boligmangel
- Dårlig kollektivtilbud
- Dårlig barnehagetilbud

- Manglende fellesskap i området - på tvers av fylkesgrensene
- Manglende evne til å satse på grønn energi og biobrensel
- Sviktende økonomi i primærnæringene

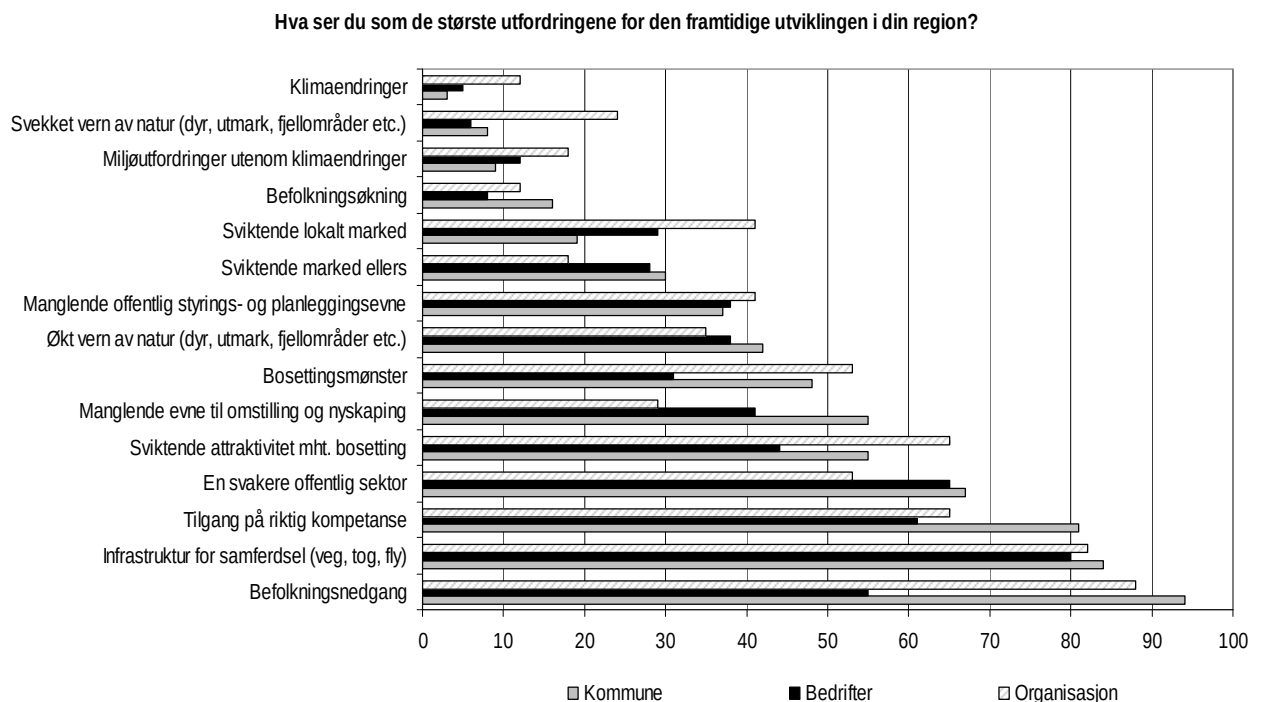
Respondentene fra *kommunene* kom blant annet med følgende tilleggsutfordringer:

- Attraktive arbeidsplasser
- Fare for at regionen blir et "museum"
- Mangel på urbanitet
- Manglende evne til regionalt samarbeid
- Manglende samarbeid i næringslivet
- Rammebetingelser for fjellandbruket
- Sviktende økonomi i landbruket

Respondentene fra *lokale organisasjoner* nevner følgende:

- Få ledige jobber innenfor regionen
- Skoletilbudet
- Sviktende økonomi i landbruket
- Manglende evne til å satse på forskning og utvikling knyttet til bioenergi og biogass i skogindustri og landbruk

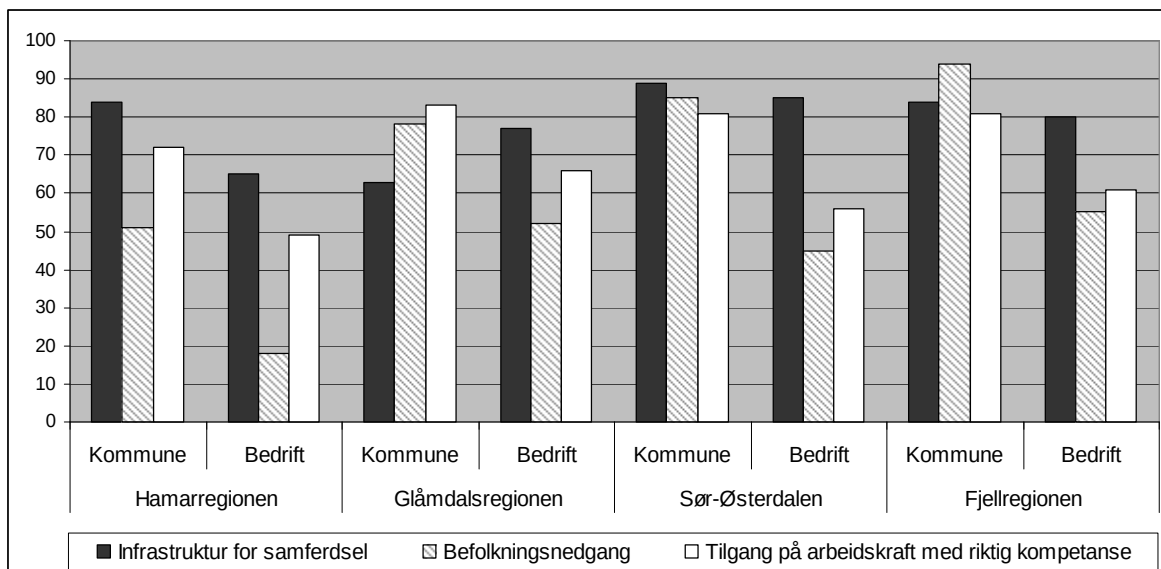
Hvordan er så rangeringen av regionens utfordringer? Hva oppleves som store utfordringer av de fleste av kommunene og bedriftene hvis vi ser alle under ett? I figuren nedenfor er utfordringene rangert.



Figur 36 Hva ser du på som de største utfordringene for den framtidige utviklingen i Fjellregionen? Rangert. Prosentandel som oppgir "Stor utfordring" (N=64/85/17)

Som denne samlefiguren viser vurderer flest respondenter fra kommunene og organisasjonene *befolkningsnedgang, infrastruktur for samferdsel og tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse* som en stor utfordring. Bedriftene vurderer ikke befolkningsnedgang som en stor utfordring i like stor grad som kommunene og organisasjonene. De fleste av respondentene fra bedriftene vurderer *infrastruktur for samferdsel* som en stor utfordring, mens en svakere offentlig sektor kommer som nummer to og *tilgang på riktig kompetanse* kommer på tredje plass.

Er vurderingene av utfordringer unike for Fjellregionen, eller ser vi noe av det samme mønsteret også i de andre regionene i Hedmark? Når vi sammenlikner alle regionene er det særlig tre utfordringer som blir trukket frem: *infrastruktur for samferdsel, befolkningsnedgang og tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse*. I figuren nedenfor sammenlikner vi tallene fra Fjellregionen med de andre regionene (kun for bedrifter og kommuner, av plasshensyn).



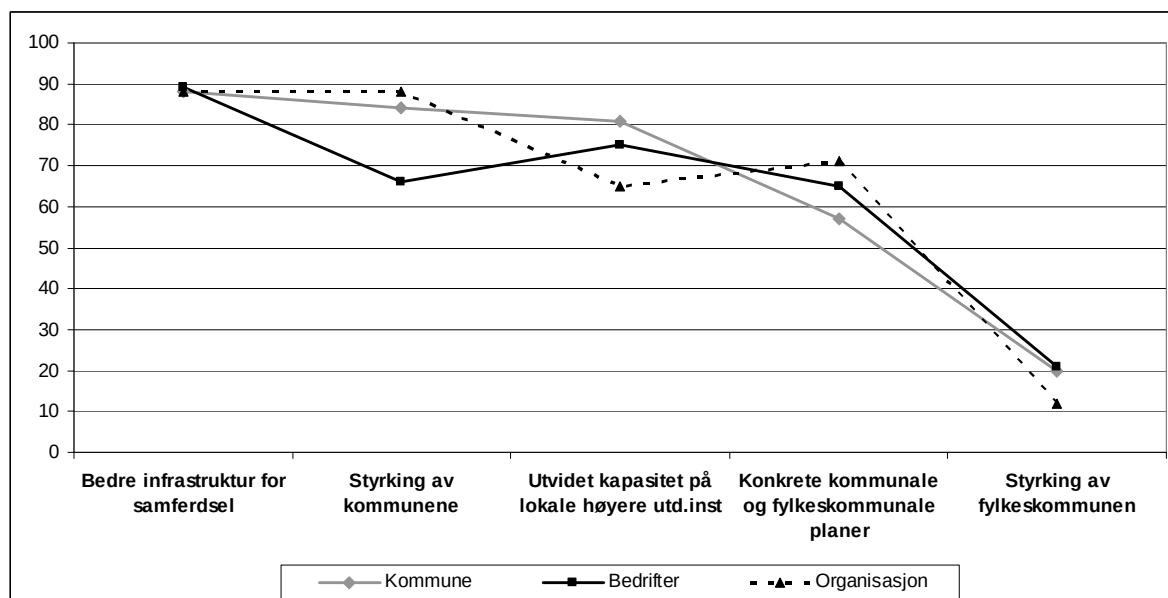
Figur 37 Vurdering av utfordringene med infrastruktur for samferdsel, befolkningsnedgang og tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse. Regionvis. (N=292/256)

Som vi ser av figuren er det *infrastruktur for samferdsel* (den sorte søylen) som generelt oppgis av de fleste i regionene som en stor utfordring. Her er ikke forskjellene mellom bedrift og kommune så stor, heller ikke forskjellene mellom regionene. Når det gjelder de andre utfordringene er det større variasjon mellom kommuner og bedrifter, og også mellom regionene. Hamarregionen skiller seg mest fra de andre regionene når det gjelder vurderingen av hvor stor utfordring befolkningsnedgang representerer for framtidig utvikling. Bedriftene generelt sett er mindre bekymret over *befolkningsnedgang* (den grå søylen) enn det kommunene er, men likevel opplever rundt 50 prosent av bedriftene i de andre regioner dette som en stor utfordring. Kun 18 prosent av bedriftene fra Hamarregionen rapporterer det samme. Også for kommunerespondentene (politikere og administrative ledere) ser vi en stor forskjell mellom Hamarregionen og de andre regionene. Mens *befolkningsnedgang* vurderes som en stor utfordring av 94 prosent av kommunerespondentene fra Fjellregionen, 85 prosent fra Sør-Østerdalsregionen og 78 prosent fra Glåmdalsregionen, oppgir bare 50 prosent av kommunerespondentene fra Hamarregionen det samme. Når det gjelder *tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse* (den hvite søylen) er ikke forskjellen mellom regioner betydelig, men her finner vi en forskjell mellom bedrifter og kommuner. Mens 70-80 prosent av kommunerespondentene i alle regioner oppgir at dette er en stor utfordring, er tallene langt lavere for bedriftene.

5.3 Hva må til for å løse utfordringene i Fjellregionen?

I spørreundersøkelsen ble representantene fra kommunene, bedriftene og organisasjonene presentert for ulike forslag på hvordan utfordringene regionen står overfor kan løses. Det var i tillegg et åpent spørsmål til slutt hvor de kunne skrive inn sine egne forslag. Vi vil her først presentere ulike knipper av utfordringer, før vi ser på rangering av hvilke løsninger som trekkes fram av de fleste.

I figuren under ser vi hvordan bedrifter, kommuner og organisasjoner vurderer løsninger relatert til styrking av offentlig sektor.

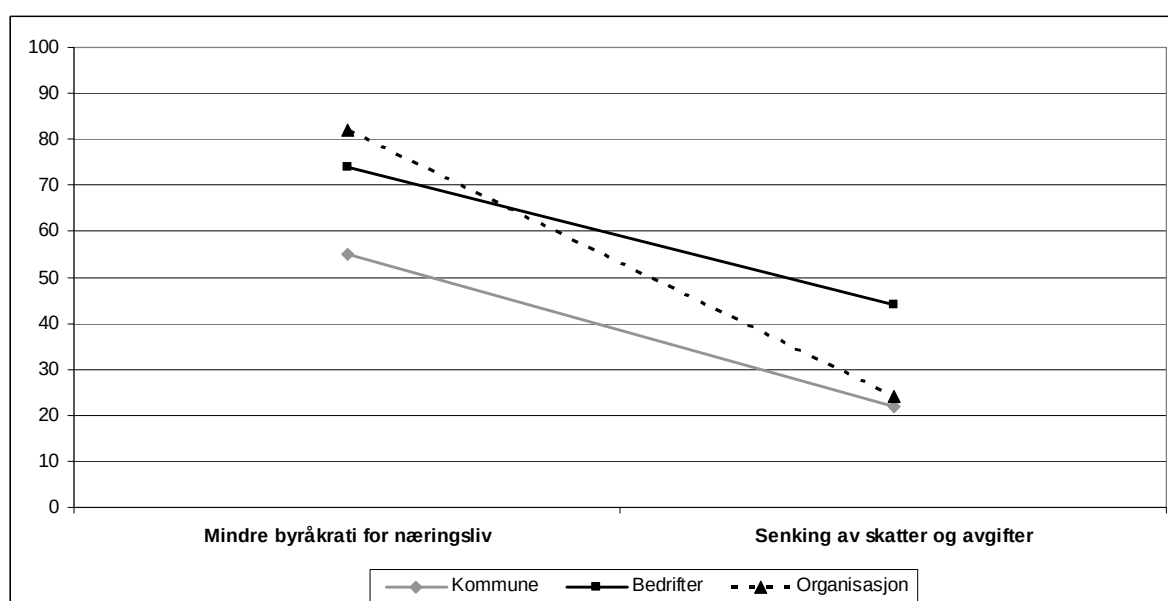


Figur 38 Løsninger: styrking av offentlig sektor. Prosentandel som oppgir "Viktig" (N=64/85/17)

Ikke uventet, i og med at infrastruktur for samferdsel ble trukket frem som en av de største utfordringene, er kommuner, bedrifter og organisasjoner samstemte i at det å bedre infrastruktur for samferdsel er en viktig for å løse regionens utfordringer. Hele 88 prosent av respondentene fra kommunene og organisasjonene oppgir at dette er viktig for å løse regionens utfordringer fremover, og 89 prosent av respondentene fra bedriftene svarer det samme. Noe mer overraskende er det at en relativt stor majoritet også av bedriftene vurderer en sterkere kommunal sektor og styrings- og planleggingskapasitet er viktig for å løse regionens utfordringer, og dette er noe vi også finner i de andre regionene. 66 prosent fra bedriftene, 84 prosent fra kommunene og 88 prosent fra organisasjonene mener styrking av kommunene er viktig for å løse regionens utfordringer, og langt over halvparten i alle respondentgrupper oppgir at konkrete kommunale

og fylkeskommunale planer er viktig. En stor majoritet trekker også frem at man kan møte regionens utfordringer ved å utvide kapasiteten til lokale høyere utdanningsinstitusjoner. Bedrifter og kommuner er relativt samstemte også her, med henholdsvis 75 og 81 prosent, mens 65 prosent av organisasjonene oppgir det samme. Svært få har tro på at en styrking av fylkeskommunen er viktig for å løse regionens utfordringer.

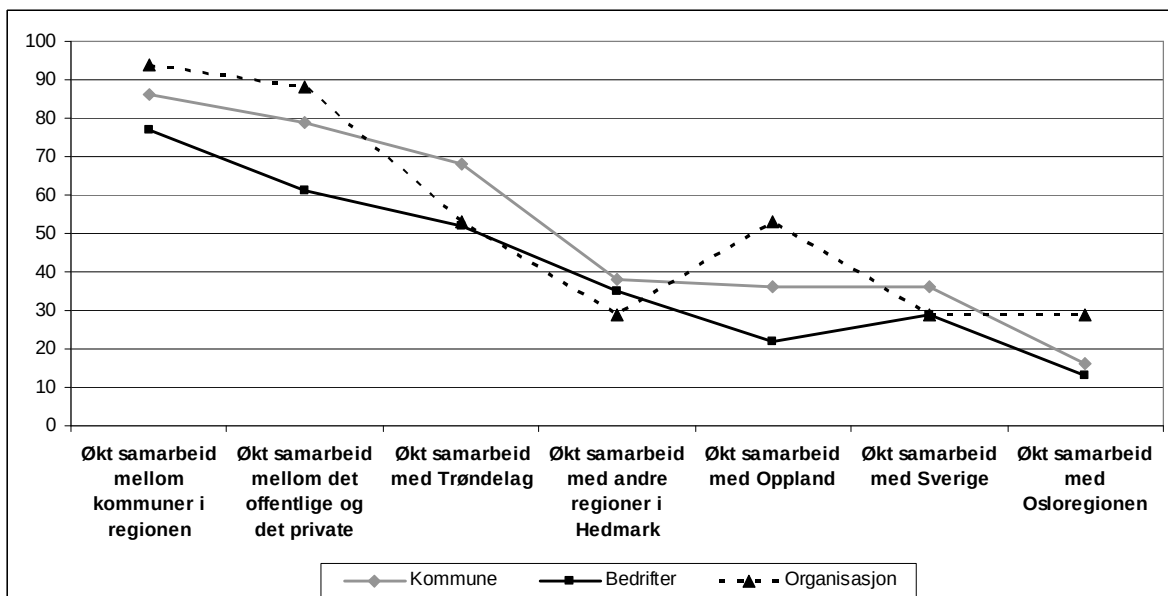
I spørreskjemaet ble det også spurt om en senkning av skatter og avgifter og mindre byråkrati for næringslivet var viktige for å møte regionens utfordringer. Resultatene presenteres i figuren under.



Figur 39 Løsninger: mindre skatt og byråkrati. Prosentandel som oppgir "Viktig" (N=64/85/17)

Som vi også ser i de andre regionene vurderer et klart flertall av bedriftene disse løsningene som viktige for å møte regionens utfordringer. 74 prosent av bedriftene oppgir at mindre byråkrati for næringslivet er en viktig løsning, mens hele 82 prosent av organisasjonene oppgir det samme. Dette er ikke uventet. Mer overraskende er det kanskje at 54 prosent av kommunerespondentene også oppgir at mindre byråkrati for næringslivet er viktig for å møte utfordringene man står overfor. Vi finner imidlertid ikke at et flertall av bedriftene ser på senking av skatter og avgifter som en løsning for å løse regionens utfordringer, og det gjør heller ikke de andre respondentgruppene.

Som det gikk frem i det åpne spørsmålet om regionens utfordringer, ble regionalt samarbeid og samarbeid generelt trukket frem. I spørreundersøkelsen la vi inn spørsmål om økt samarbeid var viktig for å møte utfordringene Fjellregionen står overfor fremover.

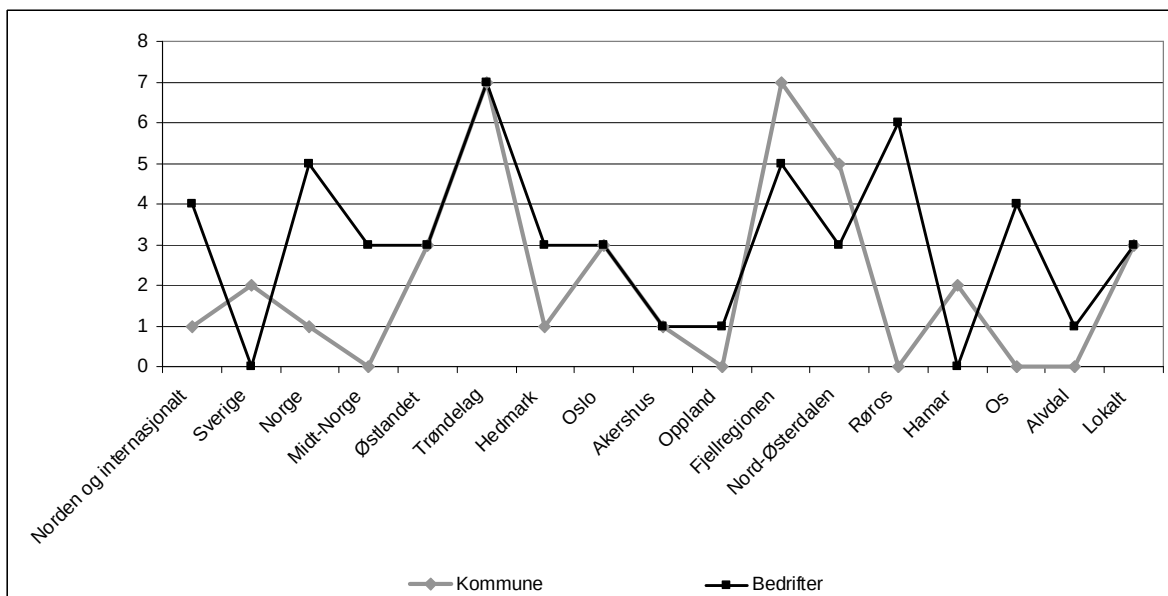


Figur 40 Løsninger: økt samarbeid. Prosentandel som oppgir "Viktig" (N=64/85/17)

Som vi ser av figuren er det et stort potensial for økt samarbeid mellom kommunene i regionen. Hele 86 prosent av kommunerespondentene oppgir at økt samarbeid mellom kommunene i regionen er viktig for å løse de utfordringene man står overfor, og 77 prosent fra bedriftene og 94 prosent fra organisasjonene oppgir det samme. I tillegg opplever et stort flertall av både bedrifter, kommuner og organisasjoner at økt samarbeid mellom det offentlige og private er viktig for å løse regionens utfordringer, noe 61 prosent av bedriftene, 79 prosent av kommunene og 88 prosent av organisasjonene oppgir. Disse funnene kan tyde på at det er et stort behov for mer samarbeid innad i regionen, både mellom kommuner, og mellom offentlig og privat sektor. Liknende funn finner vi i flere av de andre regionene i Hedmark.

Videre ser vi at et flertall av kommunene (68 prosent), bedriftene (52 prosent) og organisasjonene (53 prosent) oppgir at økt samarbeid med Trøndelag er viktig for videre utvikling i Fjellregionen. Færre trekker frem betydningen av økt samarbeid med andre regioner i Hedmark. Mens over halvparten av organisasjonene peker på betydningen av økt samarbeid med Oppland, gjør bare en tredjedel av kommunene og en femtedel av bedriftene det samme. Rundt en tredjedel av respondentene trekker frem betydningen av økt samarbeid med Sverige. Naturlig nok, når man ser på geografien, er Fjellregionen den regionen som legger minst vekt på økt samarbeid med Osloregionen.

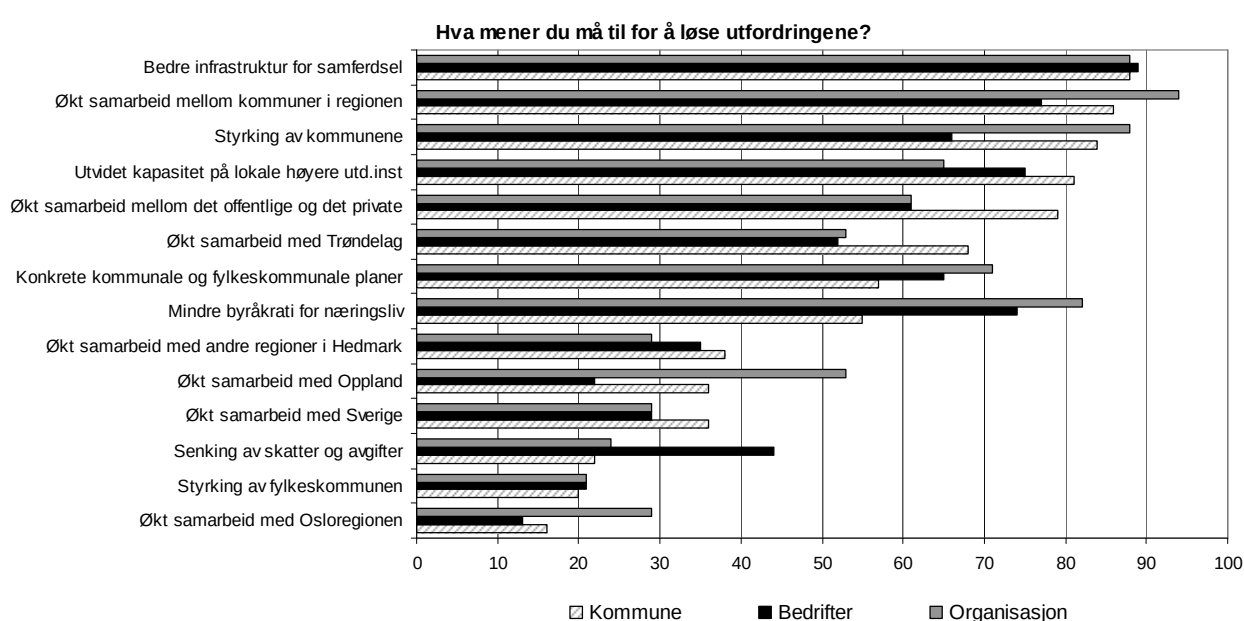
Vi hadde også inkludert et spørsmål om fremtidig geografisk fokus, hvor vi spurte "Hva er det viktigste geografiske området din virksomhet jobber mot i 2040" og hvor respondenten selv måtte fylle ut (lokale organisasjoner utelatt, fordi disse mest sannsynlig er lokalt orientert). I figuren nedenfor viser vi hva som var de områdene som ble oppgitt, i reelle tall.



Figur 41 Hva er det viktigste geografiske området din virksomhet jobber mot i 2040? Åpent spørsmål. Antall respondenter som oppgir følgende alternativ, i reelle tall (flere svar mulig)

I figuren er svaralternativene ordnet fra et internasjonalt fokus (venstre) til et lokalt fokus (høyre). Av svarene ser vi både et fokus på fjellregionen og umiddelbare nærområder, men også et videre regionalt fokus, ved at mange svarer Trøndelag, Østlandet og hele landet. Vi ser også at det er flere av bedriftene som har et lokalt fokus enn kommunerespondentene har.

Nå skal vi kort tilbake igjen til hvordan respondentene vurderer hva som må til for å løse Fjellregionens utfordringer. Hvordan er rangeringen av disse løsningene? I figuren nedenfor er løsningene rangert etter det flest av bedriftene anser som viktige løsninger.



Figur 42 Rangering av løsninger. Prosentandel som oppgir "Viktig" (N=64/85/17)

Ikke uventet er det å *bedre infrastruktur for samferdsel* som blir trukket frem som viktig for å løse regionens utfordringer av de fleste bedrifter, kommuner og organisasjoner, henholdsvis 89, 88 og 88 prosent. Respondentene er også samstemte i at *økt samarbeid mellom kommuner* er viktig, - dette kommer som nummer to hos kommuner og bedrifter, men som nummer en hos organisasjonene. Bedriftene har deretter *utvidet kapasitet på lokale høyere utdanningsinstitusjoner* som nummer tre (75 prosent), mens kommunene og organisasjonene har *styrking av kommunene* (84 og 88 prosent). Økt samarbeid med Osloregionen er det som færrest oppgir som en viktig løsning for å møte framtidens utfordringer for regionen.

I spørreundersøkelsen ble det også åpnet for andre innspill til hvordan man kan løse utfordringene fjellregionen står overfor. *Lokale organisasjoner* trakk frem:

- Legg mindre bånd på initiativ og utvikling og la tiltakslysten blomstre.
- Høre mer på ideene til lokalbefolkningen
- Det kommunale tiltaksapparatet må bli bedre. Kanskje oppsøke næringene i stedet for å sitte på et kontor.
- Satsing på grønn industri og energi
- Økt fokus på landbruket

Respondentene fra *bedriftene* trakk frem:

- Bedre mobildekning og bredbåndsutbygging
- Billigere boligtomter utenfor boligfelt
- Forskning på grønn energi
- Færre og større kommuner
- Regionale løsninger for å dekke lokale behov
- Mer satsing på ungdommen
- Høyere kvalitet på utdanningen og mer praktisk utdanning
- Skape attraktive, urbane regionsentra
- Styrke landbruket
- Videreforedling av lokale råvarer

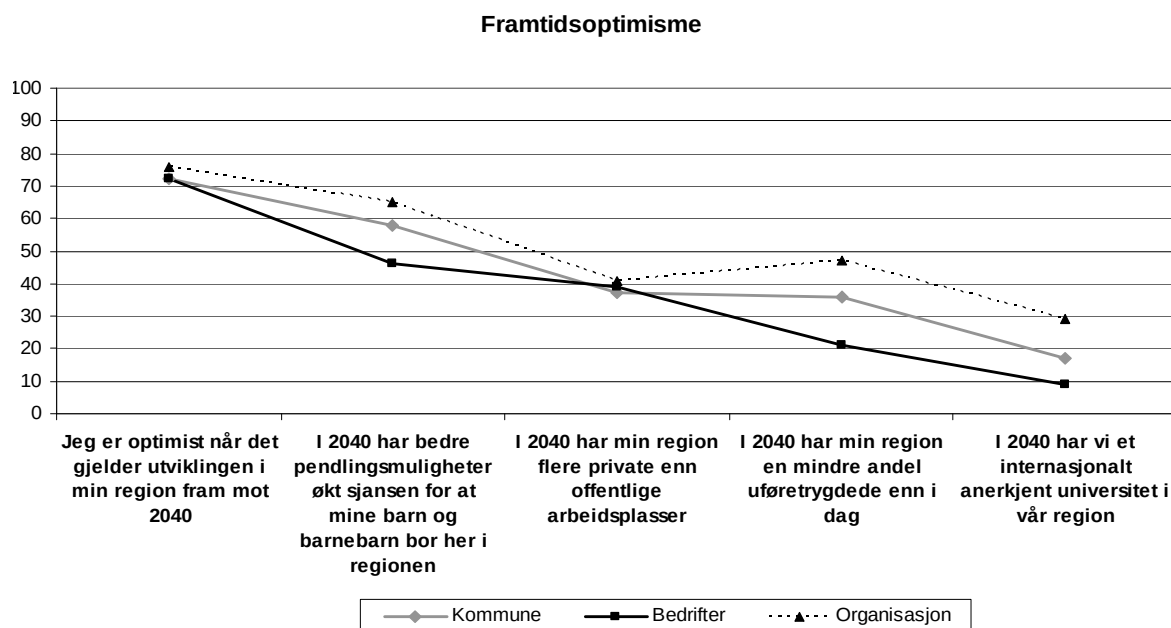
Respondentene fra *kommunene* kom med følgende innspill:

- Økt samarbeid mellom regionsentra
- Desentralisert utdanning på høgsolenivå
- Flere fagarbeidere
- Styrket landbruk
- Kommunesammenslåinger
- Større samarbeid innad i Fjellregionen

- Samarbeidet i Fjellregionen må inkludere administrativt nivå (ikke bare ordførere)
- Prosjekter i regi av regionrådet har i liten grad samordnet med kommunens øvrige oppgaver (fremstår som "råflotte")

5.4 Framtidas Fjellregion

Er aktørene i Fjellregionen optimistiske når det gjelder framtidig utvikling av regionen? I spørreundersøkelsen inkluderte vi flere spørsmål som skulle fange framtidsoptimisme og – pessimisme. I figuren nedenfor presenterer vi hvordan respondentene stilte seg til optimistiske påstander om regionens framtid, hvor prosentandelen som svarte "Svært enig"/"Enig" er oppgitt.

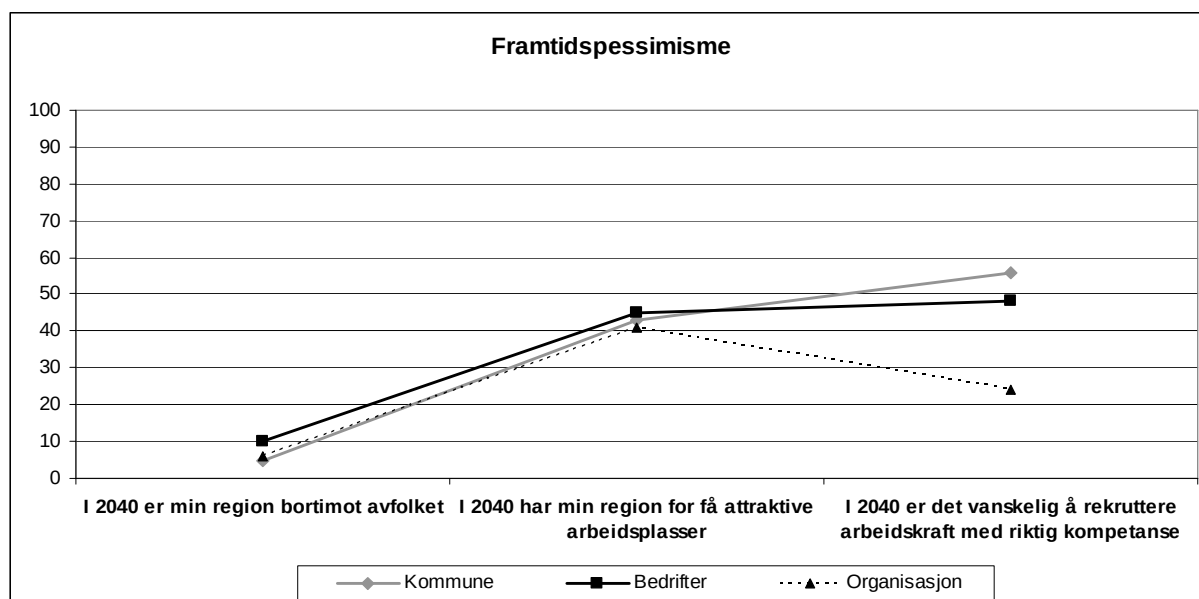


Figur 43 Framtidsoptimisme – Fjellregionen. Prosentandel som oppgir "Svært enig" og "Enig" (N=64/85/17)

Som det fremgår av figuren er framtidsoptimismen stor i Fjellregionen. Hele 72 prosent av respondentene fra både kommuner og bedrifter og 76 prosent fra organisasjonene oppgir at de er optimistiske når det gjelder utviklingen i regionen fram mot 2040. 65 prosent fra organisasjonene tror at deres barn og barnebarn får økt sjanse til å bo i regionen i 2040 på grunn av bedre pendlingsmuligheter, mens 58 prosent fra kommunene og 46 prosent fra bedriftene oppgir det samme. Det er imidlertid mindre optimisme når det gjelder potensialet regionen har for å skape flere private arbeidsplasser; rundt 40 prosent av respondentgruppene tror at man i 2040 har flere private enn offentlige arbeidsplasser i Fjellregionen. Rundt en tredjedel av kommuneresponden-

tene tror også at regionen har færre uføretrygdde i 2040. Her er bedriftene mer skeptiske, mens organisasjonene er mer optimistiske. Få av respondentene har imidlertid tro på at regionen har fått et internasjonalt anerkjent universitet til den tid.

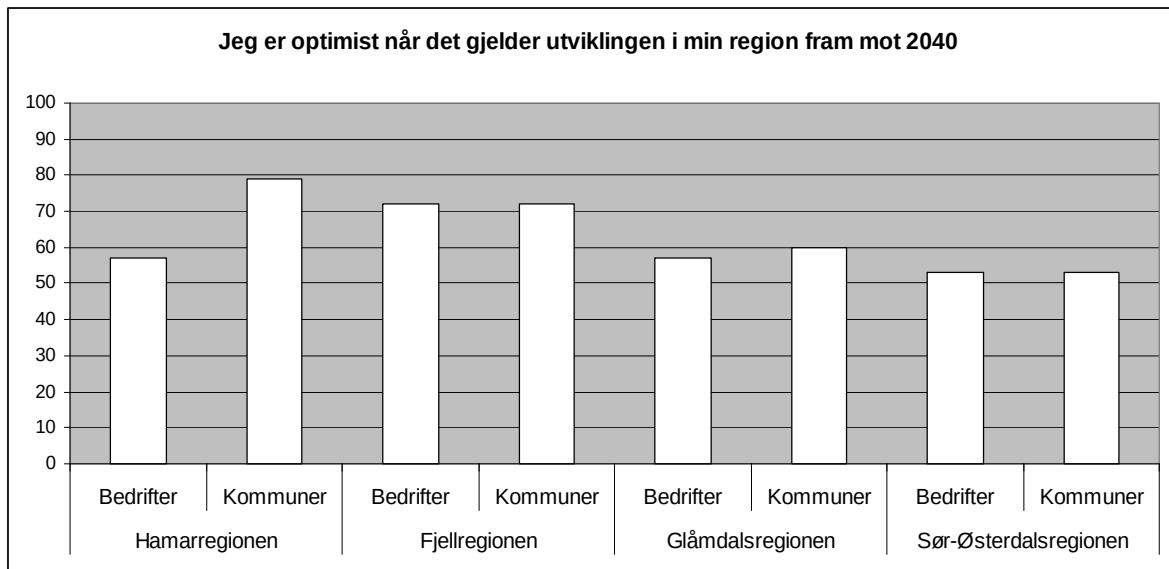
Spørreundersøkelsen inneholdt også spørsmål som var eksplisitt pessimistiske til den framtidige utviklingen av regionen. I figuren nedenfor presenteres funnene fra tre spørsmål.



Figur 44 Framtidspessimisme - Fjellregionen. Prosentandel som oppgir "Svært enig" og "Enig" (N=64/85/17)

Som figuren viser er kommunene, bedriftene og organisasjonene svært samstemte her. De færreste av de spurte stiller seg bak det mest pessimistiske framtidsscenarioet; at Fjellregionen er bortimot avfolket i 2040. Men nesten halvparten av respondentene både fra bedrifter, kommuner og organisasjoner tror at regionen har for få attraktive arbeidsplasser, og over halvparten tror at det vil være vanskelig å rekruttere arbeidskraft med riktig kompetanse i 2040. Her er organisasjonene mindre skeptiske. Dette bildet stemmer godt overens med funnene i tidligere spørsmål, hvor tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse blir rangert som en av de største utfordringene regionen har.

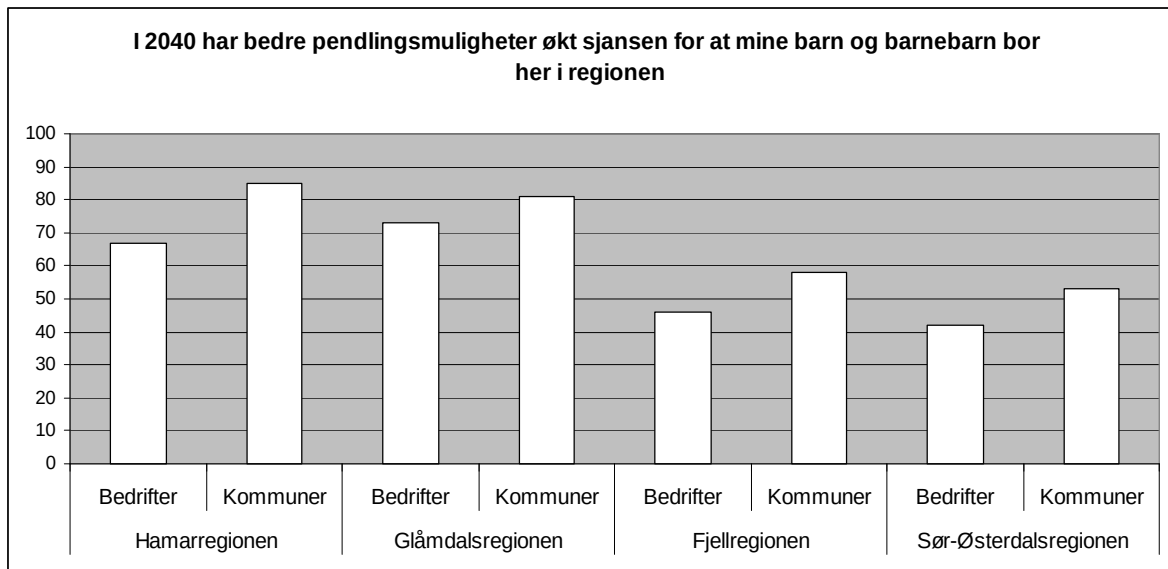
Hvordan ser så framtidsoptimismen i Fjellregionen ut sammenliknet med de andre tre regionene i Hedmark? Er den sterkere eller svakere enn det man finner andre steder? Figuren under viser den regionvise fordelingen av de som oppfatter seg som optimist på regionens vegne. Her er kun bedrifter og kommuner inkludert.



Figur 45 Jeg er optimist når det gjelder utviklingen i min region fram mot 2040. Regionvis fordeling. Prosentandel av kommuner og bedrifter som oppgir "Svært enig"/"Enig" (N=292/256)

Her ser vi at det er Hamarregionen og Fjellregionen som er mest optimistiske på sin regions vegne, mens Sør-Østerdalsregionen og Glåmdalsregionen er de minst optimistiske. I Hamarregionen er det stor differanse mellom inntrykket til respondentene fra kommunene, hvor 79 prosent er optimistiske, og bedriftene, hvor 57 prosent rapporterer det samme. I Fjellregionen er respondentene fra bedriftene og kommunene påfallende samstemte, 72 prosent oppgir at de er optimistiske når det gjelder utviklingen av regionen fram mot 2040. Glåmdalsregionen ligger "på tredje plass", med henholdsvis 57 prosent (bedriftene) og 60 prosent (kommunene). Sør-Østerdalsregionen er den regionen hvor færrest oppgir å være optimistiske, og her er respondentene fra bedriftene og kommunene helt samstemte (53 prosent).

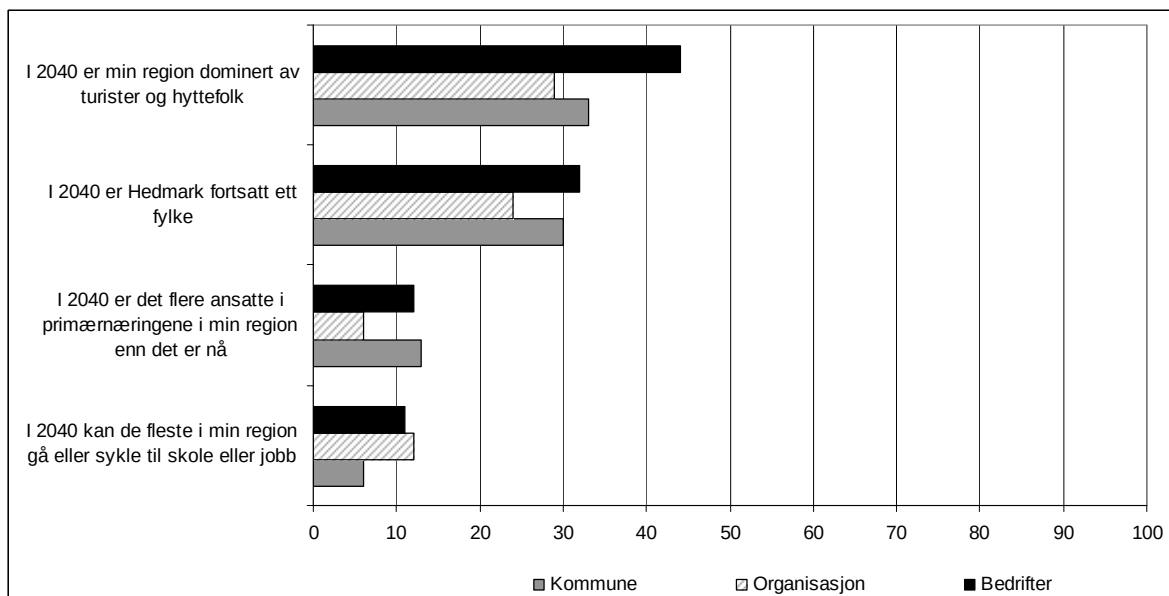
Vi har tidligere sett at infrastruktur for samferdsel oppgis som en av de sentrale utfordringene i alle regioner, og som en viktig løsning for å sikre utvikling i regionene. Hvordan varierer optimismen rundt en bedring av infrastruktur fremover? I figuren under viser vi resultatene fra spørsmålet som omhandler bedre pendlingsmuligheter og muligheter til å bosette seg i regionen. Her er kun bedrifter og kommuner inkludert.



Figur 46 I 2040 har bedre pendlingsmuligheter økt sjansen for at mine barn og barnebarn bor her i regionen. Regionvis fordeling. Prosentandel som oppgir "Svært enig"/"Enig" (N=292/256)

Også her ser vi at det er Hamarregionens kommunerespondenter som er mest optimistiske når det gjelder bedring av pendlemuligheter og muligheter for å bosette seg i regionen, mens respondentene fra Sør-Østerdalen er minst optimistiske. Hele 85 prosent av kommunerespondentene fra Hamarregionen oppgir at de tror at bedre pendlingsmuligheter har økt sjansen for bosetting i regionen. Bedriftene i Hamarregionen er litt mer avventende, men hele 67 prosent oppgir at de er enige i utsagnet. Glåmdalsregionen kommer som nummer to, og her er respondentene fra bedrifter og kommuner mer samstemte; med henholdsvis 73 prosent og 81 prosent. Både Fjellregionen og Sør-Østerdalsregionen er langt mer avventende når det gjelder bedring av pendlemulighetene enn de andre to regionene. Bare 42 prosent av respondentene fra bedriftene, og 53 prosent fra kommunene i Sør-Østerdalsregionen er enige i utsagnet.

Tilslutt i spørreundersøkelsen til inkluderte vi påstander om andre utviklingstrekk som respondentene skulle forholde seg til, og resultatene for Fjellregionen presenteres nedenfor.

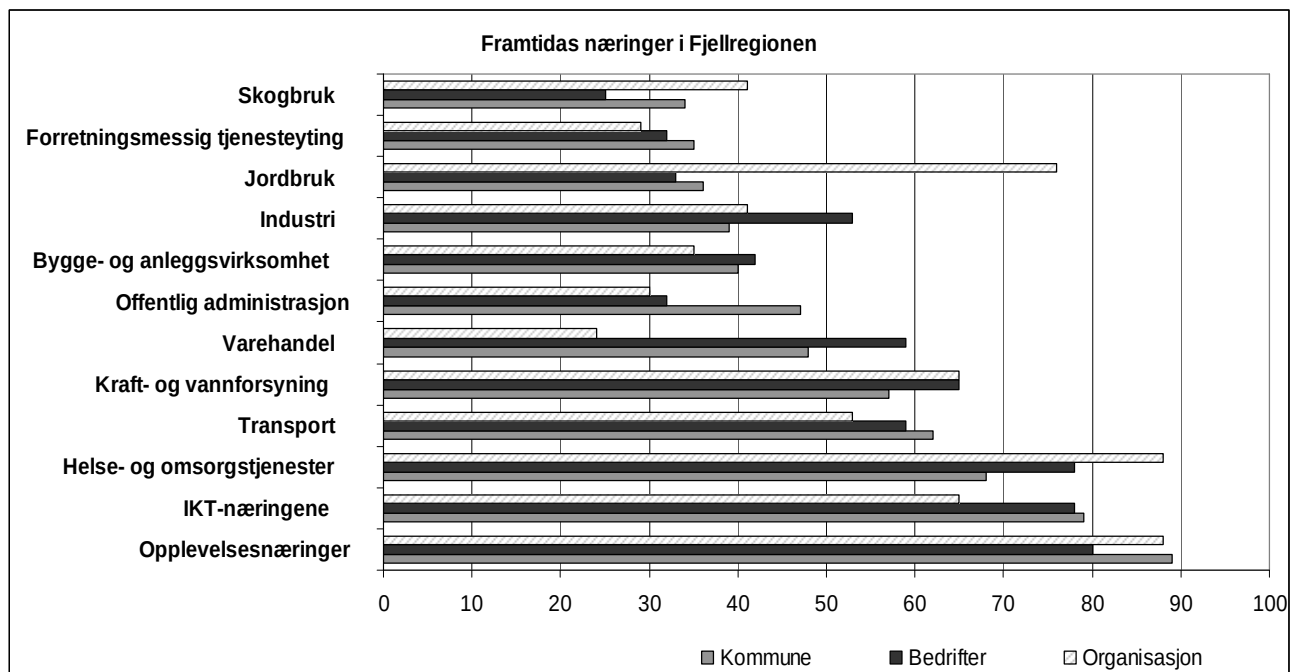


Figur 47 Andre utviklingstrekk - Fjellregionen. Prosentandel som oppgir "Svært enig" og "Enig" (N=64/85/17)

Et svært interessant funn er at hele 44 prosent av respondentene fra bedriftene, og rundt en tredjedel fra kommunene og organisasjonene, tror at reiselivs- og opplevelsesnæring har vokst slik at Fjellregionen vil være dominert av turister og hyttefolk. Her skiller Fjellregionen og Sør-Østerdalsregionen seg klart ut fra de andre regionene. I Hamarregionen og Glåmdalsregionen er det bare 10-15 prosent som oppgir det samme. Videre tror en tredjedel av respondentene fra både kommuner og bedrifter at Hedmark vil fortsette å eksistere som et fylke i 2040, og en fjerdedel av organisasjonene oppgir det samme. Det er imidlertid få som tror at det vil skje en endring slik at det ville bli flere ansatte i primærnæringene enn det er i dag. I og med at Hedmark står overfor viktige folkehelseutfordringer (unge uføre etc) la vi også inn spørsmål om fysisk aktivitet, og spurte om det var sannsynlig at det var blitt tilrettelagt slik at de fleste i regionen kunne gå eller sykle til jobb og skole i 2040. Det var det svært få som hadde tro på.

5.5 Framtidas næringer i Fjellregionen

Vi ønsket også å vite noe om hvordan regionens kommuner og bedrifter ser for seg den framtidige næringsstrukturen i regionen, og la derfor inn spørsmål om hvilke bransjer de antok ville bli viktigere for sysselsetting og verdiskaping i regionen i 2040.



Figur 48 Følgende bransjer blir viktigere for sysselsetting og verdiskaping i Fjellregionen i 2040. Prosentandel som oppgir "Mye viktigere" og "viktigere" (N=64/85/17)

Her ser vi at det er opplevelsesnæringer som av flest oppleves som den bransjen som har potensial til å bli viktigere frem mot 2040. Hele 89 prosent av kommunerespondentene, 88 prosent fra organisasjonene og 80 prosent fra bedriftene gjør det samme. Dette stemmer godt overens med det vi fant i forrige spørsmål (se forrige figur), hvor hele 44 prosent av respondentene fra bedrifter og en tredjedel fra kommuner og organisasjoner oppga at de tror at Fjellregionen vil være dominert av turister og hyttefolk i 2040. Disse funnene kan tyde på at denne bransjen har et betydelig uforløst potensial i Fjellregionen. Videre oppgir nesten 80 prosent av respondentene både fra kommuner og bedrifter at de tror at IKT-næringene vil bli viktigere fremover, mens færre organisasjoner oppgir det samme. At omsorgstjenester får såpass høy score kommer imidlertid ikke som noen overraskelse, med tanke på det vi vet om framtidens demografi i Hedmark generelt. Når det gjelder primærnæringene kommer de i den andre enden av skalaen. Bare en tredjedel av kommunene og en fjerdedel av bedriftene tror jordbruket vil bli viktigere framover, men her er organisasjonene langt mer positive. Bare en tredjedel av både kommuner og bedrifter tror at skogbruk blir viktigere, men her ser vi også en større optimisme blant organisasjonene. Her skiller Fjellregionen seg ut fra de andre regioner i Hedmark; vi finner generelt en større tro på at primærnæringene vil bli viktigere for sysselsetting og verdiskaping framover i de andre regionene.

5.6 Oppsummering

Hva slags bilde har Fjellregionens bedrifter, kommuner og lokale organisasjoner av hvordan utviklingen vil bli fremover? De viktigste utfordringene som trekkes frem er infrastruktur for samferdsel, befolkningsnedgang og tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse. De samme utfordringene trekkes frem i de andre regionene i Hedmark. Fjellregionen skiller seg likevel ut ved å gi uttrykk for størst bekymring for befolkningsnedgang av alle regionene (hele 94 prosent av kommunerespondentene oppga at dette var en viktig utfordring framover).

Hva må så til for å løse regionens utfordringer? Kommuner, bedrifter og organisasjoner er samstemte i at det å bedre infrastruktur for samferdsel er viktig for å løse regionens utfordringer. Ikke overraskende, i og med at dette blir trukket frem som en av de viktigste utfordringene regionen står overfor. Noe mer overraskende er det at en relativt stor majoritet, også av bedriftene, gir uttrykk for at en sterkere kommunal sektor og styrings- og planleggingskapasitet er viktig for å løse regionens utfordringer. Dette er et generelt trekk vi finner i alle regionene i Hedmark, en sterk tro på offentlig styring.

Når det gjelder framtidsoptimisme er Fjellregionen, sammen med Hamarregionen, de regionene som gir uttrykk for mest optimisme. I Fjellregionen er bedrifter og kommuner samstemte, mens bedriftene i Hamarregionen er betydelig mindre optimistiske enn det kommunerespondentene er. Dermed er det i Fjellregionen man finner den største optimismen. Når det gjelder spørsmålet om en bedring av pendlemulighetene har bedret mulighetene for å bosette seg i regionen for framtidige generasjoner er imidlertid Fjellregionen, sammen med Sør-Østerdalsregionen, mer avventende enn de to andre regionene.

Et svært interessant funn er at mer enn en tredjedel av bedriftene, kommuner og lokale organisasjoner tror at reiselivs- og opplevelsesnæring har vokst slik at Fjellregionen vil være dominert av turister og hyttefolk i 2040. Her skiller Fjellregionen og Sør-Østerdalsregionen seg klart ut fra de andre regionene. I Hamarregionen og Glåmdalsregionen er det bare rundt en at ti som oppgir det samme. Dette bildet stemmer godt overens med hvilke bransjer respondentgruppene tror vil bli viktigere framover. Opplevelsesnæringer oppgis av det klart største flertallet av alle respondentgruppene som en bransje som vil bli viktigere framover, noe som kan tyde på at bransjen har et betydelig uforløst potensial. IKT-næringer og helse- og omsorgstjenester følger som nummer to og tre. Her skiller Fjellregionen seg fra de andre regionene, hvor de fleste har

helse- og omsorgstjenester på nummer en. En betydelig andel, over en av tre, forventer dessuten at primærnæringene, både jordbruk og skogbruk, vil bli viktigere framover.

6 INTERVJUENE - Hvordan intervjuede aktører ser for seg Fjellregionens framtid

6.1 Innledning

Ut i fra et ønske om å få et bredest mulig bilde av regionenes utfordringer og syn på framtiden har vi intervjuet aktører fra mange ulike sektorer. Spørsmålene er ment til å skape en framtidstankegang om deres rolle i år 2040. Det har blant annet blitt spurt om tidshorisonter i planleggingen av driften, om hvilke rammebetingelser en bør ha i framtiden(2040) for at det skal være mulig å oppnå en positiv effekt i regionen, og hvilke utfordringer som kan knyttes til disse. I tillegg har vi spurt om mulighetene regionen har, og hva som kan gjøres for å støtte opp under disse, i tillegg har de svart på spørsmål om regionens framtid og til hvilke områder en har knyttet seg til i år 2040.

Vi har intervjuet følgende aktører i fjellregionen:

- ✓ Ordfører, Tynset kommune
- ✓ Produksjonsdirektør, Synnøve Finden
- ✓ Organisasjons- og produksjonssjef, Sykehuset Innlandet, div. Tynset
- ✓ Meieriet i Tolga, Meierisjef
- ✓ Rådmann, Røros kommune
- ✓ Daglig leder, Bjøntegaard Leirskole og Leirsted AS
- ✓ Fabrikkssjef, Folldal Gjenvinning
- ✓ Daglig leder, Alvdal Skurlag

6.2 Tidsperspektiver i planleggingen.

Dersom en velger å se på de intervjuede aktørene i to kategorier, den offentlige og den private, kan en lese ut i fra intervjuene at det offentlige har et lengre perspektiv når det kommer til planlegging enn det de private har. Det offentlige har strategiplaner på flere felt, som gjelder for en lengre tidsperiode, i våre tilfeller fra 4-10 år fram i tid. I tillegg til denne langsiktige planleggingen har de budsjetter som gjelder for ett år.

Bedriftene har derimot ulike måter å planlegge fram i tid på. To av de intervjuede nevner at de har planer som strekker seg over 5 år, det er henholdsvis en hovedplan/ overordnet plan og et

langtidsbudsjett. De andre har 1 års horisonter i sin planlegging. De private næringslivsaktørene som er blitt intervjuet i Fjellregionen kommer fra næringer som hele tiden må tilpasse seg markedet for å overleve. Som en av dem illustrerer; *”Det går ikke an å planlegge på veldig lang sikt, det er mye som endres”*. Den ene bedriften er på vei til å bli nedlagt i sin opprinnelige funksjon. Det har kommet ny produksjon inn i lokalene, men det er da, av naturlige årsaker, vanskelig å planlegge framover med de nye forutsetningene som ligger til grunn.

6.3 Viktige rammebetingelser

I intervjuene går det frem at de viktigste rammebetingelsene for de enkelte virksomheter kan deles inn i fem kategorier; ressursgrunnlag, infrastruktur, kompetanse, befolkning og statlige og kommunale rammebetingelser.

En viktig rammebetingelse for aktørene er ressursgrunnlaget. Hva ressursgrunnlaget er varierer etter hvilken sektor og bransje de intervjuede representerer. Naturressurser trekkes frem av flere; som en illustrerer; *”Jeg vil vite noe om naturgrunnlaget/naturressursene. Det er helt avgjørende, ikke bare i forhold til mat, men også teknologi. Det er grunnlaget for all eksistens, uansett hvilken”*. Også når det gjelder gjenvinning er ressursgrunnlaget usikkert, i og med at det er internasjonal konkurranse om ressursene. Rammebetingelsene som regulerer gjenvinning blir dermed viktig. Andre ressurser som trekkes frem som viktige rammebetingelser er tilgang på lokale matvarer, kraftpriser, klimaforhold og teknologi.

De aller fleste intervjuede fremhever at infrastruktur er en av de viktigste rammebetingelsene for dem, og dette gjelder både representanter fra bedrifter og det offentlige. Som en sa; *”Kommunikasjon er veldig viktig. Vei, fly, jernbane, og buss. Det er en del av betingelsene for at man er levedyktig her oppe”*. Dette synet deles av langt de fleste intervjuede. Bedriftene som er avhengig av frakt trekker frem tilstanden på Riksvei 3 (RV3), og at en utbedring av denne er en forutsetning for å fortsatt kunne være lokalisert i området fremover. Andre trekker frem at NSBs tilbud må bedres.

Kompetanse er viktige rammebetingelser for de fleste av dem som har blitt intervjuet i Fjellregionen. Tilgang på spisskompetanse og riktig kompetanse i forhold til det som er Fjellregionens behov er viktig i forhold til videre eksistens for mange. En bedrift har løst utfordringen med å lage intern opplæring i bedriften for å spisse kompetansen mot deres spesialfelt. Andre mener at denne kompetansen kommer dersom en får utdanningsinstitusjoner i regionen som spesialiserer seg på felt hvor man har visse fortrinn fra før av. Også stabiliteten i arbeidskraft, det at ansatte velger å bli værende, trekkes frem som en viktig rammebetingelse for bedriftene.

Befolkningssituasjonen trekkes frem av de fleste av de intervjuede som en viktig rammebetingelse, fordi befolkningssituasjonen er avgjørende for å opprettholde sysselsetting og vekst.

I tillegg peker flere fra næringslivet på at statlige og kommunale rammebetingelser er av betydning for dem. Når det gjelder statlige rammebetingelser trekkes blant annet følgende faktorer frem; industriens rammevilkår, den differensierte arbeidsgiveravgiften, kostnadsnivået på arbeidskraft (lønnsnivået), avgifter knyttet til frakt og transport og det nasjonale markedets kjøpekraft. Sykehuset innlandet, avdeling Tynset, trekker frem finansieringsordninger for helseforetakene og hvordan man deler inn opptaksområder, mens representanter fra kommunene trekker frem finansieringsordningene av kommunesektoren. Representanter fra næringslivet trekker i tillegg frem at samarbeidet med kommunen er en viktig rammebetingelse for dem, i tillegg til de kommunale avgiftene.

6.4 Utfordringer - hva kan gjøres?

Hva mener så respondentene er de viktigste utfordringer regionen står overfor fremover mot 2040? Utfordringene som trekkes frem er sterkt relatert til rammebetingelsene som ble identifisert for de enkelte virksomhetene.

- ✓ Tilgang på arbeidskraft og tilgang på riktig kompetanse blir også trukket frem som en viktig utfordring. Som en sa; ”*vi må ha ledig arbeidskraft for å kunne etablere nye bedrifter. Det legges også vekt på at befolkningsvekst og næringsvekst henger tett sammen, og at folk ikke flytter til regionen dersom det ikke er arbeidsplasser der; ”Vi har et fraflyttingsproblem. Det er essensielt at det er arbeidsplasser, slik at det blir bosetting. Men det er vanskelig å tiltrekke seg folk. Det begrenser seg hvor mye man kan tiltrekke seg folk med friluftsliv. Man må også ha andre ting som tiltrekker. Arbeidsplasser er nøkkelen for å få folk hit. Og det må være attraktive arbeidsplasser. Folk flytter ikke hit om de ikke har attraktive arbeidsplasser”*. Men aktørene er ikke entydig pessimistiske når det gjelder tilgang på kompetanse, og vektlegger at kompetansenivået er høyere enn i mange andre regioner i Norge – og at de ligger over gjennomsnittet som region. Likevel ser vi også i denne regionen en forskjell mellom regionsentraene og de andre områdene når det gjelder tilgang på kompetanse, som en representant for en bedrift uttrykte; ”*Tilgangen på kompetansearbeidstakere er vanskelig De trekkes mot regionssentrene. Kompetanse arbeidsplasser er en utfordring. Vi befinner oss litt i ingenmannsland. Det er ikke så lukrativt å bo her*”.
- ✓ Faren for befolkningsnedgang blir sett på som en av regionens viktigste utfordringer. Flere trekker frem at ungdom som er vokst opp i regionen flyter ut; ”*Ungdommen søker andre utfordringer enn det vi kan tilby. Utfordringen ligger i det å få folk tilbake og inn i området. De som studerer ut en stund, de stifter gjerne familie der og kommer ikke tilbake*”. Foruten å være avhengig av arbeidsplasser, mener de intervjuede at et godt kommunalt tjenestetilbud når det gjelder barnehage, skole osv også er en forutsetning for at folk vil bosette seg og bli værende i regionen.
- ✓ Infrastruktur blir oppfattet som en svært stor utfordring for regionen, og dette knytter seg til både veg, fly og jernbane.

- ✓ Rivalisering mellom kommuner innad i regionen. Flere av de intervjuede trekker frem manglende samarbeid mellom kommunene i regionen som en utfordring for framtidig utvikling. Særlig trekkes rivaliseringen mellom distriktssentraene Tynset og Røros frem; *”Det er en viss rivalisering mellom disse [to sentraene]. Det har tradisjonelt sett alltid vært det”*. Flere respondenter mener dette er uheldig. De peker på forsøk på samarbeid, hvor man heller enn å velge å lokalisere et tjenestetilbud i ett av de to sentraene har valgt å legge tjenestetilbudet utenfor regionen – fordi man ikke ble enig. En slik rivalisering er ikke til det beste for regionen, og flere av informantene gir uttrykk for at *”Kommunene må kunne klare å se regionen under ett, og samarbeide bedre. De må ta inn over seg at de må få en felles forståelse for at det er EN region”*.
- ✓ Fylkesgrenser. Det at regionen består av kommuner som ligger i to forskjellige fylker oppleves også som en utfordring for fremtidig utvikling av Fjellregionen. Som en av informantene uttrykte; *”det at det er to forskjellige fylker, fører til at støtteordninger osv blir kompliserte prosesser for en må forholde seg til to fylker og to fylkesmenn. Det er mye som skjer fylkesvis”*. Flere sa seg enig i at fylkesgrensene ikke er gunstige for regionen; *”Vi har sykehus både på Røros og Tynset. Fylkesgrensene er ikke gunstige for fjellregionen. De er ikke koordinert. Videregående skole, sykehus, innovasjon Norge, alt dette er fylkesdelt”*.

6.5 Regionens fremtid– eksisterer Fjellregionen og Hedmark i 2040?

Mange av de intervjuede mener Fjellregionen er formålstjenelig slik den er i dag og vil bestå, men at omrisset vil endres, for eksempel ved at Oppdal inkluderes. Som en illustrerte; *”Jeg tror vi vil tenke på oss som en region, vi vil nok være en region, men enda tettere knyttet sammen. Røros og Tynset vil få et tettere samarbeid og mer ansvar. Det vil skje en sentralisering innad i regionen og vi vil få flere arbeidsplasser.”*

Likevel er det noen som tar til orde for at Fjellregionen er et lite presist begrep, og at det begrepet gagnar regionsentraene mer enn utkantsområdene; *”Mange sitter igjen med fjellregionen som Tynset og Røros. Det forsterker bare de sentrene. Utkantkommunene forsvinner her. Sentrene har hatt større bruk for dette begrepet enn utkantkommunene”*

Flere tar som vi ser til orde for kommunesammenslåinger, og mange ser på dette som uunngåelig i fremtiden; *”Det at vi har 5-6 kommuner på 20 tusen innbyggere er ikke hensiktsmessig, vi må få til en helhetstenkning. Jeg får håpe kommunene har klart å slå seg sammen”*. Begrunnelsen for behovet for å slå seg sammen er at det nå er for mye administrasjon med så mange kommuner, og at kommuneinndelingen hindrer helhetlig tenkning rundt utviklingen av regionen.

På spørsmål om Hedmark som fylke vil bestå i 2040 er meningene delt. Flere tror at man vil ha klart å slå sammen fylkene til en større innlandsregion, mens andre har liten tro på dette – i og med at regionreformen strandet. Andre igjen har mer tro på at fylkesnivået forsvinner helt.

6.6 Geografisk tilknytning

På spørsmål om hvilket geografisk område de intervjuede har oppmerksomheten rettet mot i dag, og om de forventer å ha det samme fokuset i 2040, er det i liten grad et lokalt perspektiv som blir fremhevet. De intervjuede har derimot et større regionalt perspektiv som går utover Fjellregionen. De fleste oppgir Østlandsregionen generelt, og Oslo og Akershus spesielt. Andre igjen oppgir Trondheimsregionen. Det er likevel ingen som har et videre europeisk perspektiv, i forhold til å tiltrekke seg marked, god kompetanse og befolkning – noe man har sett i de andre regionene.

7 VERKSTEDET – resultater fra Fjellregionen

Om framsynsverkstedet for Fjellregionen

Det fjerde og siste regionale framsynsverkstedet i "Framsyn i Hedmark" ble avholdt i Tynset, ved Nord-Østerdalen næringshage den 20. juni 2010. Hedmark fylkeskommune og regionrådet for Fjellregionen samarbeidet med næringshagen om det praktiske arrangementet, og forskere fra Østlandsforskning og Norsk institutt for by- og regionforskning hadde det faglige ansvaret. Det var i alt 20 deltagere fra regionen, 3 representanter fra fylket og fem representanter fra NIBR og ØF, i alt 28 deltakere. Av disse var 7 politikere, 7 representanter fra kommuneadministrasjonene, en representant for sivilsamfunn. Resten var representanter fra næringsliv og næringssselskap. Framsynsverkstedet hadde en hel dag til disposisjon, og varte fra kvart på ni til kvart på fire.

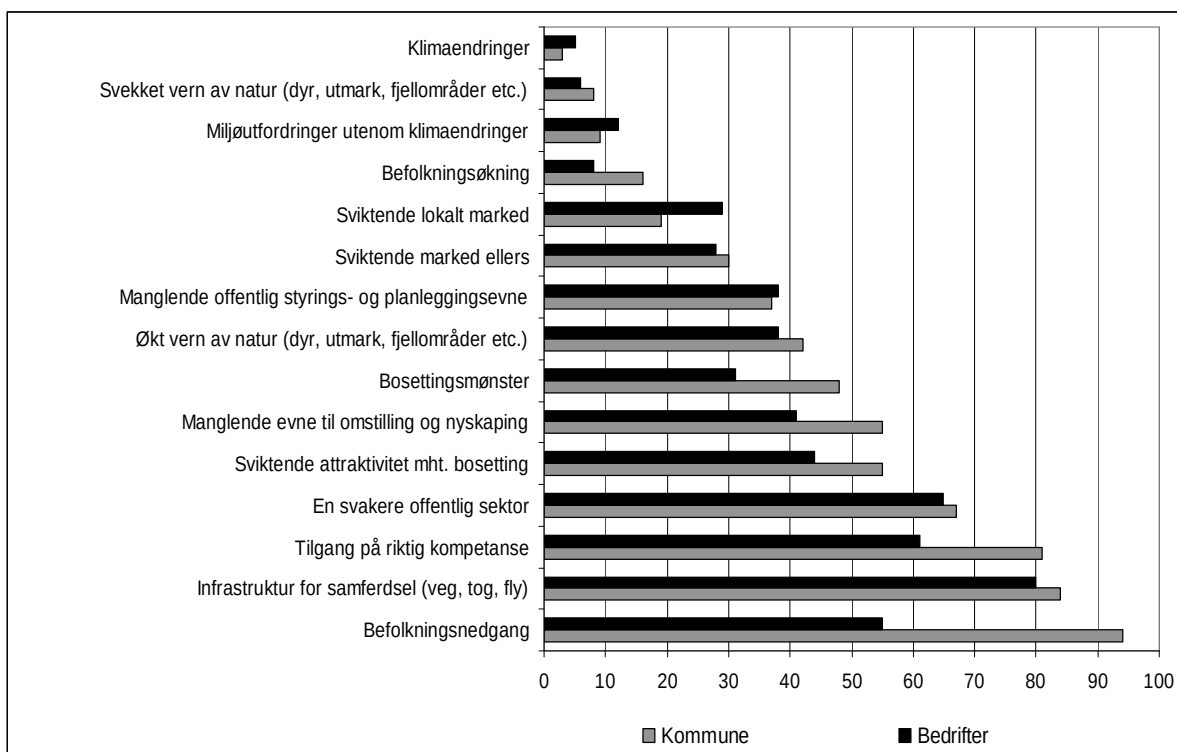
Dette framsynsverkstedet fant sted på et tidspunkt da innsamlingen av data var kommet lengst relativt til de andre verkstedene, og "Bakgrunnsnotatet" for Fjellregionen ble sendt ut i utkast en uke før selve verkstedet til alle inviterte. På bakgrunn av erfaringene fra Hamar, Kirkenær og Elverum ble opplegget endret noe – man nærmet seg etter hvert et opplegg som fungerte bedre og bedre. Etter innledende velkomst ved lederen av Regionrådet for Fjellregionen og ordfører i Tynset, Bersvend Salbu, og innledning fra Hedmark fylkeskommune ved fylkesråd Svein Borkhus, ble det gjennomført en kort runde med presentasjoner rundt bordene.⁶ Det var såpass få deltagere at de ikke ble plassert etter noen spesiell regel. Det at det var fri bordsetting sørget for at vi fikk noenlunde homogene grupper som var et ønske for i alle fall første del av diskusjonene.

Det faglige opplegget startet med at en forsker fra ØF ga en presentasjon av data fra bakgrunnsnotatet, inklusive opplysninger om utvalg, svarprosent mv. Det ble åpnet for spørsmål. Hensikten med åpne for spørsmål mv. var å etablere et legitimitetsgrunnlag for datamaterialet og få brakt på bane eventuelle innvendinger mot dette. Dette ble sett på som viktig siden grunnlagsdataene spilte en betydelig rolle for dagens arbeid.

Den første runden med gruppearbeid fant sted fra ca. 1015 og fram til lunsj 1200. Kjernepunktet i opplegget var svarfordelingen fra en survey til regionalt næringsliv og kommunene i regionen (politikere og ledende tjenestemenn). I denne surveyen ble respondentene bedt om å indikere hva de så på som de viktigste utfordringene for framtidig utvikling av regionen. Man fikk anledning til å krysse av for viktig, verken/eller eller lite viktig på i alt 15 forhåndsdefinerte ut-

⁶ Gruppene ble delt inn i to og to, hver person fikk ansvar for å presentere sin sidemann for de andre rundt bordet.

fordringer. Den prosentvis fordelingen av respondenter som indikerte ”viktig” på den enkelte av disse utfordringene ble presentert for deltagerne, og er gjengitt nedenfor.



Figur 49 Svarfordeling på ”store utfordringer”. Kilde: Survey til regionalt næringsliv og kommunale politikere/ledende tjenestemenn

(N=166)

En forsker fra ØF gikk gjennom hovedpunkter i grunnlagsdata for hver av disse utfordringene. Deretter introduserte en forsker fra NIBR opplegget for gruppearbeidet. Som ved alle verkstedene satt deltagerne i grupper i et felles plenumsrom, for å muliggjøre veksling mellom plenum og gruppe. Hvert bord hadde en bordleder fra ØF, NIBR eller HFK, som arbeidet ut ifra skriftlige instruksjoner som var utdelt og gjennomgått på forhånd. Bordlederen hadde ansvar for å føre referat fra sin gruppe, og det er disse referatene er lagt til grunn i de etterfølgende avsnitt.

Deltagerne ble orientert om at det var sentralt å se etter forhold som er viktige for regionens framtidige utvikling, men som det er knyttet usikkerhet til. For å komme fram til disse forholdene ble deltagerne bedt om å vurdere de 12 utfordringene som var inkludert i surveyen og tenke over om det er andre utfordringer enn disse som burde tas i betraktning. Som på første verksted brukte bordlederne en metode hvor deltagerne først skulle tenke seg om i stillhet og notere på et eget ark, deretter ble det tatt en runde rundt bordet hvor dette ble lest opp. (Deltagerne hadde fått utdelt et ark hvor de 15 opprinnelige utfordringene var listet opp, og hvor nye kunne føres på.) Hensikten var å sikre at alle kom godt til orde. Etter en kort diskusjon noterte bordlederne de nye forslagene opp på sin liste over de 15 utfordringene som var inkludert i surveyen. Deltagerne ble deretter bedt om å rangere utfordringene etter viktighet, ved å dele ut poeng. Viktigste utfordring fikk seks poeng og så videre ned til sjetteste viktigste. Bordlederen innhentet

poengene og laget en samlet rangering for gruppa. Disse utfordringene som gruppa kom fram til la grunnlaget for neste del av diskusjonen som søkte å finne ut hvor mye disse utfordringene kunne påvirke framtidig utvikling i regionen

Oppgaven var å ta for seg de seks viktigste spørsmålene ett for ett, og diskutere følgende spørsmål:

Hva er de realistiske ytterpunktene for denne utfordringen i Fjellregionen i 2040? Hvor galt eller hvor bra kan det gå 30 år fram i tid? Og vil det slå ut forskjellig i ulike deler av Fjellregionen?

Dermed ble det seks mini-diskusjoner på hvert bord fram mot lunsj, som ble ledet og referert av bordlederen.

Etter lunsj var hovedfokuset å se på hvordan en kunne sørge for å oppnå de beste casene/ tilfellene som en kom fram til før lunsj.

Spørsmålene etter lunsj var formulert som følger:

- Formuler en visjon basert på de realistiske best-case – beste tilfelle som dere diskuterte før lunsj
- Sett opp to tre målformuleringer basert på denne visjonen
- Konkretiser hvordan dere skal nå dette beste tilfellet!

Disse oppgavene var ment som veiledende, og som vi skal få se fikk vi noe forskjellige konkrete resultater i de forskjellige gruppene.

7.1 Resultater fra framsynsverkstedet

Ettersom gruppeinndelingen ikke var avgjort for å avspeile noen bestemt inndeling av deltagerne, presenteres ikke referatene spesifisert på grupper under noen av oppgavene.

7.2 Nye utfordringer:

Det var sentralt for framsynet for Hedmark å få inn nye utfordringer for framtidig utvikling i regionen, utover de utfordringene som hadde kommet fram gjennom surveyen. Det var en åpen kolonne for andre utfordringer i surveyen, det som ble skrevet her er inkludert i survey-kapitlet, men de ble ikke presentert på selve verkstedet. Vi skal her kort presentere hvilke nye utfordringer som ble lansert på verkstedet.

- ✓ Tilgang på riktig kompetanse – desentraliserte utdanningsmuligheter
- ✓ Manglende evne til omstilling og nyskapning – inkl hodninger, manglende ambisjoner, hvordan stimulerer til vekst?
- ✓ Manglende offentlig styrings og planleggingsevne, evne til samhandling
- ✓ Skape gode multikulturelle lokalsamfunn
- ✓ Benytte tilflytternes/ innvandrernes kompetanse
- ✓ Inkludering av tilflyttere/ innvandrere
- ✓ Sosiale utfordringer
- ✓ Arbeidsmuligheter for dem med høyere utdanning, spennende jobber
- ✓ Bedre felles profesjonell markedsføring av regionen
- ✓ Styrke regionsentra
- ✓ Sosiokulturelle faktorer - i forhold til holdninger, tilpasning, familiemessige forhold, dugnadsånd
- ✓ Sentraliseringskrefter – manglende sjølbestemmelse

Det ligger en omfattende diskusjon bak disse utfordringene skissert over. Vi vil inkludere noen av disse her.

Ei gruppe sa for eksempel følgende når de presiserte hva som menes med sosiokulturelle forhold:

Det har skjedd en holdningsendring i samfunnet, folk har blitt urbanisert i hodet og dette skaper utfordringer til de som bor i utkanten. Fellesskapsfølelsen reduseres/forsvinner. Denne følelsen krever at du har tilhørighet til stedet, størrelsen spiller ikke nødvendigvis noen rolle. Dette har også noe å gjøre med at folk har høyere utdanning, de stiller kulturelle krav og har kulturelle behov som ikke passer inn. Det blir stilt krav til arbeidsplasser og en ønsker å ha valgmuligheter videre i karrieren også. Dette fører til at ønsker og behov krasjer med realiteten.

Gruppeoppgaven gikk ut på at man skulle rangere de utfordringene vi hadde skissert i utgangspunktet sammen med de utfordringene man hadde kommet fra til i tillegg i gruppearbeidet. Denne rangeringen ble gjennomført ved at hver person måtte rangere de seks viktigste. På hver gruppe ble så hver enkeltpersons rangering lagt sammen og man fikk et resultat per gruppe.

Disse resultatene skal vi nå kort presentere her.

Det var en omfattende debatt rundt hvilke utfordringer som var viktigst, under følger kort rangeringen fra de tre gruppene vi hadde på verkstedet.

Gruppe 1

1. Tilgang på riktig kompetanse
2. Manglende evne til omstilling og nyskaping
3. Infrastruktur for samferdsel
4. Befolkningsnedgang
5. Høyere utdanningsmulighet(er) lokalt
6. Sentralisering (lokalt (i kommunene), regionalt (innen regionen og fylkene), nasjonalt og internasjonalt)

Gruppe 2

1. Tilgang på riktig kompetanse – desentraliserte utdanningsmuligheter
2. Manglende evne til omstilling og nyskapings- holdninger
3. Manglende offentlig styrings og planleggingsevne, evne til samhandling
4. Integrering/ Befolkningsnedgang
5. Infrastruktur for samferdsel

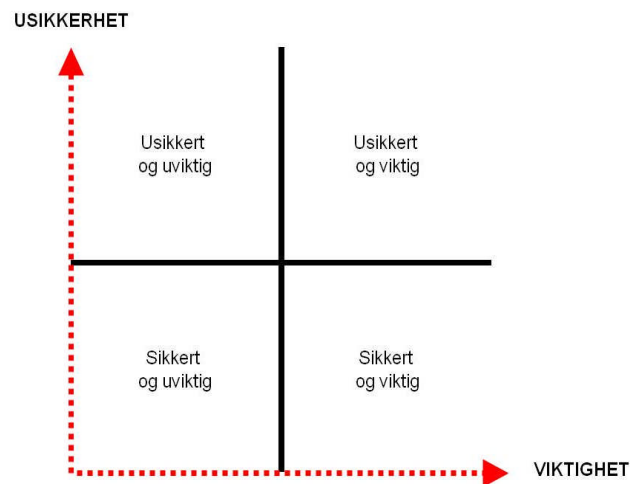
Gruppe 3

1. Infrastruktur for samferdsel
2. Holdninger i regionen
3. Tilgang på riktig kompetanse
4. Regional samhandling/kapasitet
5. Befolkningsnedgang
6. Manglende evne til omstilling og nyskapning

I det videre skal vi presentere videre hva som lå bak disse rangeringene .

7.3 Utslag av utfordringene

Vi var ute etter å se hva disse utfordringene betyr for regionen og hvordan man eventuelt kan påvirke utfordringenes konsekvenser. En sentral problemstilling for oss i arbeidet med å få fram framtidskunnskaper, er derfor å identifisere de utfordringene som man er usikre på vil slå inn, men som er viktige for framtidig utvikling. Dette er visualisert i følgende figur:



Figur 50 Usikkert og viktig

Vi er med andre ord ute etter den type utfordringer som kan plasseres oppe til høyre i denne figuren. Vi vil identifisere de utfordringene som både er viktige og usikre. For å få fram disse stilte vi derfor gruppene følgende spørsmål:

Hva er de realistiske ytterpunktene for denne utfordringen i Fjellregionen i 2040? Hvor galt eller hvor bra kan det gå 30 år fram i tid? Og vil det slå ut forskjellig i ulike deler av Fjellregionen. Vi skal her kort oppsummere diskusjonen fra de tre gruppene. Det må allerede her nevnes at spørsmålene over er ment som retningsgivende for diskusjonen. Beskrivelsene under vil slik ikke sikte mot å svare på spørsmålene, men gi resonnementer rundt de nevnte utfordringer.

Gruppe 1

1. Tilgang på riktig kompetanse
2. Manglende evne til omstilling og nyskaping
3. Infrastruktur for samferdsel
4. Befolkningsnedgang
5. Høyere utdanningsmulighet(er) lokalt
6. Sentralisering (lokalt (i kommunene), regionalt (innen regionen og fylkene), nasjonalt og internasjonalt)

Punkt 1, tilgang på riktig kompetanse var noe som alle tre gruppene hadde rangert høyest som en framtidig utfordring. Dette både med tanke på at kommunen må ha folk med riktig kompetanse for å opprettholde gode tjenester, og med tanke på at det er viktig for å utvikle godt og riktig næringsliv i regionen. Et eksempel på det første er mangelen på tannlege som har kompetanse på tannregulering. Nå må man til Hamar for å få tannregulering, noe som bidrar til å gjøre regionen mindre attraktiv. Det er mange eksempler på slike tjenester man kan risikere og miste fram mot 2040, om man ikke makter å rekruttere folk med riktig kompetanse. Dette igjen vil gjøre det mindre attraktivt og igjen føre til enda dårligere vilkår for videre utvikling.

For det andre er det viktig å tiltrekke seg riktig kompetanse for å skape grunnlag for en videre utvikling av næringslivet (jamfør punkt 2, referert under).

En idé som står sterkt er at det må jobbes mer med å koble utdanning og næringsliv. Slik kan man i større grad få flinke folk til å oppdage at det er et godt og interessant næringsliv i regionen, slik kan man unngå at for mange faller fra i skolen og slik kan man sørge for at bedrifter får ny kunnskap inn i virksomheten. Det påpekes likevel fra gruppa (næringslivsrepresentant) at det er et kapasitetsproblem her. Det er få og små bedrifter i regionen, og det er dermed også vanskelig å gi alle som behøver det gode praksisopphold i lokalt næringsliv.

En stor utfordring med å sørge for riktig kompetanse er at det er lite utdanningstilbud lokalt, spesielt på høyere nivå. Slik det er i dag må kommunen spille rollen som utdanningsutvikler, også for høyere utdanning, for å sikre at folk får et utdanningstilbud lokalt. Strukturen på framtidig utdanningssystem (både på videregående og høyere utdanning) blir avgjørende. Det må legges opp til at også mindre enheter og desentraliserte løsninger kan brukes.

Punkt 2, manglende evne til omstilling og nyskaping er også en sentral utfordring. En må ha evne til å omstrukturere næring. Ser man tilbake i tid, er veldig mange av de bedriftene vi hadde for tretti år siden byttet ut nå. Man må derfor være villig til å se at ting ikke går mer. Dette handler om holdninger:

- Det er ikke straffbart å gå konkurs
- En må være mer aktiv i rekruttering av riktig folk utenfra
- Det er for lite salgsfokus i næringslivet her – for lite konkurranseorientert
- En må bli stoltere av det næringslivet en faktisk har (utvikle næringsstolthet)

Deltakerne så også en utfordring i næringsstrukturen i regionen. Små bedrifter med manglende kapitalgrunnlag gjør det vanskeligere å ta steget opp til å bli skikkelig stor og konkurransedyktig. Man blir slik tvunget inn i en situasjon der man er litt for små, og man oppnår ikke nok momentum til å få til videre vekst. Det er for fragmentert slik der nå, mente noen, det er for mange små bedrifter. Dette at det er mange små bedrifter sammen med lav arbeidsledighet, fører også til at det er lite rom for store nyskaping. Et eksempel er hvis en bedrift vil etablere seg i framtida, har vi da folk tilgjengelig for å fylle disse arbeidsplassene? Veldig lav arbeidsledighet i regionen *kan* slik bli en ulempe.

Infrastruktur for samferdsel, punkt tre, handlet mye om å se potensialet i toget, mener gruppa. Greier man ikke å utvikle togtilbudet fram mot 2030 blir det svært vanskelig å bygge ut næringsliv og ikke minst reiselivsnæringer (både med tanke på tilreisende og inn/utpendling). Bedre kontakt mot nord, var sett på som sentralt for å utnytte potensialet som ligger mot Trondheim og den relativt store befolkningen som er der. Det er likevel viktig å huske at sentrale områder nok ikke kommer så nærme at vi blir boområder for disse sentra nesten uansett (med et lite stort usikkerhetsmoment rundt lyntog med stopp i regionen).

Befolkningsnedgang var **punkt fire**. Dette punktet er grunnleggende og er slik dekket inn under de andre diskusjonene. Den kom likevel så høyt opp på grunn av befolkningsgrunnlaget

er selve grunnlaget for å opprettholde et akseptabelt tjenestetilbud. Både med tanke på at man må ha et visst ”kundegrunnlag” for å opprettholde en tjeneste, men også med tanke på at inntektssystemet til kommunene er bygd opp så sterkt rundt folketall.

Høyere utdanningsmuligheter lokalt var også viktig og **punkt 5**. Uten gode høyere utdanningsmuligheter lokalt vil man i større grad risikere en situasjon der veldig mange *må* flytte ut av regionen. Med et godt desentralisert tilbud kan man nå noen av de som uansett ikke ville flytte ut, og slik gi de en mulighet til å få seg en utdanning. Det er et gode. Men en har sett at desentraliserte løsninger ikke gir varige ringvirkninger i seg selv. Man kunne tenke seg et fast tilbud, en spesialisert utdanning. Dette ville føre til økte etableringer, heve kompetansen lokalt og økt muligheten for at par der begge ha høyere utdanning kan bosette seg. Et annet viktig poeng som ikke utnyttes nå, er de videregående skolene. En må bli bedre på å utnytte de videregående skolene og få de til å spille rollen som regional utviklingsaktør.

Punkt seks var **sentralisering**. Det har vært en sentralisering av offentlig sektor de senere år (skatt, politi, NAV). Som region ligger det en uforløst mulighet å tiltrekke seg flere arbeidsplasser i offentlig sektor, men det har vært en trend som til stadighet har sentralisert viktige oppgaver. Noe som vanskeliggjør situasjonen for mange små samfunn. Hvis vi hadde lyktes med å satse på outsourcing av statlige tjenester ville det få to konsekvenser. For det første vil tjenestene komme nærmere de problemstillingene en har i regionene, og for det andre ville det føre til kompetansearbeidsplasser. DN (Direktoratet for naturforvaltning) nevnes som eksempel. En sentralisering fører til for liten nærhet til de problemstillingene regionen har.

Gruppe 2

1. Tilgang på riktig kompetanse – desentraliserte utdanningsmuligheter
2. Manglende evne til omstilling og nyskappings- holdninger
3. Manglende offentlig styrings og planleggingsevne, evne til samhandling
4. Integrering/ Befolkningsnedgang
5. Infrastruktur for samferdsel

Punkt 1 ble **tilgang på riktig kompetanse**. Her valgt gruppa å inkludere desentraliserte utdanningsmuligheter som en del av formuleringen av utfordringen. Dette med bakgrunn i at det er behov for å tilrettelegge for utdanning gjennom hele livet. Hvis ikke det er tilgang på riktig kompetanse, vil det føre til:

- Lavere kompetansenivå i regionen
- Utflytting
- Viktige virksomheter vil ikke kunne skaffe arbeidstakere, og virksomheter må flytte
- Mindre attraktivt å etablere seg her

Får man en regionalt plassert høyere utdanningsinstitusjon i regionen vil det bidra til at man utvikler et høgskolemiljø, dette er et mål i seg selv. Bedre fagmiljøer bidrar til *økt innovasjon* som igjen vil bidra til å sikre *jobb til ektefeller*.

Gruppa prøvde å se for seg hvordan en kunne oppnå dette om tretti år. Kan utdanningstilbudene være elektroniske om 30 år? Ved tilgang på mer elektronisk utdanning, gir det like muligheter for alle i hele landet? Et annet spørsmål er om det er nødvendig med lokal kompetanse om 30

år? Kan denne kompetansen være plassert andre steder enn der arbeidsplassene for resten av arbeidsstyrkene er?

Produksjon med lave distribusjonskostnader er mer lønnsomt i distriktene pga lavere lønninger, boligpriser etc. Herunder KIFT – Kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting. Slik sett kan en tenke seg at en kan få en periferifordel nettopp med tanke på høgkompetanseyrker.

Manglende evne til omstilling og nyskappingsholdninger ble den **andre** prioriterte utfordringen til gruppa. Det kan tenkes at det er en motsetning mellom ønsker om vekst og ambisjoner i regionen OG at alle er like; at vi har et egalitært samfunn. Folk i Fjellregionen er preget av å være fornøyde med hvordan forholdene er. Er man da villige nok til å ta risiko? Vi er bedre på en del områder enn en del andre i landet: Det er stor trygghet og selvtillit i befolkningen. Det er også stort engasjement. Folk bryr seg. At man engasjerer seg gjennom lag og organisasjoner, er en styrke man finner i regionen. Regionen mangler ambisjoner om å utvikle fortrinnene. Vi har lett for å fokusere på det negative, i stedet for å peke på det som er bra: ”Infrastrukturen er god, den ønsker vi å utvikle videre..” (heller enn å anbefale alle å kjøre andre veier enn Rv 3...). De mest destruktive kreftene må ikke få råde fritt. Hvordan snu de mest negative utfordringene, kanskje gjennom et tiltak, til en ressurs?

Det bør bygges videre på de verdiene vi allerede har her i regionen, for eksempel livskvalitet. Trekke frem det positive ved at folk er fornøyde som det er. Dette bør markedsføres! Sentrale myndigheter legger sterke føringer på hvordan distriktene utvikles. Endres matpolitikken kan Fjellregionen risikere å miste pizzaproduksjonen på Tolga og Synnøve Finden i Alvdal. I så fall kan mange komme til å flytte fra regionen. Dette viser at man er avhengig av politikk! Gruppa la vekt på en ting til slutt: *Samfunnsutvikling er minst like viktig som næringsutvikling.*

Manglende offentlig styrings og planleggingsevne, evne til samhandling var prioritert som punkt **tre**. Hvis man ikke samarbeider, blir man offer for ytre krefter (les: Fjellregionen mot resten). Man blir hverandres fiender, Røros og Tynset, det samme gjelder de andre kommunene i regionen. I en slik situasjon der man ikke samarbeider men konkurrerer kan man risikere for eksempel, å miste sykehuset på Tynset.

Samordning over fylkesgrensa er avgjørende. Det er større forståelse for Fjellregionsamarbeidet sør for fylkesgrensa enn nord for den. Sør-Trøndelag fylkeskommune har ikke skjönt hva Fjellregionen er eller poenget med ”Blilyst”.⁷ Hedmark fylkeskommune, derimot, får ros for tiltaksapparat, Regionalt partnerskap og Regionrådets organisering over fylkesgrensa.

En utfordring med lokal samhandling er den økte samhandlinga mellom Oppland og Hedmark. Ved sammenslåing Hedmark og Oppland fylkeskommuner, vil Fjellregionen kanskje i større grad bli en periferi. Tyngdeloven kan ved sammenslåing bli så sterk at det blir vanskelig å komme gjennom, og Fjellregionen vil kunne bli ”uviktig”.

⁷ Et utviklingsprosjekt i indre Sør-Trøndelag, Røros er en del av dette arbeidet

Det er likevel mest fordeler ved samarbeid. For eksempel er det svært viktig at de to regionsentrene samarbeider Røros/ Tynset. I tillegg bør Hedmark og Sør-Trøndelag fylkeskommuner for Fjellregionenes del samkjøre virkemiddelapparatet. Et spørsmål er om en bør være to kommuner i regionen i 2030? Småkommuner er i dag gode til å jobbe med lokal samfunnsutvikling og å dra stedsutviklingsprosesser. Med større enheter er det spørsmål om disse vil videreføres. Det er derfor en styrke med småkommuner med tanke på lokal deltakelse og engasjement lokalt, men det er likevel viktig å ikke ha for snevert syn på hvordan kommunestrukturen skal være.

Integrering/ Befolkningsnedgang var sett på som den **fjerde** største utfordringen i gruppe 2. Det verste som kan skje er at SSBs fremskrivning av befolkningsutviklingen realiseres. Spørsmålet er: Klarer vi å rekruttere folk? Fjellregionen er en ”Flytt hit!”-region (heller enn en fraflyttingsregion).

Et sentralt poeng for å lykkes i å tiltrekke seg folk, er integrering. De som er best på integrering vil lykkes fram mot 2030. Vidsynte bygdesamfunn som aksepterer folk som de er, er attraktive. Det er et mål at du her i Fjellregionen kan bli sett som et individ heller enn som en representant for en gruppe (innvandrere). Dette handler om at alle innbyggernes evne og vilje til å inkludere. For å få til dette må man jobbe med holdningsarbeid i barnehage og skole: For eksempel gjennom utveksling og vennskapsskoler: Tynset-Malawisamarbeidet kan overføres til alle skoler. Vi må få fram et offentlig symbol på mangfold, et mangfold som også må avspeiles i forretningslivet. Vi må ha som mål at: *Fjellregionen blir en eksempelregion på mangfold*. Regionen blir stadig mer multikulturell. Det ble opprettet en kompetansebank for tilflyttere, denne savnes om enn i en noe annen form. Man ønsker en kompetansebank som viser kompetansen til alle tilflyttere, inkludert innvandrere. Ønsket er at alle innbyggere skal ha muligheter til å realisere sine ressurser.

Som for de andre gruppene er **infrastruktur for samferdsel sentralt**. Her ble det vektlagt som **sjette** viktigst. Som for de andre gruppene er infrastruktur en mer konkret problemstilling som ikke ga så mye diskusjon. Her følger kort noen konklusjoner.

Verste scenario:

- Rørosbanen nedlagt og RV 3 som grusvei
- Høyhastighetstog uten stopp

Det er utfordring at vi snakker infrastrukturen ned og gjør de tilbudene vi faktisk har dårligere enn de er. Hvem har lyst til å flytte til et sted det er farlig å reise til og fra?

Beste scenario:

- Lyntog som stopper på Tynset og Stange (Røros støtter dette)
- I tillegg en god infrastruktur som gjør tilgangen på tog god også fra distriktene rundt

Dette vil gi god kontakt med Trondheim – faktisk pendleravstand.

Gruppe 3

1. Infrastruktur for samferdsel
2. Holdninger i regionen

3. Tilgang på riktig kompetanse
4. Regional samhandling/kapasitet
5. Befolkningsnedgang
6. Manglende evne til omstilling og nyskapning.

Fokuset i gruppe 3 gikk mye på holdninger. Hvordan skape et inkluderende samfunn som er åpent for annerledeshet. Alle punktene vil derfor komme inn på denne problemstillingen. Utfordring 1, infrastruktur, ble ansett som viktigst, men man ville likevel ikke bruke tid å diskutere det i denne sammenheng, siden det var samfunnsutviklingen som var i sentrum for denne gruppa.

Gruppa valgte selv først å se på **punkt 5, befolkningsnedgang**. Dette med bakgrunn i det norske inntektssystemet, hvor man er helt avhengig av befolkningen i sin kommune for å få midler til å dekke sine egne tjenester. Det ble pekt på at regionsentra er viktige, men ikke så sterke i regionen. En må derfor i noen grad satse på å importere kundene utenfra, for å øke størrelsen på markedet. En ting man så for seg her var grønne opplevelser. Dette krever en felles markedsføring av regionen, hvor en kan profilere seg med *et* varemerke. Dette er allerede forsøkt i regionen, men man mener i denne gruppa at man har mye å gå på.

Gruppa diskuterte videre **punkt 2, holdninger i regionen**. Gruppa pekte på at man trenger holdningsendringer, i forhold til næringsutvikling og entreprenørskap, men også i forhold til fritid og hva som er akseptabelt å gjøre. De pekte på Floridas teorier, som peker på at talent, teknologi og toleranse er viktig for å få til vekst/utvikling/innovasjon. Toleranse ble pekt på som den faktoren som var viktigst i Fjellregionen. Fjellregionen har allerede relativt gode skolerestat, høy andel med høyere utdanning, men toleransen mangler.

Det finnes en slags kulturkrasj i regionen, en har den eksisterende kulturen kontra ønsker om å være/bli urban. Et eksempel som ble nevnt var at "fredagspils" som begrep er fremmed, hvordan kan man da forvente at folk som kommer på ferie for å nyte det gode liv blir sett på om de nyter en øl midt på dagen?

I forhold til befolkningsnedgang er også holdninger en viktig faktor, folk har ikke lyst til å flytte tilbake/inn til et sted med snevre holdninger. Det håndterbare er det lett å gjøre noe med, som å bygge et hus eller starte en butikk, men utfordringen ligger i å endre kulturen. Dette krever langsiktig holdningsarbeid.

Punkt 3, tilgang på riktig kompetanse ble ikke grundigere diskutert i denne gruppa. **Punkt 4, regional samhandling** var det mer interesse rundt. Som gruppa var innom i punktet om regionsentra, mangler regionen et stort senter i regionen. Men dersom kommunesentrene blir styrket er det ikke så viktig med sterke regionsenter. Det er viktig å holde fast på regiontanken. Tynset og Røros må fungere som komplementære sentra, men en må også få fram urbane kvaliteter eller i regionen. Gruppa pekte på at fremtiden kan føre til en sentralisering rundt middels store byer. Det vil være en stor utfordring for regionen.

Punkt 6, manglende evne til omstilling og nyskaping, ble det ikke mye tid igjen å diskutere. Det som likevel ble hevet fram var mangelen på kultur for investering og med det mangelen på risikovillig kapital. En må tørre å investere i nye næringer som man har komparative fortrinn på. Dette henger også sammen med at det er viktig å se regionen under ett. I dag er det for mye slik at en berger seg selv i sin egen kommune, mener gruppa.

7.4 Oppgave 3, visjoner

Etter lunsj skulle gruppene i større grad se på hvordan man kunne oppnå (eller unngå) de konsekvenser som ble diskutert før lunsj. For å strukturere diskusjonen var spørsmålene formulert som følger:

- Formuler en visjon basert på de realistiske best case/ tilfeller som dere diskuterte før lunsj
- Sett opp to tre målformuleringer basert på denne visjonen
- Konkretiser hvordan dere skal nå dette best case/ tilfellet!

Oppgava fungerte svært godt som diskusjonsgrunnlag på verkstedet, gruppenes diskusjon må styres av hvilke innfall gruppa får. Derfor vil presentasjonen variere noe mellom de tre gruppene.

Gruppe 1

Gruppe 1 fikk diskutert to hovedutfordringer (visjoner). Gruppa valgte ikke å formulere en bestemt visjon, men å fokusere på to hovedtema, kompetanse og omstillingsevne. Hvordan få til en økt omstillingsevne i regionen, og hvordan få til økt satsing på kompetanse (på alle nivå).

1) Utdanning & kompetanse

I dette slo gruppa sammen (a) tilgang på riktig kompetanse og (b) høyere utdanning lokalt. Det gjelder:

- utdanningsplasser innen høgskoleutdanning
- fagopplæring
- videregående opplæring

Regionen har tre videregående skoler. Gruppa ville bygge ut disse og fagskoleutdanning. De ville gjøre fylkeskommunenes egne institusjoner til fyrtårn og utviklingsagenter regionalt. I likhet med Universitet og høgskolesektoren kan vi også se at videregående skoler kan ha tre oppgaver:

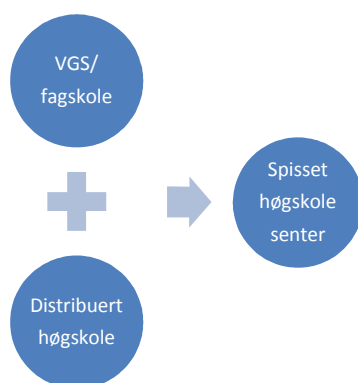
- utdanning – allmenn/studierettet og praksisrettet
- utviklingsarbeid/praksisbasert
- regional utvikling/samarbeid med regionen
 - o i dette ligger spesialisering i samspill med regionen (næringsliv/offentlig)

Den sentrale visjonen for 2040 er et høgskolesenter – en avdeling som utvikles via et distribuert system som spisses sammen med regional fagopplæring. Det gjelder innenfor fag som

- fjell-landbruk (for eksempel ved Storsteigen videgergående skole i Alvdal)
- utmark og vern

Målet må være å få utviklet både en høyere utdanning og en videregående utdanning i regionen som er basert på fjellregionens ressurser/særpreget. For eksempel fjellandbruk, utmark og vern. Dette kan være tilbud som det kan være interessant for studenter utenfra å oppsøke, og utdanningene må ha fagpersonene i regionen. I tillegg må utdanningsinstitusjonene tilby mer generelle tilbud (gjerne importert fra andre steder) – distribuert utdanning med et bredt tilbud.

Det vi ser her er følgende kopling:



Figur 51 figur, forholdet mellom skoletyper

De videregående skolene må være med på å utvikle regionen – de må bli regionale utviklingsaktører – ikke bare snakke om det. De har lært noe fra hvordan høgskolene jobber (innovasjons- og utviklingsbasert undervisning), og det er en tett kopling/samarbeid mellom det videregående nivået og høgskolene (særlig knyttet til de utdanningene som er basert i regionen). De videregående skolene er svært viktig for regionen for å skaffe den kompetansen den vil ha bruk for i årene fremover – det må ikke bare fokuseres på høyere utdanning. I denne sammenhengen er det et ønske å være ledende på praksisplasser/traineeer i privat og offentlig sektor

2) Evne til omstilling

Her valgte gruppa å jobbe rundt følgende formulering:

”Fortsatt ledende på omstilling og utvikling”

Regionen har vært god på dette i flere hundre år. En var tidlig ute med modernisering innen landbruket. Man er også langt fremme i dag innen nisse-/småskala mat med mer. Dette blir også viktig i fremtiden. En må derfor synliggjøre dette og bygge videre på disse tradisjonene. Det flerkulturelle/mangfold er også viktig i denne sammenheng. En må sørge for å ha en (fortsatt) åpenhet for globale markeder og impulser. Man må søke/stimulere det forskjellige for å utvikle hverandre. Dugnaden står fortsatt sterkt, dette er viktig, men en må også få med seg næringsliv og det offentlige. Samarbeid mellom offentlig sektor, næringsliv og frivillig sektor (sivilsam-

funnet) ble sett på som helt sentralt. Det må skapes et større engasjement for regional utvikling hos alle disse aktørene.

Gruppe 2

Visjonen som gruppa kom fram til var som følger:

”(Fjell)regionen er kjent som et attraktivt sted å høre til”

I dette ligger det en tanke om å gjøre Fjellregionen til et dynamisk, levende og åpent samfunn. For å få befolkningsvekst i framtida må vi også rekruttere andre enn de med røtter i regionen og i Norge. Det er også viktig å fokusere på hvem regionen skal være attraktiv for. Er det kanskje ”livsstilsflyktninger” – de som ønsker hest, hund og natur? Eller er det for snever tilnærming?

I Fjellregionen er det urbane tett koblet med det rurale med det noen formulerte som ”ekstrem nærhet til naturen”. Her finner du kafé- og kulturtilbud, handel- og servicetilbud i regionen. Det er gode lokale møteplasser, men man må utvikle møteplassene mer for å opprettholde og øke attraktiviteten.

Gruppe 3

Visjonen til gruppa ble:

”Den grønneste regionen i Norge 2040”.

Dette førte til flere alternative formuleringer:

- *Regionen hvor graset er grønnest*
- *Der hvor graset er grønnest*
- *Dette er den andre siden av gjerdet*

Bakgrunn/begrunnelse: Høytliggende region, naturlige begrensninger, men også naturgitte fortrinn som man må bygge på – regionale fortrinn knyttet til bærekraft, grønn verdiskaping. Utgangspunkt i jordbruk, skog, opplevelsesindustri, kreativ bruk av verneområder etc. Stikkord i debatten: regionale spesialiteter og kvaliteter, profilering, fellesskap, snu negative holdninger (til verneområder) til en positiv trend, sterk stå-på vilje, lokale ressurser, klima og miljø.

Målformuleringer:

- Med naturen som grunnlag for vekst, forene nyskaping og tradisjon. Fokus på kultur-landskapet, aktiv seterdrift, gruvedrift med mer. Bioenergi fokus.
- Kulturhistorie.
- Men man må ikke glemme det urbane.
- Merkevarerbygging i forhold til natur og mattradisjoner.

Konkretisering av målene:

- Mange vil drive med flere sysler → Mangesysleriet. En vil måtte være bredere rettet i arbeidslivet.
- Merkevarerbygging må man jobbe aktivt med.
- Ikke foreslå konkrete tiltak for fremtiden nå, det eneste sikre er at fremtiden vil være annerledes, derfor viktigere med nye tankemåter, å utvikle endringsberedskap enn å foreslå konkrete tiltak.

- En må skape nye ord og begreper først, siden må man fylle dem med innhold.
- Begrepsbruken må starte tidlig for å få til en endring.
- Grønn tankegang i entreprenørskap i skolen.
- Større mangfold i regionen.

Andre tanker rundt bordet:

Tradisjoner og miljø er viktig i en slik visjonstenkning. En må utnytte ressurser i form av materiell og mennesker. Det er også viktig å huske på at vi befinner oss på 500 m høyde, og det er et sårbart område for inngrep.

- 1) Fordel: At regionen er slik den er. Bærekraft → det å framstå som den grønneste regionen i landet (jordbruk, skog, industri, turisme, opplevelsesnæring i et grønt perspektiv).
 - innovasjon, kreativitet, kultur, særpreg, samhandling, fordeler i regionen, spisskompetanse. En må kunne utnytte beliggenhet og ulemper optimalt.
 - Skaperevne som en ressurs.
- 2) Markedsføring, salg av denne regionen.
- 3) 3V – Viten, vilje,?. Kunnskap, kreativitet og kvalitet i forhold til verdiskapning.
- 4) Lokale kunnskaper → mangfold av ulike virksomheter. Utnytte kompetansen i regionen.
- 5) Større andel av eksport fra regionen.
- 6) Mangfold – frihet.
- 7) Mjøsregionen som en motvekt til Osloregionen.
- 8) Snu avstandsulempen, innad i fjellregionen MÅ folk bo, det blir for langt å pendle. Se på dette som en fordel.
- 9) Belønningssystemer/stimuleringsmidler i fht til grønn visjon og mål, tilskynde til å tenke grønt.

7.5 Avslutning

Dette notatet inneholder kun referat av verkstedet. Det lå ikke i oppgaven her å analysere funnene og gi en kort sammenfatning av det, det er tema for videre forskning – og ikke minst tema for videre politisk arbeid. Innholdet i dette notatet er en del av grunnlaget for sluttrapporten i prosjektet (Hanssen m.fl. 2011). I sluttrapporten er det også inkludert en kort analyse av noe av funnene fra prosessen.

Referanser

Bongaarts, J. (2004). Population aging and the rising cost of public pensions. *Population and Development Review*, 30 (1) side 1-23

EPC. (2006). Impact of ageing populations on public spending on pensions, health and long-term care, education and unemployment benefits for the elderly. Brussel, Economic Policy Committee

http://europa.eu/epc/pdf/ageingsummary_en.pdf

Falleth, Eva Irene, Hanssen, Gro Sandkjær og Saglie, Inger-Lise. 2008: *Medvirkning i byplanlegging i Norge*. NIBR-rapport 2008:37 Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning

Hanssen, G. S., Higdem, U., Klausen, J.E. og Skålholt, A. (2011). *Regionalt framsyn Hedmark - gjennomgang og presentasjon av Regionalt framsyn Hedmark*. ØF-rapport 2011, i trykking

Forfattere: Ulla Higdem , Jan Erling Klausen , Gro Sandkjær Hanssen , Asgeir Skålholt

notatene sender jeg med en gang jeg får dem fra tom

Selstad, T. og Hagen, S. E. (2007). *Innlandet 2030: Befolkningen – en byrde og berikelse*, ØF-notat nr. 7. Lillehammer, Østlandsforskning

<http://øf.no/notater/pdf/072007.pdf>

VEDLEGG

Spørreundersøkelsen

TIL BEDRIFTER OG VIRKSOMHETER I SØR-ØSTERDALSREGIONEN

Respondentnummer

Framtidas Sør-Østerdalsregion

Hedmark fylkeskommune er i gang med en prosess for å få fram ny kunnskap om hvilke veier Hedmark-samfunnet skal ta de neste 30-40 årene. Vi er interessert i å hente inn synspunkter fra bedrifter og virksomheter i Sør-Østerdalsregionen. Vi skal i de følgende spørsmål forsøke å få et bilde av hvordan du ser for deg framtidens region. Dette skal brukes i et arbeid rundt planstrategiarbeidet i Hedmark fylkeskommune, og vil også kunne brukes i det regionale og lokale utviklingsarbeidet. Arbeidet utføres i samarbeid mellom Hedmark fylkeskommune og et forskningsprosjekt om regionale framtidsanalyser gjennomført av Norsk institutt for by- og regionforskning og Østlandsforskning.

Vi ber deg besvare skjemaet og returnere det til oss i vedlagte svarkonvolutt innen fredag 12.mars. Ved spørsmål, ta kontakt med Asgeir Skålholt, Østlandsforskning, mobil 97 15 89 15, e-post: as@ostforsk.no, Gro Sandkjær Hanssen, NIBR, e-post: gro.hanssen@nibr.no, eller Frank Borgen, Hedmark Fylkeskommune, mobil 91 57 70 47, e-post: frank.borgen@hedmark.org.

Med vennlig hilsen

Frank Borgen
Fylkesplanlegger
Hedmark fylkeskommune

Til info:

Undersøkelsen er i henhold til Personopplysningsloven meldt inn til Personvernombudet for forskning. Opplysningene som samles inn blir behandlet konfidensielt og i henhold til Datatilsynets regler. Den enkeltes svar vil bare være tilgjengelig for forskerne, og spørreskjema makuleres etter at undersøkelsen er avsluttet. Datamaterialet blir bare brukt til statistiske analyser i forskningssammenheng, og materialet blir presentert i en form som gjør at enkeltpersoner ikke kan kjennes igjen. Som forskere er vi underlagt taushetsplikt. Etter prosjektslutt 31.12.2012 vil data lagres i fire år slik de foreligger, for å muliggjøre sammenligning med tilsvarende undersøkelser. Etter fire år (31.12.2016) vil indirekte identifiserbare opplysninger slettes og data lagres i anonymisert form hos Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Lagringen foretas med tanke på eventuelle oppfølgingsundersøkelser. Enhver respondent står fritt til på hvilket som helst tidspunkt å trekke seg fra undersøkelsen. Dersom det er spørsmål du ikke kan eller ønsker å svare på, kan du la spørsmålet stå ubesvart.

1. UTFORDRINGER

1.1. Hva ser du på som de største utfordringene for den framtidige utviklingen i din region?

	Stor utfordring	Verken /eller	Liten utfordring	
Tilgang på arbeidskraft med riktig kompetanse	1 ☐	2 ☐	3 ☐	1
Sviktende lokalt marked	1 ☐	2 ☐	3 ☐	2
Sviktende etterspørsel etter varer og tjenester produsert i regionen ellers i Norge og utlandet	1 ☐	2 ☐	3 ☐	3
Befolkningsnedgang	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4
Befolkningsøkning	1 ☐	2 ☐	3 ☐	5
Bosettingsmønster	1 ☐	2 ☐	3 ☐	6
Infrastruktur for samferdsel (veg, tog, fly)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	7
Manglende evne til omstilling og nyskaping	1 ☐	2 ☐	3 ☐	8
En svakere offentlig sektor (nedbygging av forsvar, omlokalisering av sykehus, svekket helse- og omsorgstilbud i kommunene)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	9
Sviktende attraktivitet mht. bosetting	1 ☐	2 ☐	3 ☐	10
Manglende offentlig styrings- og planleggingsevne	1 ☐	2 ☐	3 ☐	11
Klimaendringer	1 ☐	2 ☐	3 ☐	12
Miljøutfordringer utenom klimaendringer	1 ☐	2 ☐	3 ☐	13
Økt vern av natur (dyr, utmark, fjellområder etc.)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	14
Svekket vern av natur (dyr, utmark, fjellområder etc.)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	15

1.2. Er det andre utfordringer? Skriv på eget ark om det ikke er plass.

16

2. HVORDAN LØSE REGIONENS UTFORDRINGER**2.1. Hva mener du må til for å løse utfordringene?**

	Viktig	Verken /eller	Uviktig	
Utvide kapasiteten ved de høyere utdanningsinstitusjonene lokalt for å sikre tilgangen på riktig kompetanse	1 ☐	2 ☐	3 ☐	17
Senking av skatter og avgifter	1 ☐	2 ☐	3 ☐	18
Styrking av fylkeskommunen (flere oppgaver, større overføringer, større regionalt selvstyre)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	19
Styrking av kommunene (flere oppgaver, større overføringer, større lokalt selvstyre)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	20
Konkrete kommunale og fylkeskommunale planer	1 ☐	2 ☐	3 ☐	21
Mindre byråkrati for næringsliv	1 ☐	2 ☐	3 ☐	22
Bedre infrastruktur for samferdsel	1 ☐	2 ☐	3 ☐	23
Økt samarbeid mellom kommuner i regionen	1 ☐	2 ☐	3 ☐	24
Økt samarbeid med andre regioner i Hedmark	1 ☐	2 ☐	3 ☐	25
Økt samarbeid mellom det offentlige og det private	1 ☐	2 ☐	3 ☐	26
Økt samarbeid med Oppland	1 ☐	2 ☐	3 ☐	27
Økt samarbeid med Sverige	1 ☐	2 ☐	3 ☐	28
Økt samarbeid med Osloregionen	1 ☐	2 ☐	3 ☐	29
Økt samarbeid med Trøndelag	1 ☐	2 ☐	3 ☐	30

2.2. Annet? Vennligst skriv dine kommentarer her.

31

3. FRAMTIDAS SØR-ØSTERDALSREGION

3.1. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om framtida til din region:

	Svært enig	Enig	Ver- ken/eller	Uenig	Svært uenig	
Jeg er optimist når det gjelder utviklingen i min region fram mot 2040	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	32
I 2040 er det vanskelig å rekruttere arbeidskraft med riktig kompetanse	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	33
I 2040 er min region bortimot avfolket	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	34
I 2040 har bedre pendlingsmuligheter økt sjansen for at mine barn og barnebarn bor her i regionen	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	35
I 2040 har vi et internasjonalt anerkjent universitet i vår region	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	36
I 2040 har min region en mindre andel uføretrygdete enn i dag	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	37
I 2040 er Hedmark fortsatt ett fylke	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	38
I 2040 har min region flere private enn offentlige arbeidsplasser	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	39
I 2040 har min region for få attraktive arbeidsplasser	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	40
I 2040 er min region dominert av turister og hyttefolk	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	41
I 2040 kan de fleste i min region gå eller sykle til skole eller jobb	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	42
I 2040 er det flere ansatte i primærnæringene i min region enn det er nå	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	43

3.2. Tror du følgende bransjer blir viktigere eller mindre viktige for sysselsetting og verdiskapning i din region i 2040?

	Mye viktigere	Viktige-re	Som i dag	Mindre viktig	Mye mindre viktig	
Jordbruk	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	44
Skogbruk	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	45
Industri	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	46
Kraft- og vannforsyning	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	47
IKT-næringene	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	48
Bygge- og anleggsvirksomhet	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	49
Helse- og omsorgstjenester	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	50
Varehandel	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	51
Opplevelsesnæringene (hotell, restaurant, kultur, reiseliv)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	52
Transport	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	53
Offentlig administrasjon (inkl. undervisning, forsvar etc.)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	54
Forretningsmessig tjenesteyting (bank, finans etc.)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	55

3.3. Hva er det viktigste geografiske området din virksomhet jobber mot i 2040?

_____ 56

Tusen takk for hjelpen!

Rendalen utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Sysselsatte personer etter arbeidssted Rendalen								
		V	A	AN	V-AN			
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	102	87	-15		-9	-6	0,108	4,910
02 Skogbruk	38	50	12		6	6	0,062	23,510
05 Fiske og fangst	1	2	1		0	1	0,002	0,392
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranum- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	0	0	0		0	0	0,000	0,000
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	49	54	5		-5	10	0,067	3,365
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
18 Bekledningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
19 Lær- og lærvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	13	10	-3		0	-3	0,012	2,034
21 Treforedling	0	0	0		0	0	0,000	0,000
22 Forlag og grafisk industri	0	1	1		0	1	0,001	0,118
23 Oljeraffineri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
25 Gummivare- og plastindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
26 Mineralproduktindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvareindustri	1	1	0		0	0	0,001	0,134
29 Maskinvareindustri	2	3	1		0	1	0,004	0,334
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
33 Instrumentverkstedindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
34 Motorkjøretøyindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	8	7	-1		-2	1	0,009	2,045
37 Gjenvinning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
40 Kraftforsyning	12	7	-5		-1	-4	0,009	1,534
41 Vannforsyning	0	3	3		0	3	0,004	5,651
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	54	78	24		12	12	0,097	1,312
50 Motorkjøretøytjenester	16	34	18		1	17	0,042	1,783
51 Agentur- og engroshandel	0	0	0		0	0	0,000	0,000
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	40	61	21		7	14	0,075	0,929
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	25	29	4		1	3	0,036	1,119
60 Landtransport og rørtransport	18	27	9		0	9	0,033	1,364
61 Sjøtransport	0	4	4		0	4	0,005	0,522
62 Lufttransport	0	0	0		0	0	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	0	0	0		0	0	0,000	0,000
64 Post og telekommunikasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
65 Finansiell tjenesteyting	8	3	-5		0	-5	0,004	0,300
66 Forsikring og pensjonsfond	0	0	0		0	0	0,000	0,000
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	0	0		0	0	0,000	0,000
70 Eiendomsdrift	5	5	0		2	-2	0,006	0,458
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	0	0	0		0	0	0,000	0,000
72 Databehandlingsvirksomhet	0	0	0		0	0	0,000	0,000
73 Forskning og utviklingsarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	18	16	-2		6	-8	0,020	0,245
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	56	44	-12		-3	-9	0,054	0,877
80 Undervisning	67	57	-10		7	-17	0,071	0,923
85 Helse- og sosialtjenester	211	204	-7		48	-55	0,252	1,326
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	1	2	1		1	0	0,002	0,705
91 Interesseorganisasjoner	7	4	-3		0	-3	0,005	0,530
92 Kulturell tjenesteyting og sport	4	6	2		1	1	0,007	0,401
93 Annen personlig tjenesteyting	5	2	-3		1	-4	0,002	0,238
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
00 Uoppgitt	2	7	5		0	5	0,009	1,945
Sum næringer	763	808	45	84	73	-28	1,000	1,000

Tolga utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Sysselsatte personer etter arbeidssted								
	Tolga							
		V	A	AN	V-AN			
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	201	144	-57		-18	-39	0,235	10,712
02 Skogbruk	5	10	5		1	4	0,016	6,198
05 Fiske og fangst	0	0	0		0	0	0,000	0,000
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranium- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	2	1	-1		0	-1	0,002	1,119
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	62	34	-28		-7	-21	0,055	2,793
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
18 Bekledningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
19 Lær- og lærvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	2	18	16		0	16	0,029	4,825
21 Treforedling	0	0	0		0	0	0,000	0,000
22 Forlag og grafisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
23 Oljeraffinering	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
25 Gummi- og plastindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
26 Mineralproduktindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvareindustri	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
29 Maskinvareindustri	2	4	2		0	2	0,007	0,587
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
33 Instrumentverkstedindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
34 Motorkjøretøynindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	4	2	-2		-1	-1	0,003	0,770
37 Gjenvinning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
40 Kraftforsyning	5	0	-5		0	-5	0,000	0,000
41 Vannforsyning	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	46	31	-15		10	-25	0,051	0,687
50 Motorkjøretøytjenester	26	28	2		2	0	0,046	1,936
51 Agentur- og engroshandel	6	4	-2		0	-2	0,007	0,145
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	26	30	4		5	-1	0,049	0,602
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	9	6	-3		1	-4	0,010	0,305
60 Landtransport og rørtransport	2	3	1		0	1	0,005	0,200
61 Sjøtransport	2	2	0		0	0	0,003	0,344
62 Lufttransport	0	0	0		0	0	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	2	0	-2		0	-2	0,000	0,000
64 Post og telekommunikasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
65 Finansiell tjenesteyting	13	15	2		0	2	0,024	1,978
66 Forsikring og pensjonsfond	0	0	0		0	0	0,000	0,000
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	0	0		0	0	0,000	0,000
70 Eiendomsdrift	3	8	5		1	4	0,013	0,967
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	0	0	0		0	0	0,000	0,000
72 Databehandlingsvirksomhet	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
73 Forskning og utviklingsarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	13	21	8		4	4	0,034	0,424
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	38	33	-5		-2	-3	0,054	0,867
80 Undervisning	49	53	4		5	-1	0,086	1,131
85 Helse- og sosialtjenester	143	116	-27		32	-59	0,189	0,994
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	22	24	2		11	-9	0,039	11,159
91 Interesseorganisasjoner	7	3	-4		0	-4	0,005	0,524
92 Kulturell tjenesteyting og sport	5	5	0		2	-2	0,008	0,441
93 Annen personlig tjenesteyting	5	4	-1		1	-2	0,007	0,628
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
00 Uoppgitt	5	14	9		-1	10	0,023	5,127
Sum næringer	708	613	-95	78	47	-142	1,000	1,000

Tynsets utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Sysselsatte personer etter arbeidssted								
	Tynset							
		V	A	AN	V-AN			
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	317	381	64		-29	93	0,114	5,197
02 Skogbruk	26	17	-9		4	-13	0,005	1,932
05 Fiske og fangst	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranium- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	2	4	2		0	2	0,001	0,821
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	91	66	-25		-10	-15	0,020	0,994
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
18 Bekledningsindustri	0	1	1		0	1	0,000	0,436
19 Lær- og lærvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	18	12	-6		-1	-5	0,004	0,590
21 Treforedling	0	0	0		0	0	0,000	0,000
22 Forlag og grafisk industri	11	21	10		-2	12	0,006	0,598
23 Oljeraffinering	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	1	2	1		0	1	0,001	0,111
25 Gummi- og plastindustri	2	0	-2		0	-2	0,000	0,000
26 Mineralproduktindustri	5	7	2		1	1	0,002	0,456
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvareindustri	2	25	23		0	23	0,007	0,812
29 Maskinvareindustri	7	5	-2		1	-3	0,001	0,135
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	1	1	0		0	0	0,000	0,176
33 Instrumentverktøindustri	0	2	2		0	2	0,001	0,171
34 Motorkjøretøindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	32	13	-19		-7	-12	0,004	0,918
37 Gjenvinning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
40 Kraftforsyning	34	54	20		-3	23	0,016	2,861
41 Vannforsyning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	204	271	67		45	22	0,081	1,102
50 Motorkjøretøytjenester	122	115	-7		10	-17	0,034	1,458
51 Agentur- og engroshandel	77	102	25		4	21	0,031	0,679
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	276	361	85		49	36	0,108	1,329
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	113	95	-18		7	-25	0,028	0,886
60 Landtransport og rørtransport	143	106	-37		3	-40	0,032	1,294
61 Sjøtransport	4	2	-2		0	-2	0,001	0,063
62 Lufttransport	0	0	0		0	0	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	36	30	-6		9	-15	0,009	0,642
64 Post og telekommunikasjoner	33	35	2		-4	6	0,010	0,725
65 Finansiell tjenesteyting	37	24	-13		-1	-12	0,007	0,580
66 Forsikring og pensjonsfond	7	2	-5		0	-5	0,001	0,143
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	1	1		0	1	0,000	0,085
70 Eiendomsdrift	13	33	20		6	14	0,010	0,731
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	1	1	0		0	0	0,000	0,120
72 Databehandlingsvirksomhet	6	20	14		1	13	0,006	0,339
73 Forskning og utviklingsarbeid	7	0	-7		1	-8	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	237	133	-104		74	-178	0,040	0,492
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	159	164	5		-8	13	0,049	0,790
80 Undervisning	258	278	20		25	-5	0,083	1,088
85 Helse- og sosialtjenester	710	850	140		161	-21	0,254	1,335
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	3	2	-1		2	-3	0,001	0,171
91 Interesseorganisasjoner	13	18	5		1	4	0,005	0,576
92 Kulturell tjenesteyting og sport	18	26	8		7	1	0,008	0,420
93 Annen personlig tjenesteyting	29	42	13		6	7	0,013	1,208
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
00 Uoppgitt	10	21	11		-2	13	0,006	1,410
Sum næringer	3066	3343	277	337	351	-74	1,000	1,000

Alvdals utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Sysselsatte personer etter arbeidssted								
	Alvdal							
		V	A	AN	V-AN			
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	184	179	-5		-17	12	0,153	6,971
02 Skogbruk	7	17	10		1	9	0,015	5,516
05 Fiske og fangst	0	0	0		0	0	0,000	0,000
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranium- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	0	2	2		0	2	0,002	1,171
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	79	159	80		-9	89	0,136	6,837
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	1	1	0		0	0	0,001	0,551
18 Bekledningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
19 Lær- og lærvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	66	77	11		-2	13	0,066	10,806
21 Treforedling	0	0	0		0	0	0,000	0,000
22 Forlag og grafisk industri	3	0	-3		-1	-2	0,000	0,000
23 Oljeraffinering	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	4	1	-3		-1	-2	0,001	0,158
25 Gummivare- og plastindustri	11	0	-11		-1	-10	0,000	0,000
26 Mineralproduktindustri	2	2	0		0	0	0,002	0,372
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
29 Maskinvareindustri	1	3	2		0	2	0,003	0,231
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	36	0	-36		-1	-35	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
33 Instrumentverkstedindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
34 Motorkjøretøyindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	2	0	-2		0	-2	0,000	0,000
37 Gjenvinning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
40 Kraftforsyning	9	5	-4		-1	-3	0,004	0,756
41 Vannforsyning	0	1	1		0	1	0,001	1,300
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	72	127	55		16	39	0,108	1,474
50 Motorkjøretøytenester	39	51	12		3	9	0,044	1,846
51 Agentur- og engroshandel	3	5	2		0	2	0,004	0,095
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	36	49	13		6	7	0,042	0,515
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	55	67	12		3	9	0,057	1,783
60 Landtransport og rørtransport	29	42	13		1	12	0,036	1,464
61 Sjøtransport	2	0	-2		0	-2	0,000	0,000
62 Lufttransport	0	0	0		0	0	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	7	0	-7		2	-9	0,000	0,000
64 Post og telekommunikasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
65 Finansiell tjenesteyting	7	12	5		0	5	0,010	0,828
66 Forsikring og pensjonsfond	0	0	0		0	0	0,000	0,000
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	0	0		0	0	0,000	0,000
70 Eiendomsdrift	5	11	6		2	4	0,009	0,696
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
72 Databehandlingsvirksomhet	1	4	3		0	3	0,003	0,194
73 Forskning og utviklingsarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	8	19	11		3	8	0,016	0,201
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	98	41	-57		-5	-52	0,035	0,564
80 Undervisning	91	102	11		9	2	0,087	1,140
85 Helse- og sosialtjenester	109	167	58		25	33	0,143	0,749
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	9	1	-8		5	-13	0,001	0,243
91 Interesseorganisasjoner	4	4	0		0	0	0,003	0,366
92 Kulturell tjenesteyting og sport	6	8	2		2	0	0,007	0,369
93 Annen personlig tjenesteyting	7	7	0		2	-2	0,006	0,575
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
00 Uoppgitt	8	7	-1		-2	1	0,006	1,342
Sum næringer	1002	1171	169	110	40	129	1,000	1,000

Folldals utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Sysselsatte personer etter arbeidssted								
	Folldal							
		V	A	AN	V-AN			
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	162	152	-10		-15	5	0,215	9,790
02 Skogbruk	6	7	1		1	0	0,010	3,756
05 Fiske og fangst	0	0	0		0	0	0,000	0,000
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranum- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	1	4	3		0	3	0,006	3,874
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	17	1	-16		-2	-14	0,001	0,071
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	1	1	0		0	0	0,001	0,911
18 Bekledningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
19 Lær- og lærvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	4	6	2		0	2	0,008	1,393
21 Treforedling	0	1	1		0	1	0,001	0,603
22 Forlag og grafisk industri	0	4	4		0	4	0,006	0,538
23 Oljeraffineri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
25 Gummivare- og plastindustri	0	7	7		0	7	0,010	4,363
26 Mineralproduktindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
29 Maskinvareindustri	18	19	1		3	-2	0,027	2,415
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	15	0	-15		-5	-10	0,000	0,000
33 Instrumentverkstedindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
34 Motorkjøretøyindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
37 Gjenvinning	35	36	1		-4	5	0,051	81,414
40 Kraftforsyning	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
41 Vannforsyning	0	1	1		0	1	0,001	2,150
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	60	68	8		13	-5	0,096	1,305
50 Motorkjøretøytenester	9	3	-6		1	-7	0,004	0,180
51 Agentur- og engroshandel	5	4	-1		0	-1	0,006	0,126
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	36	40	4		6	-2	0,056	0,695
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	10	24	14		1	13	0,034	1,057
60 Landtransport og rørtransport	9	16	7		0	7	0,023	0,922
61 Sjøtransport	2	2	0		0	0	0,003	0,298
62 Lufttransport	0	0	0		0	0	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	0	18	18		0	18	0,025	1,820
64 Post og telekommunikasjoner	8	0	-8		-1	-7	0,000	0,000
65 Finansiell tjenesteyting	6	1	-5		0	-5	0,001	0,114
66 Forsikring og pensjonsfond	0	0	0		0	0	0,000	0,000
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	0	0		0	0	0,000	0,000
70 Eiendomsdrift	3	6	3		1	2	0,008	0,628
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	0	0	0		0	0	0,000	0,000
72 Databehandlingsvirksomhet	22	15	-7		3	-10	0,021	1,202
73 Forskning og utviklingsarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	11	7	-4		3	-7	0,010	0,122
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	75	51	-24		-4	-20	0,072	1,160
80 Undervisning	52	41	-11		5	-16	0,058	0,758
85 Helse- og sosialtjenester	112	142	30		25	5	0,201	1,053
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	2	0	-2		1	-3	0,000	0,000
91 Interesseorganisasjoner	9	6	-3		0	-3	0,008	0,907
92 Kulturell tjenesteyting og sport	10	11	1		4	-3	0,016	0,839
93 Annen personlig tjenesteyting	4	7	3		1	2	0,010	0,951
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
00 Uoppgitt	3	7	4		-1	5	0,010	2,219
Sum næringer	708	708	0	78	38	-38	1,000	1,000

Os' utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Sysselsatte personer etter arbeidssted								
	Os							
		V	A	AN	V-AN			
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	206	186	-20		-19	-1	0,240	10,945
02 Skogbruk	1	1	0		0	0	0,001	0,490
05 Fiske og fangst	0	0	0		0	0	0,000	0,000
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranium- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	4	3	-1		0	-1	0,004	2,655
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	2	4	2		0	2	0,005	0,260
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	0	1	1		0	1	0,001	0,833
18 Bekledningsindustri	1	1	0		0	0	0,001	1,882
19 Lær- og lærvareindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	28	2	-26		-1	-25	0,003	0,424
21 Treforedling	0	0	0		0	0	0,000	0,000
22 Forlag og grafisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
23 Oljeraffinering	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
25 Gummivare- og plastindustri	32	29	-3		-3	0	0,037	16,512
26 Mineralproduktindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvareindustri	21	23	2		2	0	0,030	3,223
29 Maskinvareindustri	7	2	-5		1	-6	0,003	0,232
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
33 Instrumentverkstedindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
34 Motorkjøretøynindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	1	16	15		0	15	0,021	4,874
37 Gjenvinning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
40 Kraftforsyning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
41 Vannforsyning	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	57	73	16		13	3	0,094	1,280
50 Motorkjøretøytenester	8	6	-2		1	-3	0,008	0,328
51 Agentur- og engroshandel	32	29	-3		2	-5	0,037	0,832
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	31	29	-2		6	-8	0,037	0,461
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	3	1	-2		0	-2	0,001	0,040
60 Landtransport og rørtransport	9	15	6		0	6	0,019	0,790
61 Sjøtransport	0	3	3		0	3	0,004	0,408
62 Lufttransport	0	0	0		0	0	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
64 Post og telekommunikasjoner	7	7	0		-1	1	0,009	0,625
65 Finansiell tjenesteyting	7	6	-1		0	-1	0,008	0,626
66 Forsikring og pensjonsfond	2	0	-2		0	-2	0,000	0,000
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	0	0		0	0	0,000	0,000
70 Eiendomsdrift	4	18	14		2	12	0,023	1,720
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	2	1	-1		0	-1	0,001	0,518
72 Databehandlingsvirksomhet	0	2	2		0	2	0,003	0,146
73 Forskning og utviklingsarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	20	29	9		6	3	0,037	0,463
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	60	43	-17		-3	-14	0,055	0,894
80 Undervisning	69	51	-18		7	-25	0,066	0,861
85 Helse- og sosialtjenester	181	167	-14		41	-55	0,215	1,132
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	0	0	0		0	0	0,000	0,000
91 Interesseorganisasjoner	8	6	-2		0	-2	0,008	0,829
92 Kulturell tjenesteyting og sport	9	9	0		3	-3	0,012	0,627
93 Annen personlig tjenesteyting	6	7	1		1	0	0,009	0,869
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
00 Uoppgitt	3	5	2		-1	3	0,006	1,448
Sum næringer	824	775	-49	91	58	-107	1,000	1,000

Røros' utvikling sysselsetting 2001 - 2008								
Sysselsatte personer etter arbeidssted								
	Røros							
		V	A	AN	V-AN			
Næringer	2001	2008	Endr. 01-08	Forv.tot.	Forv.nær.	Diff.	Andel 08	LQ08
01 Jordbruk, jakt og viltstell	175	212	37		-16	53	0,061	2,797
02 Skogbruk	5	0	-5		1	-6	0,000	0,000
05 Fiske og fangst	1	1	0		0	0	0,000	0,046
10 Bryting av kull, utvinning av torv	0	0	0		0	0	0,000	0,000
11 Utvinning av råolje og naturgass	0	0	0		0	0	0,000	0,000
12 Bryting av uranium- og thoriummalm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
13 Bryting av metallholdig malm	0	0	0		0	0	0,000	0,000
14 Bergverksdrift ellers	0	0	0		0	0	0,000	0,000
15 Næringsmiddel- og drikkevareindustri	84	93	9		-9	18	0,027	1,355
16 Tobaksindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
17 Tekstilindustri	23	23	0		-5	5	0,007	4,293
18 Bekledningsindustri	5	0	-5		0	-5	0,000	0,000
19 Lær- og lærvareindustri	2	0	-2		-1	-1	0,000	0,000
20 Trelast- og trevareindustri	131	125	-6		-5	-1	0,036	5,942
21 Treforedling	0	0	0		0	0	0,000	0,000
22 Forlag og grafisk industri	41	53	12		-8	20	0,015	1,459
23 Oljeraffining	0	0	0		0	0	0,000	0,000
24 Kjemisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
25 Gummivare- og plastindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
26 Mineralproduktindustri	59	10	-49		12	-61	0,003	0,629
27 Metallindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
28 Metallvareindustri	61	58	-3		6	-9	0,017	1,822
29 Maskinvareindustri	7	1	-6		1	-7	0,000	0,026
30 Data- og kontorutrustningsindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
31 Elektronisk industri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
32 Radio- og fjernsynsindustri	53	59	6		-18	24	0,017	10,031
33 Instrumentverkstedindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
34 Motorkjøretøynindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
35 Annen transportmiddelindustri	0	0	0		0	0	0,000	0,000
36 Møbelindustri og annen industri	288	235	-53		-60	7	0,068	16,049
37 Gjenvinning	0	0	0		0	0	0,000	0,000
40 Kraftforsyning	32	31	-1		-3	2	0,009	1,588
41 Vannforsyning	1	1	0		0	0	0,000	0,440
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	220	284	64		49	15	0,082	1,117
50 Motorkjøretøytjenester	66	87	21		6	15	0,025	1,067
51 Agentur- og engroshandel	47	41	-6		2	-8	0,012	0,264
52 Detaljhandel og reparasjon av varer	311	337	26		56	-30	0,097	1,200
55 Hotell- og restaurantvirksomhet	269	258	-11		16	-27	0,075	2,326
60 Landtransport og rørtransport	125	146	21		3	18	0,042	1,724
61 Sjøtransport	7	12	5		0	5	0,003	0,366
62 Lufttransport	3	0	-3		-1	-2	0,000	0,000
63 Tjenester tilknyttet transport	37	51	14		9	5	0,015	1,056
64 Post og telekommunikasjoner	25	34	9		-3	12	0,010	0,681
65 Finansiell tjenesteyting	45	48	3		-1	4	0,014	1,122
66 Forsikring og pensjonsfond	3	0	-3		0	-3	0,000	0,000
67 Hjelpevirks.finansiell tj.yting	0	1	1		0	1	0,000	0,082
70 Eiendomsdrift	8	26	18		4	14	0,008	0,557
71 Utleievirksomhet, mask. og utstyr	0	4	4		0	4	0,001	0,465
72 Databehandlingsvirksomhet	1	0	-1		0	-1	0,000	0,000
73 Forskning og utviklingsarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
74 Annen forretningsm. tjenesteyting	64	117	53		20	33	0,034	0,419
75 Off.adm. og forsvar, sosialforsikr.	126	130	4		-7	11	0,038	0,606
80 Undervisning	209	232	23		20	3	0,067	0,878
85 Helse- og sosialtjenester	480	630	150		109	41	0,182	0,957
90 Kloakk- og renovasjonsvirksomhet	3	15	12		2	10	0,004	1,237
91 Interesseorganisasjoner	16	14	-2		1	-3	0,004	0,434
92 Kulturell tjenesteyting og sport	57	57	0		21	-21	0,016	0,891
93 Annen personlig tjenesteyting	19	17	-2		4	-6	0,005	0,473
95 Lønnet husarbeid	0	0	0		0	0	0,000	0,000
99 Internasjonale organisasjoner	0	0	0		0	0	0,000	0,000
00 Uoppgitt	17	14	-3		-3	0	0,004	0,909
Sum næringer	3126	3457	331	344	202	129	1,000	1,000

Notat Fjellregionen
- Regionalt framsyn Hedmark

Dette er det regionale notatet for Fjellregionen i prosjektet Regionalt framsyn Hedmark. Regionalt framsyn er en større prosess i Hedmark og har som mål å skaffe kunnskap om framtidens utfordring og utviklingsmuligheter i fylket. I den sammenheng gjorde vi en analyse av befolkning og næringsstruktur i hver region. Dataene derfra presenteres her. I tillegg blir det presentert resultat fra en intervjuundersøkelse og en spørreundersøkelse som ble gjort i regionene. Dette resultatet ble presentert for deltakerne på det regionale verkstedet som skulle diskutere disse funnene samt drøfte andre utfordringer man kunne stå overfor i regionen. Siste del av notatet er et referat av det regionale framsynsverkstedet.

Notat nr.: 03/2011
ISSN nr: 0808-4653